

Praksisopplæring i profesjonsstudier

En kvalitativ studie av organisering av praksisopplæringen ved sykepleier-, fysioterapeut-, førskolelærer-, grunnskolelærer-, sosionom- og barnevernspedagogutdanningene ved Høgskolen i Oslo og Akershus

Peter Forde Hougaard

SPS arbeidsnotat nr. 1 – 2015

Forord

Denne rapporten belyser organisering av og innhold i ferdighetstrening og ekstern praksis ved sykepleier-, fysioterapeut-, førskolelærer-, grunnskolelærer-, sosionom- og barnevernspedagogutdanningene ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA). Senter for profesjonsstudier (SPS) har tidligere gjennomført flere prosjekter med fokus på praksisopplæringen på oppdrag av Studieseksjonen. Disse undersøkelsene har vært basert på spørreundersøkelser til henholdsvis studenter (StudData), faglig ansatte ved høgskolen og praksisveiledere. Resultatene av disse er oppsummert i rapporten *Praksis i studiene* (Hatlevik 2012). Trine Grønn har på oppdrag fra rektoratet ved Høgskolen i Oslo foretatt komparative kartlegginger og analyser av utfordringer knyttet til kvalitet og kvalitetsutvikling av ekstern veiledet praksis ved 10 rammeplanstyrte bachelorutdanninger ved Høgskolen i Oslo. Resultatene er publisert i rapportene *Fokus på praksisstudier og kvalitetssikring av praksis* (2010) og *Fokus på praksisstudiene i helse – og sosialutdanningene* (2010). Rapportene viser at det foreligger stor variasjon når det gjelder omfang og organisering av praksis mellom utdanningene.

Denne rapporten supplerer tidligere studier ved å gå nærmere inn på innholdet, organiseringen og progresjon og oppbygning av praksisopplæringen i de seks utdanningene ved HiOA. Rapporten baserer seg i hovedsak på utdanningenes fag-, og emneplaner for årene 2011, 2012 og 2013, samt intervjuer med representanter fra de enkelte utdanningene. Intervjuene ble gjennomført våren 2013.

Takk til ansatte ved de enkelte utdanningene ved HiOA som har deltatt i intervjuer, gitt viktige innspill i kvalitetssikringen av resultatene og som har skaffet til veie relevante dokumenter for dokumentanalysene.

Stipendiat Peter Forde Hougaard har gjennomført dokumentanalysene, intervjuene og utarbeidet rapporten. Professor Jens-Christian Smeby har vært prosjektleder og har sammen med førsteamanuensis Ida K. R. Hatlevik bidratt med innspill i forkant av og underveis i gjennomføring av intervjuer og analyser.

Senter for profesjonsstudier, april 2015

Oddgeir Osland

Innhold

Forord	1
1 INNLEDNING	7
1.1 Spørsmålene som stilles	8
1.2 Datagrunnlag og metode	8
1.3 Begrepsavklaringer	9
1.4 Begreper på aktører som har en rolle i studentveiledning	10
1.4.1 Sykepleierutdanningen	10
1.4.2 Fysioterapeututdanningen	10
1.4.3 Grunnskolelærerutdanningen	11
1.4.4 Førskolelærerutdanningen	11
1.4.5 Sosionomutdanningen	11
1.4.6 Barnevernspedagogutdanningen	11
1.5 Rapportens oppbygging	12
2 SYKEPLEIERUTDANNINGEN	13
2.1 Omfang av praksis og ferdighetstrening	13
2.2 Ferdighetstrening	14
2.2.1 Ferdighetstrening ved simulerings- og ferdighetsenhet	14
2.2.2 Kommunikasjonskurs	15
2.2.3 Hjerte-lungeredningskurs.	16
2.3 Forberedelse til praksis	16
2.3.1 Forelesninger og arbeid i studiegrupper	17
2.3.2 Praksisforberedende seminar- første praksisperiode	17
2.3.3 Praksisforberedende seminarer- alle andre praksisperioder	17
2.4 Praksis	17
2.4.1 Fordypning, kompleksitet og progresjon	18
2.4.2 Hvordan knyttes praksiserfaring med teori?	20
2.4.3 Observasjons- og hospiteringspraksis	21
2.5 Veiledning og vurdering i praksis	21
2.5.1 Veiledning av høgskolelærer i praksisgrupper	22
2.5.2 Veiledning med både høgskolelærer og praksisveileder	23
2.5.3 Praksisveiledere og kontaktsykepleiere- veiledning i praksisfeltet	23
2.5.3.1 Praksisveiledning i sykehjem (1. studieår)	24
2.5.3.2 Praksisveiledning i hjemmebaserte tjenester (2. studieår)	25
2.5.3.3 Praksisveiledning i psykiatri/psykisk helse (2. studieår)	25
2.5.3.4 Praksisveiledning i prosjektbasert praksis (2. studieår)	25
2.5.3.5 Praksisveiledning i sykehuspraksis – medisin og kirurgi (3.studieår)	26
2.5.4 Oppsummeringsseminar (Veiledning og refleksjon i etterkant av praksis)	27
2.6 Andre kontaktpunkter mellom utdanningen og praksisfeltet.	27
2.6.1 Samarbeidsmøter	27
2.6.2 Veiledningskurs	27

2.6.3	Samarbeidsprosjekter _____	27
2.7	Oppsummering _____	28
3	FYSIOTERAPEUTUTDANNINGEN _____	29
3.1	Omfang av praksis og ferdighetstrening _____	29
3.2	Ferdighetstrening _____	29
3.2.1	Eksempler på ferdighetstrening _____	30
3.2.2	Andre former for ferdighetstrening _____	31
3.3	Forberedelse til praksis _____	31
3.4	Praksis _____	31
3.4.1	Praksis første studieår _____	32
3.4.2	Praksis andre studieår _____	33
3.4.2.1	Observasjonspraksis ved fysikalsk institutt (tredje semester) _____	33
3.4.2.2	Behandlings- og rehabiliteringspraksis (fjerde semester) _____	33
3.4.3	Praksis tredje studieår _____	34
3.4.3.1	Spesialisthelsetjenesten _____	35
3.4.3.2	Praksisavdelingen _____	35
3.5	Veiledning og vurdering i praksis _____	36
3.5.1	Veiledning i praksis i andre studieår _____	36
3.5.1.1	Seminar etter praksis i 4. semester _____	37
3.5.2	Veiledning i praksis i tredje studieår _____	37
3.5.2.1	Praksisseminar midtveis i 5. semester _____	37
3.5.2.2	Studentklinikk/kontaktlærerbesøk _____	38
3.5.2.3	Midt- og sluttvurdering _____	38
3.5.2.4	Refleksjonsamtale _____	39
3.5.3	Veiledning i ekstern praksis _____	39
3.5.3.1	Kontaktlærer _____	39
3.5.3.2	Praksisveileder (hovedveileder). _____	39
3.5.3.3	Klinisk veileder. _____	40
3.5.4	Veiledning i praksisavdelingen _____	41
3.6	Andre kontaktpunkter mellom utdanningen og praksisfeltet. _____	42
3.6.1	Praksisveiledermøter _____	42
3.6.2	Samarbeidsprosjekter _____	42
3.7	Oppsummering _____	42
4	GRUNNSKOLELÆRERUTDANNINGEN 1.-7. TRINN _____	44
4.1	Omfang av ferdighetstrening og praksis _____	44
4.2	Ferdighetstrening _____	44
4.3	Forberedelse til praksis _____	45
4.3.1	Observasjonspraksis før første praksisperiode _____	45
4.3.2	Førpraksismøte _____	45
4.4	Praksis _____	45
4.4.1	Fordypning, kompleksitet og progresjon _____	46
4.4.1.1	Rekkefølgen av klassetrinn _____	47

4.4.1.2	Praksisperiodenes hovedtema	47
4.4.1.3	Praksis i undervisnings- og valgfag	48
4.5	Veiledning og vurdering i praksis	48
4.5.1	Veiledning av høgskolelærere	49
4.5.1.1	Praksisbesøk av høgskolelærere	49
4.5.1.2	Refleksjonsdager i praksisperiodene	50
4.5.2	Veiledning av praksislærer	50
4.5.2.1	Veiledningens omfang	51
4.5.2.2	Veiledning i praksisgruppene	51
4.5.2.3	Individuell veiledning	51
4.5.2.4	Vurdering av praksis	52
4.5.3	Praksisstedets rektor/skoleleder	52
4.6	Andre kontaktpunkter mellom utdanningen og praksisfeltet.	52
4.6.1	Samarbeidsmøter	52
4.6.2	Vurderingsmøter	53
4.6.3	Andre møtepunkter	53
4.7	Oppsummering	53
5	FØRSKOLELÆRERUTDANNINGEN	55
5.1	Omfang av ferdighetstrening og praksis	55
5.1.1	Besøkspraksis	55
5.2	Ferdighetstrening	56
5.3	Forberedelse til praksis	56
5.3.1	Førpraksismøter	56
5.3.2	Forberedende praksisseminar	57
5.4	Praksis	57
5.4.1	Fordypning, kompleksitet og progresjon	57
5.4.2	Praksis 1. semester – to uker introduksjonspraksis	58
5.4.3	Praksis 2. semester – seks uker i barnehage	58
5.4.4	Praksis 3. semester- en uke i grunnskole	59
5.4.5	Praksis 4. semester- seks uker i barnehage	59
5.4.6	Praksis 6. semester - fem uker i barnehage	60
5.5	Veiledning og vurdering i praksis	60
5.5.1	Praksisveileder- Høgskolelærer fra pedagogikk	61
5.5.1.1	Praksisbesøk	61
5.5.2	Høgskolelærer fra andre fag	62
5.5.3	Praksisseminarer	62
5.5.3.1	Praksisseminar i praksisperioden	62
5.5.3.2	Praksisoppsummeringsseminar	62
5.5.4	Øvingslærer	62
5.5.4.1	Veiledning	63
5.5.4.2	Øvingsopplæring	63
5.5.4.3	Midt- og sluttvurdering	63
5.5.5	Barnehagens styrer	63
5.6	Andre kontaktpunkter mellom utdanningen, enkeltlærere og praksisfelt	64

5.6.1	Førpraksismøter for øvingslærere og praksisveiledere	64
5.6.2	Vurderingsmøter	64
5.6.3	Øvingslærer dag	64
5.6.4	Referansegruppe-barnehagepraksis	64
5.8	Oppsummering	65
6	SOSIONOMUTDANNINGEN	66
6.1	Omfang av ferdighetstrening og praksis	66
6.2	Basisgrupper	67
6.3	Ferdighetstrening	67
6.3.1	Kommunikasjonskurs (1. semester)	68
6.3.2	Ferdighetstrening i Profesjonell samhandling (4. semester)	68
6.3.2.1	Trening i samtale med barn	69
6.3.2.2	Eksamen i Profesjonell samhandling	70
6.4	Forberedelse til praksis	70
6.4.1	Praksisforberedende seminar	70
6.5	Praksis	71
6.5.1	Fordypning, kompleksitet og progresjon	71
6.6	Veiledning og vurdering i praksis	72
6.6.1	Veiledning av kontaktlærer i praksis	72
6.6.1.1	Samme kontaktlærer i praksis som i ferdighetstrening	73
6.6.1.2	Veiledning via praksisbesøk, telefonsamtale og e-post	73
6.6.1.3	Midtveisseminar	74
6.6.1.4	Praksisseminar i etterkant av praksis	75
6.6.2	Praksisveileder	75
6.6.2.1	Proessorientert praksisveiledning	76
6.6.2.2	Opplæring/oppfølging i det daglige	76
6.7	Andre kontaktpunkter mellom utdanningen og praksisfeltet.	77
6.7.1	Praksisveilederkurs	77
6.7.2	Samarbeidsprosjekter	77
6.8	Oppsummering	77
7	BARNEVERNSPEDAGOGUTDANNINGEN	79
7.1	Omfang av ferdighetstrening og praksis	79
7.2	Ferdighetstrening	80
7.2.1	Innføring i <i>Profesjonelle samtaler</i> (1. semester)	80
7.2.2	Ferdighetstrening i <i>Profesjonelle samtaler</i> (4. semester)	80
7.3	Forberedelse til praksis	82
7.3.1	Praksisforberedende seminar	82
7.3.2	Kontakt med praksisstedet før oppstart	82
7.4	Praksis	82
7.4.1	Fordypning, kompleksitet og progresjon	83
7.5	Veiledning og vurdering i praksis	84

7.5.1	Kontaktlærer	84
7.5.2	Praksisveileder	85
7.5.2.1	Proessorientert veiledning	86
7.5.2.2	Opplæring/Oppfølging i det daglige	86
7.5.2.3	Halv- og heltidsvurdering	86
7.5.3	Praksisseminarer	87
7.5.3.1	Midtveisseminar/Praksisseminar	87
7.5.3.2	Praksisopsummerende seminar	87
7.5.4	Praksisoppgaven (3. studieår)	88
7.6	Andre kontaktpunkter mellom utdanning og praksisfelt	88
7.6.1	Praksisveilederkurs	88
7.6.2	Samarbeidsprosjekter	88
7.7	Oppsummering	89
8	OPPSUMMERING AV RAPPORTEN	90
8.1	Praksislige lærings- og treningsformer på høgskolen	90
8.2	Praksisopplæringens kompleksitet og progresjon	91
8.3	Veiledning gitt av høgskolelærer	92
8.4	Veiledning gitt av praksisstedets ansatte	93
8.5	Formelle og uformelle kontaktpunkter	95
9	REFERANSER OG DOKUMENTER	96

1 INNLEDNING

Praktisk kunnskap og kompetanse er en sentral del av den samlede kompetansen studenter skal tilegne seg og utvikle i profesjonsutdanninger. For å lære praktiske kunnskaper og ferdigheter har studentene behov for å selv å observere, erfare og prøve ut det de skal lære i en reell eller simulert praksissituasjon. Flere profesjonsutdanninger har derfor deler av sin opplæring knyttet til ekstern praksisopplæring ved relevante eksterne arbeidsplasser. Noen utdanninger har også ferdighetstrening ved utdanningsinstitusjonen som del av sitt utdanningstilbud.

Høgskolen i Oslo og Akershus har satt fokus på kvalitetssikring av praksis og styrking av praksis som læringsarena blant annet med bakgrunn i vedtak i høgskolestyret S-sak 2/2008. Tidligere har Trine Grønn har på oppdrag fra rektoratet ved Høgskolen i Oslo foretatt kartlegginger og analyser av utfordringer knyttet til kvalitet og kvalitetsutvikling av ekstern veiledet praksis ved 10 rammeplanstyrte bachelorutdanninger ved Høgskolen i Oslo. Resultatene er publisert i rapportene *Fokus på praksisstudier og kvalitetssikring av praksis* (2010a) og *Fokus på praksisstudiene i helse – og sosialutdanningene* (2010b). Rapportene viser at det er store forskjeller mellom utdanningene i omfang og organisering av praksis. Senter for profesjonsstudier (SPS) har tidligere gjennomført flere prosjekter med fokus på praksisopplæringen på oppdrag av Studieseksjonen ved Høgskolen. Disse undersøkelsene har vært basert på spørreundersøkelser til henholdsvis studenter (StudData), faglig ansatte ved høgskolen og praksisveiledere. I *Avgangstudenten* (Hatlevik 2009) belyses studentenes vurdering av ulike sider ved praksisopplæringen og rapporten *Praksis og teori* (Hatlevik mfl 2011) omhandler undervisningspersonalets oppfatninger av praksis. Rapporten *Praksis i studiene* (Hatlevik 2012) oppsummerer tidligere resultater av studenters og underviseres vurderinger og ser dette i sammenheng med praksisveilederes vurderinger av forhold knyttet til praksisopplæringen.

Denne rapporten er ment å supplere disse tidligere undersøkelsene. Rapporten beskriver organisering av gjennomføring av ferdighetstrening og praksisopplæring ved sykepleier-, fysioterapeut-, førskolelærer-, grunnskolelærer-, sosionom- og barnevernspedagogutdanningen ved HiOA. Som påpekt av Grønn¹ vil en kartlegging og vurdering av kvalitet i praksisdelen av studiene «ideelt sett måtte dekke alle faktorer som kan påvirke denne integrasjonen mellom undervisning, ferdighetstrening, intern praksis og eksterne praksisstudier/praksisopplæring på den ene eller den andre måten». Denne rapporten er et forsøk på å kartlegge sammenhengen mellom praksis og ferdighetstrening (og annen undervisning) i de enkelte utdanningene. Dette gjøres gjennom å beskrive de forskjellige arenaene som ferdighetstrening og praksis foregår innenfor og hvordan dette er organisert i studiene. Også hvordan teori og praksis kobles sammen gjennom blant annet arbeidskrav og praksisoppgaver belyses. Rapporten har derimot ikke som formål å evaluere de forskjellige måtene utdanningene organiserer ferdighetstreningen og praksis på.

Rapporten har ikke en systematisert fremstilling av hvordan praksisplassene skaffes eller avtalene som foreligger mellom utdanningene og de enkelte praksisplassene. I samtalene som er gjort i forbindelse med utarbeidelsen av denne rapporten fremkommer det at måten dette gjøres i hovedtrekk er slik Grønn har redegjort for i de forannevnte rapporter. Noen aspekter ved organiseringen og administrasjon av praksisplassene vil allikevel bli kommentert i de enkelte

¹ *Fokus på praksisstudiene i helse – og sosialutdanningene* 2010:24

kapitlene, i første rekke i forbindelse med beskrivelsene av hvordan veiledningen av studenter i praksis gjennomføres.

1.1 Spørsmålene som stilles

Sentrale spørsmål som forsøkes besvart i denne rapporten er:

- Benytter studiene seg av praksislige lærings- og treningsformer internt på høgsolen som gjør at studentene kan øve på utvalgte deler av den fremtidige yrkesutøvelsen? Benyttes for eksempel simulering, ferdighetstrening og rollespill?
- Hvordan er studentenes praksis utformet med tanke på kompleksitet og progresjon?
- Når og hvor veiledes studentene av høgskolelærere når de er ute i praksis? Skjer det i eller utenfor praksisstedet?
- Av hvem og hvordan veiledes studentene og hvordan er rollefordelingen mellom de som er involvert i veiledningen av studentene?
- Er det eksempelvis slik at studentene arbeider sammen med praksisveilederne mens de er i praksis eller er det andre som følger opp studentene i det daglige?
- Hvilke formelle og uformelle kontaktpunkter foreligger mellom utdanningene og praksisstedene?

1.2 Datagrunnlag og metode

Rapporten baserer seg i første rekke på utdanningenes egne fag- og emneplaner og andre dokumenter som beskriver formål, organisering og forventede læringsutbytte og progresjon. Dokumentene benyttet er for studieårene 2011, 2012 og 2013. Alle de seks utdanningene vi har sett på gjennomfører små og store endringer kontinuerlig eller i det minste årlig. Når vi refererer til formuleringer, oppgaver o.l. i ett studieår fagplaner eller dokumenter vil dette ikke nødvendigvis finnes igjen i de andre kullenes planer. I samtale med utdanningene fremstår dette dog som et mindre problem fordi endringene stort sett består av små korrigeringer og tilpasninger til blant annet kullstørrelser.

Et unntak er førskolelærerutdanningen hvor det har skjedd relativt omfattende endringer i rammeplanens krav og oppbygging. Utdanningen heter fra studieåret 2013 barnehagelærerutdanningen. Endringer som er gjort i denne prosessen (fra førskolelærerutdanningen til den nye barnehagelærerutdanningen) er ikke beskrevet i denne rapporten. Det er derfor uklart hvorvidt beskrivelsen av ferdighetstreningen og praksisstudiene i førskolelærerutdanningen samsvarer med organiseringen i den nye barnehagelærerutdanningen. Noen av de samme utfordringene er også knyttet til sykepleierutdanningen. Sykepleierutdanningen var mens vi samlet inn data og gjennomførte samtale inne en prosess med planlagte endringer i organiseringen av instituttet, fagplanene og endringer på «timingene» av forelesninger og kurs i sammenheng med praksisperiodene. Fordi det ikke fremkommer tydelig fra fagplaner og arbeidshefter den tidsmessige rekkefølgen har det vært vanskelig å knytte dette direkte opp mot hver enkelt kulls studieløp. Samtidig har endringene gjort det vanskelig for informantene som er intervjuet å referere til de eldre dokumentene. I hovedsak virker det likevel ikke til at utdanningsløpet eller organiseringen av ferdighetstrening og praksis i utdanningen er vesentlig endret.

I tillegg til dokumentanalysene har vi også gjennomført samtaler med representanter fra hver av utdanningene. Samtalene ble gjennomført våren 2013. Dette har vært tilsatte som instituttledelsen ved de respektive utdanningene har foreslått på grunnlag av deres kjennskap til eller rolle i ferdighetstreningen- og praksis ved utdanningen. Det ble gjennomført mellom en og tre samtaler med hver av utdanningene for å få en bedre forståelse av hvordan fag-, og emneplanenes beskrivelser ble praktisert. Helt konkret- hvem gjør hva, når og hvordan? Samtalene har gitt viktige innblikk i hvordan praksisopplæringen faktisk gjennomføres og samtalene har vært av stor betydning for forståelsen av ferdighets- og praksisopplæringen. Mye av det som skjer i forbindelse med ferdighetstreningen og praksis lar seg ikke fange opp gjennom dokumentene alene.

1.3 Begrepsavklaringer

Nedenfor presenteres og tydeliggjøres noen av de begrepene som benyttes i rapporten.

Høgskolelærer. Denne rapporten benytter seg av begrepet *høgskolelærer*, og noen ganger kun lærer, for ansatte ved høgskolen uavhengig av deres formelle stillingstittel eller grad. Selv om svært mange (ved noen utdanningene alle) ansatte er høgskolelektorer, amanuensiser eller professorer benyttes begrepet høgskolelærere som en fellesbenevnelse på alle lærere som er ansatt ved utdanningen. Begrunnelsen for dette er todelt. For det første gjør det det enklere i fremstillingen å skille mellom de forskjellige aktørene i tilknytning til veiledningen som gis studentene. Dette er altså en rent praktisk begrunnelse for å lette lesingen av rapporten. For det andre har vi ikke forsøkt å kartlegge utdanningsnivået for de av høgskolens lærerkrefter som er involvert i denne delen av utdanningene, da det ikke har vært en del av utredningens målsetting.

Praksis. Med praksis siktes det til de delene av utdanningene som gjennomføres utenfor høgskolens lokaler og som i de enkelte utdanningers fagplaner er definert som praksis i samsvar med de respektive Rammeplanenes definisjon. I de fleste tilfellene vil dette innebære at studentene møter klienter/brukere eller pasienter i reelle arbeidssituasjoner². Slik sett har vi lagt til grunn samme forståelse av «praksis» eller praksisstudier som Grønn (2010:25).

[A]lle rammeplaner [er] samstemte med hensyn til at begrepet *praksisstudier* (helse- og sosialfagutdanningene) eller *praksisopplæring* (lærerutdanningene) dekker den læringen som skal foregå i yrkesfeltet, i reelle situasjoner og relasjoner – og den skal være *veiledet av kompetent fagperson i yrkesfeltet*.

Både sosionom og barnevernspedagogutdanningen har emner som riktignok ikke faller inn under denne definisjonen, men som ut fra fagplanene er relativt like det sykepleierutdanningens praksisperiode kalt «Prosjektorganisert praksis». Skillet mellom prosjekt som praksis og prosjekt som en annen læringsform fremstår dermed som noe upresis eller i det minste som med uklare grenseoppganger. Vi har i denne rapporten ikke gått nærmere inn på emnene sosialfagutdanningene beskriver som prosjektemner, selv om det kunne vært interessant å se på forskjellene og likhetene i sykepleierutdanningens og disse utdanningenes opplegg.

Ferdighetstrening. Ferdighetstrening er et begrep benyttet i rammeplanene for de fire helse- og sosialutdanningen vi ser på, men ikke i de to lærerutdanningene som beskrives i denne rapporten.

² Det finnes unntak i blant annet sykepleierutdanningen og sosionomutdanningen, hvor studentene ikke møter pasienter eller brukere, men som allikevel defineres som praksis. Disse praksisperiodene eller praksisstedene omhandles i de enkelte kapitlene.

Grønn (2010:17) påpeker at det kun er små nyanser i hvordan utdanningenes rammeplaner definerer ferdighetstrening, og at ferdighetstrening «*syntes å omhandle utvikling av 'personlig kunnskap (...)* gjennom utprøving og egen erfaring' (fra RP for barnevernspedagogutdanning)» i forbindelse med studentenes trening på hverandre eller laboratorieundervisning internt på høgskolen. I ferdighetstreningen forholder studentene seg altså ikke til reelle yrkeskontekster, men opptrer i praksislige settinger internt i høgskolen som del av undervisningen. Vi anlegger en noe bredere forståelse av begrepet ferdighetstrening. Vi forstår ferdighetstrening som de aktivitetene eller læringsformene som studenten tar del i inne på høgskolen hvor det trenes på ferdigheter som studentene vil måtte benytte ute i yrkesfeltet. Dette inkluderer eksempelvis også rollespill eller analyser av videofilm.

1.4 Begreper på aktører som har en rolle i studentveiledning

De ulike utdanningene benytter forskjellige begreper/benevnelser på aktørene som deltar i studentveiledningen i praksis og ferdighetstrening. I en del tilfeller benytter utdanningene seg av flere benevnelser på samme rolle. Begrepenes betydning vil derfor variere i mellom hvert av kapitlene. På grunn av denne mangfoldige begrepsbruken presenteres begrepene brukt i hver enkelt utdanning oppsummert nedenfor, men vil bli ytterligere beskrevet i de enkelte kapitlene.

1.4.1 Sykepleierutdanningen

Kontaktlærer- Lærer ansatt ved utdanningen med ansvar for flere studenter i samme praksisgruppe. De gjennomfører både gruppeveiledning og individuelle samtaler med studenter og praksisveileder/kontaktsykepleier. Har bakgrunn som sykepleier.

Praksisveileder- Sykepleier ansatt på praksisstedet med *overordnet* ansvar for veiledningen av en eller flere studenter. Kan også fungere som kontaktsykepleier (se under).

Kontaktsykepleier- Sykepleier ansatt på praksisstedet med ansvar for praksisopplæring for en (eller to) student(er).

Kontakt- Ansatt ved praksisstedet *uten* sykepleierutdanning. Kan fungere som veileder for student gjennom hele praksisperioden, men da sammen med en praksisveileder med sykepleierbakgrunn.

1.4.2 Fysioterapeututdanningen

Kontaktlærer- Lærer ansatt ved Fysioterapeututdanningen som fungerer som veileder for studenter som er i ekstern praksis. Har bakgrunn som fysioterapeut.

Praksisveileder/Hovedveileder (i ekstern praksis) - Fysioterapeut med det overordnede ansvaret for veiledningen av fire fysioterapistudenter for hele praksisperioden. Har oppgaver knyttet til gjennomføringen og organiseringen av flere sider ved studentenes praksis, inkludert møter med lærer fra utdanningen.

Praksisveileder (i praksisavdelingen ved høgskolen) - Ansatt lærer med fysioterapeututdanning ved utdanningens praksisavdeling med veiledningsansvar for studenter som har praksis ved praksisavdelingen.

Klinisk veileder- Ansatt fysioterapeut ved eksternt praksissted som til enhver tid følger en student i den daglige praksis (i enkeltdager eller timer). Har ingen formelle oppgaver.

1.4.3 Grunnskolelærerutdanningen

Praksislærer/Øvingslærer- Lærer ansatt ved praksisskolen. Har ansvar for veiledningen av en eller flere praksisgrupper, hvor hver av praksisgruppene har fire studenter.

Kontaktlærer-Lærer ansatt ved høgskolen. Vil vanligvis undervise i pedagogikk, men kan også undervise i andre undervisningsfag (engelsk, matematikk, RLE osv.)

Faglærer- Lærer ansatt ved utdanningen innenfor andre fag enn pedagogikk. Har et mer avgrenset ansvar for den fag-didaktiske delen av praksisveiledningen av studenter knyttet til det respektive faget de er knyttet til. Faglærere kan også kunne fungere som kontaktlærer.

1.4.4 Førskolelærerutdanningen

Øvingslærer- Førskolelærer ansatt i praksisbarnehagen med ansvar for veiledning av to studenter gjennom hele praksisperioden.

Praksisveileder - Lærer ansatt ved utdanningen innenfor pedagogikk. Har det overordnede ansvaret for veiledningen av studenter i praksis. Vanligvis bakgrunn som førskolelærer.

Faglærer- Lærer ansatt ved utdanningen innenfor andre fag enn pedagogikk. Har et mer avgrenset ansvar for den fag-didaktiske delen av praksisveiledningen av studenter, knyttet til det respektive faget de er knyttet til.

1.4.5 Sosionomutdanningen

Kontaktlærer- Utdanningens lærere eller timebetalte medarbeidere med ansvar for veiledning og oppfølging av studenter i praksis. Har vanligvis sosialfaglig bakgrunn, men også lærere med annen faglig bakgrunn fungerer som kontaktlærer (eksempelvis jurister og psykologer, men er da ansatt ved utdanningen).

Øvingslærer- Utdanningens lærere eller timebetalte medarbeider med ansvar for veiledning i ferdighetstrening. Har vanligvis sosialfaglig bakgrunn, men også lærere med annen faglig bakgrunn fungerer som øvingslærer (eksempelvis jurister og psykologer).

Praksisveileder- Ansatt ved praksisinstitusjonen med ansvar for veiledning og daglig oppfølging av en (eller to) studenter gjennom hele praksisperioden). Har vanligvis sosialfaglig bakgrunn.

1.4.6 Barnevernspedagogutdanningen

Kontaktlærer- Utdanningens lærere med ansvar for veiledning og oppfølging av studenter i praksis. Har vanligvis sosialfaglig bakgrunn, men også lærere med annen faglig bakgrunn fungerer som kontaktlærer (eksempelvis jurister og psykologer).

Øvingslærer- Utdanningens lærere eller timebetalte medarbeider med ansvar for veiledning i ferdighetstrening. Har vanligvis sosialfaglig bakgrunn.

Praksisveileder- Ansatt ved praksisinstitusjonen med ansvar for veiledning og daglig oppfølging av en (eller to) studenter gjennom hele praksisperioden. Har vanligvis sosialfaglig bakgrunn.

1.5 Rapportens oppbygging

I denne innledningen har vi kort gjort rede for spørsmålene rapporten har søkt å besvare. Videre har vi gitt en kort beskrivelse av datagrunnlaget og metodene som har vært benyttet. Vi har også presentert noen begrepsavklaringer.

I kapitlene 2-7 gis en fremstilling av hver enkelt utdanning. Kapitlene har tilnærmet lik oppbygging, men grunnet utdanningenes forskjellige organisering er det noen forskjeller i struktureringen av rapportens kapitler. Hovedstrukturen er likevel slik at det først refereres kort til hvilke dokumenter som hovedsakelig benyttes. Dernest redegjøres det for omfanget av ferdighetstreningen og praksisperiodene, deres rekkefølge, innhold og tidsmessige plassering i studieløpene og de forskjellige veilednings- og vurderingsformene som benyttes. Hvert kapittel har også en kort beskrivelse av andre møtepunkter den enkelte utdanningen har med praksisfeltet, men som ikke er direkte knyttet til praksisperiodene.

Siste del i kapitlene 2-7 er et oppsummerende delkapittel som avsluttes med en tabell. Tabellene gir en oversikt over formene for veiledning og vurdering den enkelte utdanningen har i forbindelse med praksisperiodene. Tabellen viser også hvem som medvirker i disse, markert med x. Der x'en står i parentes (x) betyr dette at den medvirkende har en mer perifer rolle eller i varierende grad tar del i veiledningen eller vurderingen. Dette vil i så fall ha blitt beskrevet tidligere i kapitlet.

Kapittel 8 er en kort oppsummering av de beskrivelsene som er gjort for hver av utdanningene. Kapitlet er strukturert etter de spørsmålene vi stilte innledningsvis.

2 SYKEPLEIERUTDANNINGEN

Sykepleierutdanningens praksis og ferdighetstrening inkluderer både observasjon av «yrkeslike» treningssituasjoner i simuleringssentre og klasserom, trening med medstudenter, observasjon av sykepleieres arbeid med pasienter/klienter og deltagelse i reelle arbeidssituasjoner på eksterne praksissteder.

I Rammeplanen for sykepleierutdanningen skilles det mellom ferdighetstrening og praksisstudier. I Rammeplanen benyttes begrepene «*ferdighetstrening, forberedelse og refleksjon over praksis*» og «*praksisstudier i samarbeid med pasienter og pårørende*» for å skille mellom høgskoleinterne og høgskoleeksterne læringsarenaer. Ferdighetstrening forstås her som de læringsarenaene som

[...] innebærer at studentene øver på og reflekterer over sentrale ferdigheter for yrkesutøvelsen. Ferdighetstrening og øvelser kan gjennomføres i utdanningsinstitusjonens øvingsposter, demonstrasjonsrom eller i forbindelse med praksisstudier utenfor utdanningsinstitusjonen. Områder og mål for ferdighetstrening må ses i sammenheng med læring av den totale sykepleiefaglige kompetansen. I denne bolken inngår også forberedelser til og refleksjon over praksisstudier.

Praksisstudier i samarbeid med pasienter og pårørende defineres i Rammeplanen som *veiledet praksis utenfor* undervisningsinstitusjonen. I de eksterne praksisstudiene skal studenten gis

[...] mulighet til å erfare arbeidsfellesskapet som framtidig yrkesutøver, samtidig som han/hun arbeider mot forventet kompetanse gjennom studiet. [...] Formålet med veiledede praksisstudier er at studentene skal oppnå optimal yrkeskompetanse for å kunne møte pasientens og samfunnets behov for sykepleie som en del av et samlet behandlingstilbud.

2.1 Omfang av praksis og ferdighetstrening

Omfanget av praksisstudier og ferdighetstrening i sykepleierutdanningen er regulert strengt av Rammeplanen og kravene til praksis og ferdighetstrening er detaljerte. § 3 i Forskrift for rammeplan for sykepleierutdanning (Kunnskapsdepartementet, 2008) gjengis derfor i sin helhet nedenfor.

§ 3 Praksisstudier

Praksisstudiene skal utgjøre totalt 90 studiepoeng og omfatte følgende områder:

- 1: Spesialisthelsetjenesten innen medisin
- 2: Spesialisthelsetjenesten innen kirurgi
- 3: Psykisk helsearbeid og psykiatri
- 4: Eldreomsorg og geriatri
- 5: Hjemmesykepleie
- 6: Ferdighetstrening, forberedelser til og refleksjon over praksisstudier

Bestemmelser om praksisstudier:

- A) Områdene 1-5: Minimum 75 studiepoeng (50 uker) benyttes til praksisstudier i samarbeid med pasienter og pårørende.
- B) Område 6: Maksimum 15 studiepoeng (10 uker) benyttes til ferdighetstrening i øvelsespost o.l. samt forberedelser til og refleksjon over praksisstudiene.

- C) Minst tre av praksisperiodene under områdene 1-5 må ha en varighet på minst 8 uker, herav minst en periode i spesialisthelsetjenesten. De øvrige periodene må ha en varighet på minst 6 uker. Alle praksisperiodene skal være gjenstand for vurdering.
- D) Praksisstudiene kan organiseres slik at studenten gjennomfører praksis som inkluderer flere områder samtidig (f.eks. praksis ved medisinsk avdeling som også har rehabiliteringspost, hospiteringspraksis på operasjonsavdeling i forb. med kirurgisk avdeling, poliklinikker, dagpost osv.). Praksis må inkludere erfaring fra forebyggende helsearbeid, svangerskaps- og barselomsorg og pediatrik sykepleie.
- E) Praksisstudiene skal være veiledet.
- F) Minst tre av periodene 1-5 må inkludere praksis med døgkontinuerlig oppfølging av pasienter. Med dette menes at praksisstudier gjennomføres både på dag-, kvelds- og nattskift i den grad det er av betydning for studentens læringsutbytte/læringsmål.
- G) Minst en praksisperiode skal gjennomføres i første studieår.
- H) Utdanningsinstitusjonens styre utarbeider retningslinjer og er ansvarlig for tilrettelegging og gjennomføring av praksisstudiene.

Totalt omfang av praksisstudier og ferdighetstrening er altså satt til 90 studiepoeng, hvorav 75 studiepoeng skal være praksisstudier «i samarbeid med pasienter og pårørende», mens 15 studiepoeng skal være ferdighetstrening. Omfanget av praksisstudier ved sykepleierutdanningen ved HiOA (Pilestredet), slik det fremkommer av fagplanene³ og Arbeidsheftene⁴, følger Rammeplanens krav (Kunnskapsdepartementet, 2008). Totalt omfang av praksis er 90 studiepoeng (60 uker), hvorav 15 studiepoeng (10 uker) er knyttet til ferdighetstrening på simulerings- og ferdighetsavdelingen ved Høgskolen samt forberedelse til og refleksjon over praksis.

2.2 Ferdighetstrening

15 studiepoeng skal ifølge Rammeplanen være knyttet til «ferdighetstrening, forberedelse eller refleksjon over praksis». Formålet for ferdighetstreningen er at studentene skal kunne øve på sentrale ferdigheter for yrkesutøvelsen, slik at studenten gjennom egen utprøving og erfaring kan utvikle disse.

Ferdighetstreningen i sykepleierutdanningen ved HiOA skjer under veiledning av lærere fra sykepleierutdanningen. Disse har til vanlig også har andre undervisningsoppgaver samt fungerer som kontaktlærere for studenter i praksis.

2.2.1 Ferdighetstrening ved simulerings- og ferdighetsenhet

Ifølge *Fagplan for kull 2010-2011* har studentene 15 studiepoeng med ferdighetstrening i løpet av første studieår (*Fagplan kull 2010-2011*, 2012:14). Rammeplanens krav om ferdighetstrening, forberedelser og refleksjon ser dermed i sin helhet ut til å være lagt til første studieår. Vi finner likevel at studentene har ferdighetstrening i alle studieårene, men at hovedvekten av ferdighetstreningen gjennomføres i løpet av første studieår. De gjennomføres da som obligatoriske øvelser ved utdanningens Simulerings og ferdighetsenhet (SF-enheten). Denne avsluttes med en

³ I hovedsak refereres det til fagplan for kull 2012. Det har vært gjort noen endringer i benevnelsene i fagplanene. De eldre planene for kull 2010-11 benytter benevnelsen *praksis-studier*, mens det i 2012 benyttes benevnelsen *kliniske studier*.

⁴ Arbeidsheftene er knyttet til (det enkelte kullet) fagplan og presenterer de emnene (fagene) som skal gjennomføres for det enkelte år. De beskriver emnene, hvilke læringsmål- og krav som stilles og lærings-/øvingmåtene. Det er arbeidsheftene som gjelder i studieåret 2012/2013 som i hovedsak benyttes i denne rapporten

praktisk prøve. Den praktiske øvelsen i første studieår må bestå før studenten går videre til 2. studieår. Studentene har gjennomført ferdighetstreningen før de går ut i første praksisperiode.

Øvelsene i første studieår innbefatter en lang rekke spesifiserte ferdigheter som studenten må beherske. Dette er i stor grad praktiske ferdigheter, deriblant kunne re senger, måle og registrere temperatur og blodtrykk, stelle pasienter, sette injeksjoner, pasientforflytning og hjerte-lungeredning (HLR). Øvelsene representerer helt avgrensede arbeidsoppgaver uten pasienter til stede og gir gode muligheter for å opparbeide ferdigheter som sykepleiere er avhengig av å kunne mestre i praksisperiodene og i sin senere yrkesutøvelse. Rollespill er i ferdighetstreningen en sentral læringsmåte.

Studentene veiledes av høgskolelærer i ferdighetstreningen. Lærerne foreleser først om de ferdighetene studentene skal trene på, før de går til SF-enheten. Det trenes både på tekniske ferdigheter og relasjonelle og kommunikasjonsferdigheter. De begynner med enkle øvelser i bruk av skyllerom og knytter dette til teori om hygiene. Øvelsene gjøres etter hvert mer komplekse, slik at når de skal «stille pasienten» skal de benytte tidligere momenter i treningen, eksempelvis bruk av hygieniske prinsipper i stell av pasienter, med et samtidig blikk på kommunikasjon. Studentene skal innta forskjellige roller i ferdighetstreningen, blant annet rollen som pasient, assistent og sykepleier. Studentene skal trene på alle øvelsene. Ferdighetstreningen tas opp på video slik at studentene sammen med faglærer kan kommentere og analysere treningsseansene i etterkant.

Selv om studentene opplever stress i forbindelse med vurderingen/ferdighetstesten som gjennomføres i etterkant av treningen, er dette en læringsarena der studentene kan trene i trygge omgivelser med stort rom for utprøving og feiling.

Utdanningen gjennomfører i tillegg flere kurs i løpet av 2. og 3. studieår som bærer preg av å være ferdighetstrening, men hvor disse ikke ser ut til å være regnet inn i studiepoengberegningen til utdanningen. De mest sentrale og omfattende kursene presenteres nedenfor.

2.2.2 Kommunikasjonskurs

Rollespill benyttes som ledd i kommunikasjonstrening. Kommunikasjonskurset er en del av emnet *Mennesket og grunnleggende fysiologiske behov (Arbeidshefte 1. studieår kull 2012, 2012:5)* og gjennomføres første studieår. I dette kurset skal studenten trene på å kommunisere i krevende situasjoner som de kan møte i praksis.

Kurset tar utgangspunkt i et case som studentene har fått utlevert i studiegruppene⁵, og som studentene skal skrive en individuell logg om. Denne skal leveres i forkant av simulering av caset. Det er simuleringen, eller rollespillet, som utgjør selve ferdighetstreningen. Ferdighetstreningen gjennomføres på SF-enheten, hvor studentene inntar rollen som enten sykepleiestudent, pasient eller pårørende. Rollespillet tas opp på video, og analyseres i etterkant av medstudenter og veileder (lærer) som har studiegruppen. Kurset legger opp til at studentene reflekterer over rollespillet sammen med høgskolens veileder og medstudenter, slik at studenten utvikler og trener på

⁵ Studentene er organisert i klasser, som igjen er delt opp i studiegrupper. Studiegruppene organiseres av utdanningen for hvert studieår. Det er knyttet en faglærer til hver av disse studiegruppene. I studiegruppene gis det veiledning knyttet de arbeidskrav som *ikke* er knyttet til praksis. Studiegrupper er *ikke* det samme som praksisgrupper. Praksisgrupper settes sammen av studenter med utgangspunkt i hvilket praksissted de er ved.

kommunikasjonsferdigheter, slik som «*aktiv lytting, stille spørsmål, samhandle med pasienten*» (Arbeidshefte 1. studieår kull 2012, 2012:5).

Studentene bygger videre på dette kurset i andre og tredje år. Kurset i andre året omhandler «*endringsfokuset rådgiving*», knyttet spesielt opp til forebyggende helsearbeid. Kurset i tredje året har fokus på «*den vanskelige samtalen*». Her trenes det blant annet på hvordan man overbringer dødsbudskap og informasjon/beskjeder med alvorlig innhold. Også i disse kursene foregår ferdighetstreningen i form av rollespill hvor lærere går rundt og veileder studentene underveis etter undervisning. Videoopptak benyttes dog ikke i disse siste kursene.

Kommunikasjonskursene er dermed bygget opp slik at de gjennom studieløpet trekker inn nye og mer komplekse momenter etter hvert.

2.2.3 Hjerte-lungeredningskurs.

Det gjennomføres kurs i hjerte-lungeredning (HLR) i alle studieår. Kurset i første studieår omhandler grunnleggende ferdigheter i hjerte-lungeredning. På kursene i andre og tredje studieår øves det på mer komplekse situasjoner og ferdigheter, slik som trafikkulykker og bruk av hjertestarter. Kursene kombinerer teoriforelesninger med praktiske øvelser.

Tredjeårsstudenter ved bachelorstudiet i sykepleie gjennomfører som en del av HLR-kursene et læringsprogram sammen med medisinerstudenter fra UiO og HiOA-studenter ved videreutdanning i anestesisykepleie. Kurset bygger på simulering i team og brukes som treningsmetode i mottak og stabilisering av traumer (ulykker). Læringsprogrammet har tverrfaglig simulering med ledelse, kommunikasjon og samhandling som hovedmål hvor de ulike yrkesgruppene skal samarbeide i en kritisk situasjon. Gjennomføringen skjer i Simulerings- og ferdighetsenheten ved HiOA. Studentene er delt i grupper på 5-6 studenter. Deltakere i gruppene får tildelt hver sin rolle, hvor de mest sentrale rollene i en akuttmedisinsk situasjon er representert. Det tilstrebes at hver student fyller de rollene de skal inn i som profesjonelle yrkesutøvere. Simuleringsdagen starter med to innledende forelesninger. Selve simuleringen (den praktiske gjennomføringen) foregår i 20-30 minutter etterfulgt av en 30 minutters debriefing. Studentene gjennomfører fire ulike situasjoner (case) i løpet av den dagen de deltar.⁶

Sykepleieutdanningen har også kurs i sårbehandling, hvor det inngår forelesninger i forkant, praktiske øvelser i blant annet bandasjering på andre studenter og veiledning av høgskolelærer.

2.3 Forberedelse til praksis

I det følgende vil forberedelse til praksis forstås som de konkrete forelesninger, kurs og ferdighetstrening utdanningen gir studentene i forkant av hver praksisperiode, og som er rettet spesifikt mot disse.

Ferdighetstreningen som foregår på SF-enheten (presentert i kap. 2.2) i første året er en viktig arena for ferdighetstrening før praksis. Den tar for seg det utdanningen anser for å være basale ferdigheter studentene må kunne når de kommer ut i praksis. Hovedvekten av ferdighetstreningen er derfor alltid i forkant av første praksisperiode.

⁶ Beskrivelsen er hentet fra: <http://www.hioa.no/Studier/HF/Praksis/Praksis-Institutt-for-sykepleie/Student-BEST-Bedre-og-systematisk-traumebehandling>, 20.05.2013.

2.3.1 Forelesninger og arbeid i studiegrupper

Forelesningene er i hovedsak ikke obligatoriske. Teoriundervisningen og studieoppgavene som gis er knyttet til den forestående praksisperiodens arena/type. Studentene som skal ut i psykiatripraksis har eksempelvis undervisning og studieoppgaver knyttet til dette temaet rett før de går ut i praksis. Tilsvarende gjelder for de andre praksisperiodene. Studieoppgavene gjøres av studentene enten individuelt eller i studiegrupper. Studentene blir i forbindelse med gruppene veiledet av høgskolelærer.

2.3.2 Praksisforberedende seminar- første praksisperiode

Sykepleierutdanningen har fra studieåret 2012 innført en *praksisforberedende uke* i forkant av studiets første praksisperiode på sykehjem. Denne er tidsmessig lagt opp til uken før studenten går ut i praksis, og gjennomføres på høgskolen. Her går de igjennom vanligste rutinene på sykehjem, uniformsreglementet og hvilke studieoppgaver som skal leveres og andre arbeidskrav som er knyttet til praksisperioden.

Studentene jobber også med et «pasient case». Arbeidet med dette skjer i praksisgruppene som er etablert med utgangspunkt i hvor studentene skal ha praksis, slik at studenter ved samme praksissted vil være i samme praksisgruppe. Caset er utformet med tanke på å være relevant for alle praksisstedene og er knyttet til teoretiske og sykepleierfaglige problemstillinger som studentene vil møte i praksis.

I seminaret fokuseres det på hvordan studentene kan få størst mulig utbytte av praksis, blant annet kalt «læringsprosessene i praksis» av en av informantene. Dette gjøres i samarbeid med Høgskolens læringscenter, som gir undervisning i blant annet litteratursøk. I dette praksisforberedende seminaret undervises det også i de yrkesetiske retningslinjer av høgskolelærer.

I tillegg møter studentene den enkelte høgskolelærer som skal følge og ha veiledning med praksisgruppene mens de er i praksis. Lærerne, som da ofte kjenner til de forskjellige praksisstedene fra tidligere informerer om disse, for at studentene skal ha noe kunnskap om praksisstedet i forkant av praksisperiodens oppstart.

2.3.3 Praksisforberedende seminarer- alle andre praksisperioder

Også i forkant av praksisperiodene i 2. og 3. studieår gjennomføres obligatoriske praksisseminar, men av kortere varighet. Disse er på ca. 2 timer og gjennomføres ved praksisperiodenes begynnelse. Praksisgruppene møter høgskolelæreren som skal følge dem i praksis. Vanligvis vil møtene gjennomføres på høgskolen. Formålet er at studentene skal få informasjon om det enkelte praksisstedet sammen med praksisgruppen, samt informasjon om arbeidskravene knyttet til den enkelte praksisperiode.

2.4 Praksis

Alle praksisperiodene ved sykepleierutdanningen strekker seg over 8 uker, med unntak av siste praksisperiode i tredje studieår som har en varighet på 10 uker. Gjennomsnittlig tid pr. uke i praksis skal utgjøre 30 timer. Studentene har en studiedag pr. praksisuke som skal benyttes til å lese og arbeide med de skriftlige arbeidskravene i praksisperioden.

Sykepleierutdanningen har svært store kull hvor hvert kull er delt inn i tre forskjellige klasser/studieløp. Hver av klassene/studieløpene har forskjellig rekkefølge på praksisperiodenes

arena/tema. Denne ordningen skyldes at praksisfeltet ikke har mulighet til å ta imot alle studentene i hvert kull samtidig.

Tabellen nedenfor viser hvilke praksisarenaer/temaer studentene har i løpet av hvert enkelt studieår, samt lengden på disse. Det er kun angitt i hvilket år praksisperiodene gjennomføres, da rekkefølgen og den tidsmessige plassering innenfor hvert studieår varierer mellom de forskjellige klassene. Siste praksisperiode er dog alltid 10 uker lang.

Studieår	Arena/Tema	Lengde
1.	Grunnleggende sykepleie/Sykehjem	Veiledet. 8 uker.
2.	Eldre og langtidssyke/Hjemmebaserte tjenester	Veiledet. 8 uker.
2.	Psykisk helsearbeid	Veiledet. 8 uker.
2.	Prosjektorganisert praksis/ Helsefremmende og forebyggende arbeid	Veiledet. 8 uker.
3.	Medisinsk eller kirurgisk/ Spesialisthelsetjenesten	Veiledet. 8 uker
3.	Medisinsk eller kirurgisk med ledelse/ Spesialisthelsetjenesten	Veiledet. 10 uker.

Tidspunktet for praksisperiodene varierer mellom klassene, men alle studentene vil gjennom hvert enkelt studieår hatt praksis innenfor samme praksisarenaer.

Første praksisperiode for to av tre klasser i første studieår begynner ca. ti uker etter høstsemesterets start, mens det for den siste klassen gjennomføres første praksisperiode først to uker etter vårsemesterets start. For andre studieår gjennomføres det en tredelt «rotasjonsordning» hvor alle studentene er ute i praksis samtidig i tre perioder av studieåret, men hvor rekkefølgen på praksisarenaen er forskjellig. For tredje studieår vil de forskjellige klassene både ha praksis på forskjellige tidspunkter i løpet av studieåret, samt «rotasjon» av rekkefølgen. Studentenes siste praksisperiode i tredje studieår er alltid i uker lang og ha et ledelsesfokus.

2.4.1 Fordypning, kompleksitet og progresjon

Det fremkommer gjennom samtalene med utdanningen at det tilstrebes å sikre studentene så variert praksiserfaring som mulig. Utdanningen går gjennom hver enkelt students tidligere praksiserfaring før de tildeler praksisplass, slik at de ikke kommer på samme praksissted eller type flere ganger. Så selv om studentene skulle komme til samme praksissted, i betydningen institusjon (f. eks. Oslo Universitetssykehus), vil avdelingen/enheten hvor praksis gjennomføres *ikke* være den samme. Sykepleierutdanningen har dermed en tydelig breddeprofil som også kommer til uttrykk gjennom plasseringen av den enkelte student.

I intervjuene med representanter for utdanningen kom det frem at de mente at praksisstudiene også *har* en dimensjon av fordypning på tvers av praksisens tema eller arena. Blant annet ble det pekt på at mange av sykepleierutdanningens kjerneområder og ferdigheter øves på i flertallet av praksisperiodene, noe som i seg selv er et uttrykk for fordypning.

Både i fagplanen, praksishefter og i samtale med utdanningen uttrykkes det klare forventninger og krav om progresjon gjennom studieløpet og på tvers av praksisstudiene, uttrykt blant annet gjennom rekkefølgen på temaet og arenaene praksisene og det innholdet som hver av

praksisperiodene krever av studentene i form av studentoppgaver. Det pekes også på at ligger progresjonskrav på tvers av praksisstudiene, blant annet når det gjelder medikamenthåndtering, hvor studentene i første praksisperiode i liten grad fokuserer på medikamenter, mens det i siste års praksis er en viktig del av det studenten skal kunne. I tillegg forventes det at studenten raskere vil kunne ta del i praksisstedets aktiviteter og i økende grad ta selvstendig ansvar for pasienter.

Det forventes videre at studentene innenfor hver enkelt praksisperiode har en økende *selvstendighet* i forhold arbeidsoppgavene knyttet til pasienter. Det innebærer blant annet at de etter hvert som de har blitt kjent med praksisstedene og pasientgruppene der de er, i tiltagende grad skal arbeide alene (uten veileder fysisk tilstede) ovenfor pasienter og pårørende, samt ovenfor andre yrkesgrupper.

Eksempelvis får studentene i første praksisperiode på sykehjem tildelt en «primærpatient⁷» som de skal ha ansvar for gjennom praksisperioden. Det forventes da ikke at studenten skal ha ansvar for andre pasienter, annet enn å ha «normal omgang» med dem. Det er kun i forhold primærpatienten at studenten skal skrive i sykepleiedokumentasjonen. Flere av praksisoppgavene og de skriftlige arbeidskravene som studentene skal gjennomføre er knyttet til denne ene pasienten. Sykehjemspraksisens fokus er dermed stort sett avgrenset til grunnleggende sykepleie, som inkluderer blant annet samhandling og kommunikasjon med pasienter og pårørende.

Når studentene derimot kommer i siste praksisperiode i spesialisthelsetjenesten, medisinsk eller kirurgisk praksis, som strekker seg over 10 uker, økes kravene for hva studenten skal forholde seg til. Blant annet forventes det at studenten skal kunne lede rapporter ved vaktskiftene på sengeposten, delta aktivt i legevisitter samt forholde seg til og ha ansvar⁸ for flere pasienter om gangen. Også i forhold til samarbeid med andre sykepleiere og andre yrkesgrupper forventes det at studenten skal kunne fungere nokså selvstendig.

Vi har ikke funnet noen eksplisitt begrunnelse for rekkefølgen av praksis i løpet av det treårige studieløpet i fagplanene. Det er likevel grunn til å anta at det ligger en oppfatning om økende kompleksitet i praksis for hvert studieår, hvor praksis i spesialisthelsetjenesten (sykehus) representerer en mer kompleks yrkeskontekst enn i hjemmetjenesten eller på sykehjem.

I samtaler med ansatte i utdanningen fremkommer det at det opprinnelig var planlagt (og er nedfelt i fagplanen for kull 2012) at studentene skulle ha sykehuspraksis også i andre året, ut fra progresjons- og læringshensyn. Rekkefølgen ville da ha vært en medisinsk praksis i andre året, mens hjemmebaserte tjenester ville vært i tredje året. Dette lot seg ikke gjøre, fordi spesialisthelsetjenesten ikke kunne ta imot to årskull innenfor samme studieår.

Bakgrunnen for dette ønsket var at utdanningen ville at studentene skulle ha et bedre grunnlag for praksis i hjemmesykepleien ved å ha erfaring og kompetanse fra sykehus når de kom til praksis i hjemmebaserte tjenester. Dette ville vært i tråd med samhandlingsreformens behov for mer kompetent oppfølging/yrkesutøvelse av pasienter/brukere. Samtidig ble det i samtaler med

⁷ Primærpatient er en pasient som studenten følger opp over lengre tid og som praksisveileder og student sammen blir enig om hvem skal være.

⁸ Med «ansvar» menes at studenten skal ha oversikt over pasienten, delta i planleggingen og gjennomføringen av pleie og medisinsk behandling av pasientene, sammen med kontaktsykepleier.

utdanningen uttrykt en viss frustrasjon over rammeplanenes strenge regulering av praksisstudiene. Blant annet ble det pekt på at omorganiseringen av sykehusene og samhandlingsreformens målsetting om tidligere utskrivning av pasienter gjør at det er færre praksisplasser i spesialisthelsetjenesten, samtidig som rammeplanen ikke åpner opp for at medisinsk praksis kan foregå innenfor hjemmebaserte tjenester; en praksisarena som har hatt økende grad av kompleksitet.

Endringen av kompleksiteten innenfor hjemmebaserte tjenester som følge av samhandlingsreformen er interessant. Når endringer i pasientenes behovskompleksitet endres, endres også den kompleksiteten studentene møter i praksis. Det kan dermed være grunn til å hevde at praksis i hjemmetjenesten *ikke* nødvendigvis representerer en mindre kompleks læringsarena enn praksisstudiene i spesialisthelsetjenestens somatiske sengeposter, noe som også ble pekt på av informantene våre.

2.4.2 Hvordan knyttes praksiserfaring med teori?

I alle praksisperiodene i sykepleierutdanningen legges det opp til at studentenes erfaringer fra praksis knyttes opp mot teoretiske problemstillinger. Flere av studieoppgavene i praksisperiodene krever at studentene tar utgangspunkt i problemstillinger knyttet til reelle pasienter de har hatt kontakt med eller ansvar for. Et eksempel på dette følger nedenfor.

Oppgave

- Utarbeid en sykepleieplan for primærpasient.
- Anvend KPO-modellens kartleggingsinstrument og annen relevant litteratur.
- Identifiser alle sentrale pasientproblem/sykepleiediagnoser.
- Utdyp ett av pasientprobleme/sykepleiediagnosene ved å anvende alle ledd i sykepleieprosessen.
- Gjør deg kjent med legemidlene til din primær- pasient og velg legemidler fra minst to ulike hovedgrupper, som beskrives kort.
- Gjør rede for relevante kunnskaper og ferdigheter du skal ha i forhold til håndtering av valgte legemidler til primær-pasient.
- Beskriv spesielle forhold ved håndtering av legemidler til eldre mennesker.

(Arbeidshefte 2. studieår, kull 2011,
2012:36)

Etter å ha skrevet oppgaven som skal være på ca. 2000 ord, skal studenten så benytte seg av den utarbeidede sykepleieplanen i den skriftlige og muntlige sykepleierapporten⁹ på praksisstedet. De skal også diskutere denne i praksisgruppene¹⁰ med høgskolelærer og medstudenter tilstede. Hensikten med oppgaven beskrives til å være:

- at studenten skal utvikle kompetanse innen alle ledd i sykepleieprosessen, inkl. dokumentasjon.

⁹ Sykepleierapport er den vanlige benevnelsen for den daglige overleveringen av informasjon og beskjeder mellom pleiepersonell som skjer i vaktskiftene (eksempelvis mellom dag og kveldsvakt) og som omhandler pasienters tilstand og planer.

¹⁰ Praksisgruppene og veiledning presenteres senere i kap. 2.5.1.

- at studenten har kunnskaper og ferdigheter i legemiddelhåndtering og følger gjeldende forskrifter og retningslinjer

(Arbeidshefte 2. studieår, kull 2011, 2012:36)

Tilsvarende studieoppgaver finner en i alle praksisperiodene. Dette er eksempler på hvordan utdanningen forsøker å knytte teori og praksis gjennom å koble studentens praksiserfaringer med studieoppgaver, som så diskuteres og reflekteres over i veiledningen som skjer i praksisgruppene (se kap 2.5 om veiledning og vurdering i praksisgrupper mv.).

2.4.3 Observasjons- og hospiteringspraksis

Forskriften åpner for at studenten kan ha korte observasjons- og hospiteringspraksiser i løpet av studiet, så fremst disse er veiledet og at øvrige krav om praksisomfang- og lengder tilfredsstilles. Ved HiOA er det i hovedsak i den prosjektbaserte praksisperioden (se kap 2.5.3.4) at observasjonspraksis benyttes, men også i de andre praksisperiodene benyttes det i noen grad. Det gjøres da gjennom blant annet observasjonspraksis på operasjonsstuer og ved undersøkelser av pasienter på andre avdelinger. De aller fleste av disse observasjonspraksisene vil være av noen timers varighet og knyttet opp mot det praksisstedet/posten hvor studenten er.

2.5 Veiledning og vurdering i praksis

All praksis i sykepleierutdanningen skal være veiledet og veiledning av studentene skal gis både av kompetent personell ved praksisstedet, som «*fortrinnsvis [skal] være sykepleier*», og av lærerstedets undervisningspersonell, som skal ha «*jevnlig tilstedeværelse i praksis*» (Rammeplanen, 2008: 11). For øvrig er det ikke et krav om formell veilederkompetanse for praksisveilederne, men veileder «*må ha kompetanse til å veilede studentene og vurdere deres faglige utvikling, herunder også etiske aspekter ved yrkesutøvelsen samt skikkethet*» (Rammeplanen, 2008:11).

Veiledningen foretas hovedsakelig av tre aktører; praksisveileder og studentansvarlig sykepleier/kontaktsykepleier og høgskolelærer. Rollefordelingen mellom praksisveileder og studentansvarlig sykepleier/kontaktsykepleier fremstår som noe uavklart i dokumentene, men i samtaler med utdanningen fremkommer det at dette har sammenheng med praksisstedenes svært varierte organisering av praksisveiledningen.

Samme variasjon finner en ikke for høgskolelærerens rolle i veiledning av studentene i praksis. I det følgende vil det derfor først gis en samlet presentasjon av høgskolelærers rolle. Deretter presenteres noen generelle trekk ved veiledningen som gjøres av praksisveileder/kontaktsykepleier, før det til slutt beskrives noe mer detaljert om forskjeller i praksisveiledningen som skjer i yrkesfeltet (i praksisperiodene).

Kontakten mellom høgskolelærere og praksisfelt skjer i første rekke gjennom praksisbesøkene i studentenes praksisperioder. Utdanningen anser disse møtene som svært viktige for kontakten mellom praksisfelt og utdanningen og det gis i samtalene uttrykk for at kontakten mellom den enkelte lærer og praksisstedene *over tid* er viktig. Dette begrunnes blant annet i at det er gir bedre kontroll på kvaliteten på praksisstedet og den praksisopplæringen som gis når lærerne kjenner de enkelte praksisstedene og dens ansatte godt. Ved planleggingen av fordelingen av lærere på praksisstedene legger utdanningen derfor spesielt vekt på kontinuitet mellom lærer og praksissted.

Videre er det slik at lærere som eksempelvis underviser i psykiatri og psykisk helse har studenter i psykiatripraksis, mens lærere som har studenter i sykehjemmene underviser i geriatri og andre

tilgrensende tema. I følge utdanningen selv legger det til rette også for bedre samarbeid mellom utdanningen og praksisfeltet over tid, både fordi det er de samme lærerne som har kontakt med praksisfeltet over tid, og fordi de aktuelle lærerne har nær kjennskap til det spesifikke ved praksisfeltet¹¹.

På den annen side har denne organiseringen, som pekt på i samtaler med utdanningen, konsekvenser for muligheten for kontinuitet ovenfor studentene gjennom utdanningsløpet. Studentene vil som regel ikke ha samme lærer i to praksisperioder. Vurderingen av studentenes progresjon løses søkes ivaretatt dels gjennom krav til arbeidsoppgaver i praksis (eksempelvis i form av sjekklister), og dels gjennom vurderingsskjemaene som skrives i forbindelse med sluttvurderingene som skal legges frem for høgskolelæreren ved neste praksisperiode.

2.5.1 Veiledning av høgskolelærer i praksisgrupper

Alle høgskolelærere som veileder studenter i praksis er utdannet sykepleiere. Det er ikke lagt opp til at høgskolelærer møter studenten alene for veiledning, men utdanningen oppgir i samtale at det likevel skjer relativt ofte når studenter har behov for det.

Lærerne er i utgangspunktet ikke sammen med studenter mens de har kontakt med pasientene. Det er heller ingen praktiske prøver eller eksamener som gjennomføres på praksisstedene, eller som involverer pasienter direkte hvor høgskolelærer er til stede.

Lærerne har hyppig kontakt med studentene mens de er i praksis¹². Kontakten mellom studentene og lærer skjer både i forbindelse med samtaler og vurderinger av den enkelte student (sammen med praksisveileder) og gjennom veiledning i *praksisgrupper* med flere studenter. Dette gjør at studenter møter høgskolelæreren tilnærmet ukentlig. Studentene møter høgskolelærer i *praksisgruppene* ca. annen hver uke ute på praksisstedet for veiledning. Praksisgruppeveiledningen kan også foregå inne på høgskolens lokaler, men dette er ifølge informantene en mindre vanlig løsning. Det etableres nye praksisgrupper for hver praksisperiode. Studenten vil derfor inngå i forskjellige praksisgrupper i løpet av de tre studieårenes praksisperioder.

Praksisgruppene består vanligvis av 10 studenter, men kan være flere, avhengig av hvor mange studenter som er på samme praksisinstitusjon. Dersom det er få studenter på hver av praksisinstitusjonene vil det i noen tilfeller være studenter fra flere praksissteder i *praksisgruppen*. Det er da vanlig at veiledningsgruppene møtested roterer mellom praksisstedene.

Formålet med veiledningen i praksisgruppene er å bearbeide og reflektere over de erfaringer studentene har gjort underveis i praksis. I forkant av møtene leverer studentene individuelle praksislogger elektronisk. Loggene danner så grunnlaget for veiledningen som skjer i gruppen. Veiledningen skal knytte teori opp mot studentenes praksiserfaringer, noe læreren har et spesielt ansvar for blir gjort (*Fagplan kull 2010 og 2011, 2012:11*).

I tillegg til loggene er det også knyttet andre studiekraav og oppgaver til praksisperiodene. Studenten skal som oftest koble teoretiske perspektiver og refleksjon over avgrensede temaer

¹¹ Med «praksisfelt» tenkes det ikke primært på de enkelte praksisstedene, men heller hvilke «pasientkategorier» som behandles der. Eksempler på felt er «psykiatri», «somatiske sykehus», «geriatri» o.l.

¹² Studentenes kontakt med høgskolelærer i forbindelse med praksis er i lik gjennom alle praksisperiodene, med unntak av i den prosjektbaserte praksisperioden. Denne behandles derfor separat.

oppgitt i arbeidsheftene. Eksempelvis skal studentene i første praksisperiode ta utgangspunkt i primærpatienten¹³ de har og legge opp en sykepleieplan basert på pasientens helsehistorie og sykepleiediagnoser. Disse sendes til lærer som deretter gir skriftlig tilbakemelding.

2.5.2 Veiledning med både høgskolelærer og praksisveileder

I forbindelse med *forventningssamtale*, *midt-* og *sluttvurdering* møter studentene individuelt høgskolens lærer og praksisveileder. Møtene skjer på praksisstedet, og representerer den andre formen for høgskolelærerens «praksisbesøk» og det er vanlig at det er avsatt en time til hvert av disse møtene.

Forventningssamtalene, midt- og sluttvurderingen er en del av veiledningen i praksisstudiene. I *Fagplan for kull 2012 (2012:13)* heter det at vurderingen av studenten har flere formål, blant annet «å stimulere til faglig og personlig utvikling» og sikre at studenten oppnår den forventede progresjon og innbefatter også en skikkethetsvurdering. Samtalene skal ta utgangspunkt i studentens læringsmål for praksisperioden, som igjen er basert på praksisstedets læringsmuligheter og utdanningens læringsmål.

Forventningssamtalen gjennomføres i første eller andre uke i praksis, og skal ta utgangspunkt i studentens utarbeidede læringsmål for den aktuelle periode og praksissted. Læringsmålene skal utformes av studenten i samråd med høgskolelærer og praksisveileder og skal inneholde både konkrete læringsmål og fremdriftsplaner knyttet til praksisperioden.

Midtvurderingen gjennomføres halvveis i perioden, og skal være en oppsummering og vurdering av studentenes progresjon. Vurderingene og tilbakemeldingene som studenten mottar her, skal danne utgangspunkt for hva studenten bør eller skal jobbe videre med i den tiden som er igjen av praksisperioden.

Vurderingene som gjøres i tilknytning til *sluttvurderingen* skrives ned i vurderingsskjemaer ved avslutningen av hver praksisperiode. Disse skal legges frem for den nye høgskolelæreren og praksisveilederen ved neste praksisperiode. De danner dermed også grunnlaget for utarbeidelsen av læringsmål for videre progresjon for studentene i neste praksisperiode. I samtaler med utdanningen understrekes betydningen av sluttvurderingen som verktøy for å sikre kontinuitet for studenten på tvers av praksisperiodene. Utdanningen forsøker å ha samme lærer knyttet til samme praksissted over flere/mange år, noe som fører til at studentene vanligvis ikke vil ha samme høgskolelærer som veileder i flere perioder.

2.5.3 Praksisveiledere og kontaktsykepleiere- veiledning i praksisfeltet

Mens studentene er i praksis skal de ha «*daglig veiledning og opplæring*», og det følger av rammeplanen at det er praksisstedets sykepleiere som har ansvaret for denne (Rammeplanen 2008:11). Hvor mye tid den enkelte student skal ha av veiledning er ikke regulert i rammeplanen eller i avtaler mellom utdanningen og praksisstedene.

I dokumentene som danner grunnlaget for denne rapporten finnes det forskjellige benevnelser for de som veileder eller følger opp studentene, blant annet begrepene *praksisveileder* og *kontaktsykepleier*. Samtidig er det ikke funnet klare formuleringer som skiller disse rollene fra

¹³ Primærpatient er en pasient som studenten følger opp over lengre tid og som praksisveileder og student sammen blir enig om hvem skal være.

hverandre. Inntrykket som gis gjennom dokumentene og samtalene med ansatte i utdanningen er at dette i de fleste tilfellene er å forstå som like roller. Det er dog noen unntak, som vil trekkes frem senere.

I samtalene vi har hatt med utdanningen fremkommer det at de ønsker at flere studenter er ved samme praksissted samtidig¹⁴. Grunnen til dette oppgis å være at med flere studenter på samme sted vil studentene bedre kunne hjelpe hverandre, utveksle erfaringer og reflektere sammen underveis i arbeidet. Samtidig virker det som at våre informanter toner ned betydningen av at hver student «deler» veileder, etter den såkalte «tospanss-modellen»: Selv når det er flere studenter på samme sted går ikke studentene nødvendigvis de samme vaktene/turnus som medstudentene. Studentene har heller ikke nødvendigvis den samme kontaktsykepleieren/ praksisveilederen. I samtaler med utdanningen kommer det frem at dette skyldes de enkelte praksisstedenes måter å tilrettelegge for studentene på.

Det er vanskelig å enkelt beskrive alle de veiledningsmodellene som benyttes i sykepleierutdanningen ved HiOA. Samtidig, med bakgrunn i samtalene med utdanningen som den nedforstående beskrivelsen i hovedsak baserer seg på, er det mulig å peke på noen trekk ved veiledningen som gis i de forskjellige praksisperiodene.

2.5.3.1 Praksisveiledning i sykehjem (1. studieår)

I studiets første praksisperiode ved sykehjem vil alle studenter i utgangspunktet ha en ansatt de følger i det daglige. På sykehjem er dette ofte hjelpepleiere, da det er få sykepleiere som jobber på den enkelte enheten.

I samtale med utdanning pekes det på at det er en utfordring for å finne kvalifiserte veiledere, i betydningen praksisveiledere som er utdannet sykepleier. Dette har igjen konsekvenser for hvordan sykepleierstudentenes veiledning er utformet. Samtidig kom det frem i samtalene en oppfatning om at det ikke nødvendigvis må være sykepleier som går med studenten på sykehjem. Hjelpepleierne innehar ofte den kompetansen som det fokuseres på ved praksis i sykehjem (grunnleggende ferdigheter i sykepleieryrket, pasientstell og relasjonelle ferdigheter). Ved flere av sykehjemmene er det også hjelpepleiere med videreutdanning, noe som gjør at behovet for å følge/ ha sykepleier som praksisveileder mindre¹⁵. Dog ønsker utdanningen primært sykepleiere som praksisveiledere, og studentene etterspør erfaringsmessig sykepleiere som kontakter/veiledere. Lærerne vi snakket med fortalte at det medfører en del misnøye når studentene må gå med andre fagpersoner enn sykepleiere.

Dersom studentene ikke har sykepleier som kontaktperson, har studentene alltid en sykepleier som «går bak», og som har et veilederansvar ovenfor studenten. Det varierer dog i hvor stor grad sykepleieren i disse tilfelle innehar en aktiv rolle som veileder ovenfor studenten. I noen tilfeller vil sykepleieren «som går bak» for det meste kommunisere med kontakten (som da oftest er

¹⁴ Vi har ikke hentet inn nye tall relatert til de utplasseringsmodellene og dertil hørende veiledningsmodeller som benyttes i dag, men det fremkommer i samtaler med utdanningen at det benyttes et stort antall forskjellige løsninger både når det gjelder utplasseringsmodeller og veiledningsmodeller.

¹⁵ Rammeplanen åpner for at annet personell kan veilede sykepleierstudenter i praksis når disse «har likeverdig kompetanse eller spesialkompetanse» (Rammeplanen, 2008; 11)

hjelpepleier), men er da tilgjengelig for studenten dersom det er spesielle ting denne ønsker å ta opp.

I noen tilfeller kan også praksisstedets fagutviklingssykepleier ha veiledning med flere studenter fra forskjellige praksisenheter. Fagutviklingssykepleiere fungerer som regel ikke som kontaktsykepleier for studenten, men «kommer inn» og veileder på avgrensede områder. En måte dette gjøres på er at to til fire studenter planlegger en prosedyre de har gjort tidligere (eksempelvis et stell av en av studentenes primærpatient¹⁶). Stellet gjøres da med fagsykepleier til steder som observerer sammen med medstudentene. Etterpå går studentene og fagutviklingssykepleieren sammen for å diskutere og reflektere over de erfaringene som er gjort, hvordan prosedyren ble gjort og hvordan kommunikasjonen med pasienten var. Hvilke observasjoner var det studenten gjorde mens stellet ble gjennomført og hvordan forsto studentene situasjonen?

2.5.3.2 *Praksisveiledning i hjemmebaserte tjenester (2. studieår)*

Hovedmodellen for praksisveiledning innenfor de hjemmebaserte tjenestene er den tradisjonelle kontaktsykepleiermodellen, hvor hver student har en fast sykepleier som den følger gjennom arbeidsdagen og i tilnærmet lik turnus.

2.5.3.3 *Praksisveiledning i psykiatri/psykisk helse (2. studieår)*

Praksisveiledningsmodellen som benyttes i psykiatripraksis er i hovedsak den tradisjonelle kontaktsykepleiermodellen, uavhengig av om det er en eller flere studenter på praksisstedet¹⁷. I følge utdanningen skyldes dette de fleste av praksisstedene ønsker å benytte seg av denne veiledningsmodellen. I tillegg er det relativt mange praksissteder som kun tar imot en student om gangen, selv om utdanningen forsøker å ha minst to studenter på praksisstedet samtidig (men da med en kontaktsykepleier/praksisveileder for hver student). Studenten går i tilnærmet i samme turnus som med praksisveileder/kkontaktsykepleier.

2.5.3.4 *Praksisveiledning i prosjektbasert praksis (2. studieår)*

Den prosjektorganiserte praksisperioden er ikke en praksisperiode i klassisk forstand. Den prosjektbaserte praksisen foregår i grupper på 8-10 studenter, og er knyttet opp mot en helsestasjon, svangerskapspoliklinikk eller annen forebyggende helseinstitusjon.

I *Arbeidsheftet 2. år for kull 2011* (2012:40) står det at det skal gjennomføres observasjonspraksis¹⁸ som skal følge reglene om 30-timers uke, men antall dager/uker som forventes studentene skal ha kontakt med praksisfeltet fremkommer ikke i fagplan eller arbeidshefte. Det er altså selve prosjektperioden og ikke praksis i yrkesfeltet som har et omfang på 8 uker (12 studiepoeng). I noen tilfeller vil studentene ikke ha kontakt med pasienter/klienter, men forholde seg til de ansatte ved praksisstedet. Dette gjelder særlig innenfor svangerskaps og barselomsorgen, hvor adgangen til pasienter (mødre og barn) er begrenset fordi praksisstedene ønsker å skjerme pasientene/brukerne.

¹⁶ Pasient som studenten følger opp over lengre tid

¹⁷ Med praksissted menes her avdeling/post/enhet, ikke en institusjon (sykehjem, sykehus).

¹⁸ Rammeplanen definerer observasjonspraksis som «praksisstudier av kortere varighet som vanligvis ikke er gjenstand for vurdering, men veiledning. De kan eksempelvis tilrettelegges som felt- og prosjektarbeider, observasjons- og punktpraksis og demonstrasjoner» (Kunnskapsdep. 2008, s 11).

Prosjektpraksisen skal munne ut i en 10 000 ords rapport bygget på «en datainnsamling fortrinnsvis innenfor ett av de nasjonale innsatsområdene innen helsefremmende og forebyggende arbeid og ser dette i lys av barn og unges oppvekstmiljø i storby, sykepleiers eller andre yrkesgruppers rolle og ansvar», og hvor studentene skal benytte forskningsprosessen og få «forståelse for sykdomsforebyggende og helsefremmende arbeid» (Arbeidsheftet for kull 2011, 2012:39).

Praksisgruppen skal med utgangspunkt i enten problemstillinger som de har identifisert selv i tilknytning til praksisstedet, eller et tema som praksisstedet ønsker at studentene skal arbeide med utføre hva informantene beskrev som «lite forskningsarbeid», hvor de skal ta tak i en problemstilling fra praksisfeltet, søke på relevant forskningslitteratur og dermed gjøre en «liten studie». Studentene står relativt fritt i metodevalg; det har vært gjennomført både intervjuer, enkle statistiske analyser m.m. av de innsamlede dataene.

Gruppen av studenter har i perioden lærer fra høgskolen som veileder, og skal møte denne en gang pr. uke gjennom praksisperioden. Veiledningen med lærer vektlegger både gruppeprosessene og produktet som utvikles og det gjennomføres også i denne praksisperioden individuell midt- og sluttvurdering.

I tillegg tildeles praksisgruppen en ekstern veileder som «har en konsultasjonsfunksjon i gruppen» (Arbeidsheftet for 2. år kull 2011, 2012:39), Den eksterne veilederen er knyttet til praksisstedet hvor studentene gjennomfører prosjektarbeidet sitt og skal legge til rette for observasjonspraksisen og være tilgjengelig for å informere om praksisstedet og feltet. I motsetning til i de andre praksisperiodene har ikke praksisveileder her ansvar for vurderingen av praksis.

2.5.3.5 Praksisveiledning i sykehuspraksis – medisin og kirurgi (3.studieår)

Praksis i tredje studieår gjennomføres innenfor spesialisthelsetjenestens medisinske og kirurgiske avdelinger. Det vanligste er at veiledningen gis gjennom at studentene har en kontaktsykepleier som de følger i størst mulig grad. Men som i de andre praksisperiodene vil studentene også måtte følge andre sykepleiere, blant annet på grunn av sykehusets turnusordninger. Det er kontaktsykepleieren som i utgangspunktet skal delta i forventningssamtalen, midt- og sluttvurderingen.

Noen av praksisstedene i spesialisthelsetjenesten har ordninger med *praksistette* poster. Her kan inntil ti studenter ha den samme *praksisveileder*. Det varierer mellom praksisstedene hvordan dette er lagt opp, med tanke på hvor mange studenter som er utplassert sammen, og hvorvidt studentene har en eller flere kontaktsykepleiere, og i hvor stor grad praksisveileder «går sammen med» studentene.

I de praksisstedene hvor dette er mest rendyrket, er praksisveileder trukket helt ut av den daglige driften og har ansvaret for veiledning og tilrettelegging for studentene. Studenten har da ikke kontaktsykepleiere, men alle sykepleierne på praksisstedet er involvert i den daglige oppfølgingen av studentene. Studenten vil slik sett kunne ha mange «kontakter» i løpet av en praksisuke¹⁹. For å sikre at studenten får tilstrekkelig med læringssituasjoner må studentene loggføre hvilke oppgaver og prosedyrer de har observert eller gjennomført alene eller sammen med andre og loggen skal være tilgjengelig for de sykepleierne studentene til enhver tid går sammen med på praksisstedet.

¹⁹ Organiseringen av denne veiledningen er dermed lik det fungerer for de *kliniske veilederne* i fysioterapiutdanningen (se kap. 3.5.3.3).

Det er foreløpig få praksissteder som har denne formen for studentveiledning, men utdanningen syntes disse ordningene ser ut til å fungere godt med tanke på læringsutbytte for studentene.

2.5.4 Oppsummeringsseminar (Veiledning og refleksjon i etterkant av praksis)

Det er kun etter praksisperioden i første studieår (i sykehjem) det gjennomføres veiledning eller refleksjon i etterkant av praksisperiodene. Oppsummeringsseminaret er et obligatorisk seminar over tre dager på høgskolen, hvor formålet er at studentene som har vært i samme praksisgruppe skal diskutere og reflektere over de erfaringene som de har gjort i praksis, med høgskolelæreren som veileder i deler av denne tiden. Studentene skal på grunnlag av disse diskusjonene om deres erfaringer i praksis utarbeide en poster som presenteres for alle studentene i klassen.

Det gjennomføres ingen tilsvarende oppsummeringsseminarer eller refleksjonsdager i etterkant av de andre praksisperiodene.

2.6 Andre kontaktpunkter mellom utdanningen og praksisfeltet.

Kontakten mellom høgskolelærere og praksisfelt skjer i første rekke gjennom praksisbesøkene som de har i forbindelse med praksisperiodene og ved utsendelse av fagplaner til institusjonene. Som nevnt tidligere anser de vi har snakket med disse møtene som svært viktige for kontakten mellom praksisfelt og utdanningen og det gis uttrykk for at kontakten mellom den enkelte lærer og praksisstedene over tid er viktig. De viktigste kontaktpunktene utover dette er samarbeidsmøter, veiledningskurs og samarbeidsprosjekter.

2.6.1 Samarbeidsmøter

Utover de møtene som skjer sentralt mellom høgskole og praksisfelt har utdanningen kontakt med praksisstedene gjennom hva utdanningen kaller samarbeidsmøter. Utdanningen inviterer praksisstedene til skolen for et halvdagsmøte, hvor utdanningen gir informasjon om utdanningens oppbygging, og praksisstedene bes fortelle om hvordan de opplever å ha studenter. Praksisstedene har ingen forpliktelse til å delta på samarbeidsmøtene. Utdanningen forsøker så og ta hensyn til de kommentarene som representantene fra praksisfeltet kommer med, og har blant annet på bakgrunn av dette også gjort noen endringer i fagplanen.

2.6.2 Veiledningskurs

Videre har utdanningen veiledningskurs for praksisveilederne flere ganger i året. Dette er ikke obligatoriske kurs, men gis gratis til deltagere fra institusjoner som har studenter i praksis. Kursene anses av utdanningen som et viktig kontaktpunkt for utveksling av erfaringer med praksisstedene.

2.6.3 Samarbeidsprosjekter

Foruten den kontakten nevnt ovenfor, har det gjennom ordningen med samarbeidsmidler mellom utdanningsinstitusjonene og praksisinstitusjonene blitt etablert flere samarbeidsprosjekter som involverer både faglærere, studenter og praksisstedene. Dette er midler som tidligere ble gitt direkte til praksisstedene som kompensasjon eller betaling for at de hadde studenter. Prosjektene anses av utdanningen for å være viktige kontaktflater mellom utdanningen og praksisfeltet. Denne rapporten har ikke sett nærmere på denne delen av kontakten mellom utdanningen og praksisfeltet.

2.7 Oppsummering

Sykepleierutdanningen har relativt tett kontakt med studenten når disse er i praksis. Vanligvis vil studentene møte høgskolelæreren en gang i uken, vekselvis i praksisgrupper og samtaler med praksisstedets veileder. Det er i liten grad lagt opp til individuelle samtaler med kun lærer og student sammen. Høgskolelærerne møter praksisveilederne/kontaktsykepleierne i utgangspunktet kun i forbindelse med de individuelle forventningssamtalene, midt- og sluttvurderingene.

Veiledningen som skjer mens studenten er i kontakt med pasienter og klienter skjer utelukkende av praksisstedets personell, og det er ikke avtalt et fast antall timer for veiledning. Veiledningen som gis i praksis er organisert på svært forskjellige måter fra praksissted til praksissted, og er avhengig blant annet av det enkelte praksisstedets ønsker og særtrekk. I de fleste tilfelle vil det være en sykepleier som er praksisveileder/kontaktsykepleier for en student. Veiledningen skjer underveis i arbeidsdagen, og i stor grad gjennom at studenten «følger» sykepleiere gjennom arbeidsdagen. Det forventes allikevel i alle praksisperiodene at studentene etter hvert gjennomfører selvstendig arbeid uten at veileder er tilstede.

Tabellen under oppsummerer hvilke aktører som tar del i de forskjellige elementene i veiledningen av sykepleierstudentene i tilknytning til praksisperiodene.

Veiledning/ Vurdering Veileder/ Deltager	Forventnings- samtale	Midt og slutt- vurdering	Veiledning i praksis- grupper	Studie- oppgaver/ Arbeidskrav	Veiledning med samtidig kontakt med pasienter	Opp- summerings- seminar (kun i 1. praksis)
Lærer fra HiOA	x	x	x	x		x
Praksisveileder/ Kontakt- sykepleier	x	x		(x)	x	
Andre ansatte fra praksis-feltet					x	
Medstudenter			x	x		x

3 FYSIOTERAPEUTUTDANNINGEN

Denne delen av rapporten omhandler ferdighetstrening og praksis i Fysioterapeututdanningen- studieretning fysioterapi. I tillegg til de praksisperioder hvor fysioterapistudentene selv observerer og deltar i reelle arbeidssituasjoner, inneholder utdanningen også relativt omfattende ferdighetstrening. Ferdighetstreeningen innbefatter både observasjon av «yrkeslike» trenings situasjoner i klasserom, gymsal og utdanningens praksisavdeling og bruk av videoopptak.

Fysioterapeututdanningen er regulert gjennom *Rammeplan for Fysioterapeututdanning* (Kunnskapsdepartementet 2004). Datagrunnlaget for kapittelet er i hovedsak hentet fra *Fagplan for Fysioterapeututdanningen for kull 2012-2013*, andre relevante dokumenter utarbeidet av instituttet og intervjuer med ansatte ved utdanningen.

3.1 Omfang av praksis og ferdighetstrening

Omfanget av praksisstudier og ferdighetstrening i Fysioterapeututdanningen skal ifølge Rammeplanen være 75 studiepoeng, hvorav «*Ferdighetstrening på utdanningsinstitusjonen skal omfatte 30 studiepoeng, og praksisstudier skal utgjøre 45 studiepoeng*» (Rammeplanen 2004: 11). Det gjennomføres praksis i alle studieårene, mens ferdighetstreeningen gjennomføres i første og andre studieår. Fordelingen utover i studieløpet beskrives i de etterfølgende kapitler.

Ferdighetstrening er i rammeplanen definert som «*praktisk/klinisk læring på utdanningsinstitusjonen*» hvor «*studenten skal erfare både «terapeutrollen» og «pasientrollen» gjennom et nært samarbeid med andre studenter*». Praksisstudier «*skal hovedsakelig omfatte aktivt pasient-/klientrettet arbeid og være veiledet av kompetent og autorisert fysioterapeut*» utenfor lærestedet, og skal foregå innenfor kommune-, institusjons- og bedriftshelsetjeneste samt andre virksomhetsområder der fysioterapeuter arbeider (Rammeplanen 2004: 11). Deler av den eksterne praksisen ved fysioterapeututdanningen ved HiOA foregår innenfor utdanningens lokaler, *Praksisavdelingen*. Den avviker således noe fra rammeplanens definisjon²⁰. Praksisavdelingens særtrekk som praksisarena belyses nærmere i kap. 3.4.3.2.

3.2 Ferdighetstrening

All ferdighetstrening gjennomføres i første og andre studieår og de fleste av emnene i første og andre studieår har ferdighetstrening. Ferdighetstreeningen er sammen med teoriundervisningen integrert i utdanningens forskjellige emner. Det kommer ikke spesifikt frem i fagplanen hvor stor del av hvert emne som er avsatt til ferdighetstreeningen, og vi har i denne rapporten ikke forsøkt å beregne antall timer eller uker som er satt av til dette. Det fremkommer dog ut fra samtaler og av timeplanene tilgjengelig på HIOAs hjemmesider at ferdighetstreeningen gjennomføres som noen timer lange seanser gjennom flere uker, parallelt med undervisning og forelesninger i temaer nært knyttet opp mot ferdighetstreeningens tema.

²⁰ I denne rapporten vil ikke dette problematiseres i forhold til Rammeplanens krav.

Ferdighetstreningen betones i fagplanen som en sentral del av undervisningen, og er en læringsarena hvor studentene skal knytte teoretisk kunnskap inn mot praktisk utøvelse av yrket. Hensikten er at studentene skal lære seg gjennomføring av fysioterapi, gjennom først å øve seg på friske (medstudenter) for deretter å prøve seg på pasienter. Ferdighetstreningen skjer under veiledning av høgskolens lærere som alle er utdannede fysioterapeuter som også underviser i de respektive emnene som ferdighetstreningen inngår i.

Studentene skal i ferdighetstreningen «*trene på å undersøke, teste, analysere, resonere klinisk og prøve ut ulike fysioterapibehandlinger og andre tiltak*» (Fagplan 2012-15, 2012:7) og de skal opparbeide seg både praktisk/tekniske og relasjonelle ferdigheter. Dette skjer gjennom at studentene «behandler» hverandre, hvor de veksler mellom å innta rollen som «terapeut» og «pasient». Ferdighetstreningen foregår både i gymsal og i klasserom med behandlingsutstyr, og foregår som regel i veiledete små grupper, og den foregår *uten* reelle pasienter.

3.2.1 Eksempler på ferdighetstrening

Vi vil i det følgende presentere to eksempler på måten ferdighetstreningen gjennomføres på. Eksempelene er trukket frem i samtaler med utdanningen som representative for hvordan ferdighetstreningen gjennomføres ellers i utdanningens emner.

I første semester har studentene ferdighetstrening i palpasjon og massasje på medstudenter i emnet *Fysioterapi, kommunikasjon og etikk*. Treningen tar sikte på både å utvikle studentenes ferdigheter i palpasjon og massasje, som beskrives som grunnleggende ferdigheter i fysioterapifaget. Ferdighetstreningen strekker seg over en periode på ca. 8 uker, hvor det i forkant av og parallelt med ferdighetstreningen gjennomføres undervisning i relevante temaer som anatomi, fysiologi og om hensikten med og dosering av massasje.

Læringsutbyttebeskrivelsene for treningen er at studenten skal kunne skille mellom forskjellige vevstyper, beskrive ulike perspektiver på fysioterapifaget og reflektere over etiske problemstillinger relatert til avledning, berøring og nærhet (*Fagplanen kull 2012-2015, 2012:11-12*).

I samtaler med utdanningen uttales det at det i ferdighetstreningen i første studieår i legges spesielt vekt på å gi studentene egne kroppslige erfaringer om det å være pasient/klient, samspillet mellom terapeut og pasient og at studentene samtidig trener på de relasjonelle og kommunikative ferdigheter.

Det gjennomføres vanligvis en felles introduksjon av de elementene studentene skal gjennom for hver seanse. Lærer viser øvelsene som skal gjøres og trekker frem relevante teoretiske perspektiver. Studentene deles deretter opp i små grupper hvor de trener på hverandre. Læreren er til stede i klasserommene for å veilede studentene underveis i treningen. Tilbakemeldingene som gis av lærer dreier seg både om de praktiske og ferdighetsmessige sidene ved utførelsen, samt måter dette kan virke inn på pasienters opplevelser av behandlingen.

Et annet eksempel er ferdighetstrening rundt temaet hjerterehabilitering, som er en del av *Emne 7- Forebygging, behandling, rehabilitering og habilitering – spesifikke pasient-/brukergrupper* (*Fagplan kull 2012-2015, 2012:25-27*). Her undervises det blant annet om forskningsbaserte metoder for rehabilitering av hjertesyrke. Deretter deltar studentene i en gruppetrening baserte på en anerkjent treningsmodell (ledet av samme lærer som underviste). Studentene deles så opp i smågrupper for

selv å utarbeide deler av et program basert på denne modellen, før de skal lede hverandre gjennom den delen av det treningsopplegget som de har fått som oppgave å utarbeide. Lærer gir tilslutt tilbakemeldinger om hvordan studentene har gjennomført dette.

3.2.2 Andre former for ferdighetstrening

I tillegg til den praktiske ferdighetstreningen som studenten har med og på hverandre, har studentene også kontakt med mennesker som verken er studenter eller ansatte på høgskolen i forbindelse med ferdighetstreningen. Fagplanen beskriver dette som barn, voksne og eldre som «tilbyr seg å være «pasienter/brukere» (Fagplan 2012-2015. 2012:7), hvor studentene kan trene seg på avgrensede oppgaver som er sentrale i fysioterapeut-utøvelsen, slik som bevegelsesanalyser og undersøkelser. Studentene gjennomfører i forbindelse med dette ingen terapeutiske tiltak annet enn treningen på noen generelle undersøkelser.

Videoopptak av mennesker benyttes også som kasuistikker for observasjon og analyser av bevegelsesmønstre mv. Omfanget av denne formen for ferdighetstrening er dog begrenset.

En form for hva som kan kalles ferdighetstrening skjer i forbindelse med emnet anatomi i første studieår. Studentene har da undervisning ved Medisinsk fakultet, Universitetet i Oslo hvor de gjennom bruk av humane preparater trener på å palpere og identifisere anatomiske strukturer på kroppens overflate.

3.3 Forberedelse til praksis

Utover ferdighetstreningen som foregår i første og andre studieår, er det kun i forbindelse med praksisperioden i femte semester at utdanningen har et organisert opplegg for studenters forberedelse i forkant av praksis. Dette kalles en *Introduksjonsdag til praksis*. Fokuset i denne introduksjonsdagen er ikke rettet mot det enkelte praksissted, men mot generelle praktiske forhold rundt det å være i praksis. All teoriundervisning relatert til behandling og undersøkelser gis i de to første årene. Det forventes derfor at studentene kan møte alle typer pasienter på grunnlag av den ferdighetstrening som har foregått på høgskolen og tidligere korte praksisperioder i 3. og 4. semester. Det gjennomføres også et førstehjelpskurs med både teoretisk innføring i prinsippene og ferdighetstrening i Hjerte-lungeredning i løpet av det praksisforberedende seminaret.

I tillegg, som en måte å forberede studentene til praksisperiodene i tredje studieår ber Høgskolen praksisstedene legge ut på Fronter hva studentene bør forberede seg på og lese før de kommer til dem. Studentene har dermed tilgang på informasjon om det enkelte praksisstedet de skal være ved, slik at de selv kan forberede seg til praksisperioden.

3.4 Praksis

Praksis med pasienter i utdanningen tilsvarer som nevnt totalt 45 studiepoeng. Rekkefølgen av praksisperiodene beskrives i fagplanen som «et eksempel på løp» (Fagplan for kull 2012-2015, 2012:6). Tabellen nedenfor viser skjematisk hvilke semester praksisperiodene gjennomføres, i hvilke praksisfelt/arena gjennomføres og hvilke temaer praksisperiodene har, samt lengden på disse.

Semester	Arena/Tema	Lengde
1.	Praksisavdeling/spesialisthelsetjenesten	1,5 dag
3.	Pedagogisk praksis/forflytningskurs	1 uke
3.	Kommunehelsetjeneste/ fysikalsk institutt	2 uker
4.	Rehabiliteringspraksis	4 uker
5.	Spesialisthelsetjeneste/praksisavdelingen	9 uker
6.	Spesialisthelsetjeneste/praksisavdelingen	9 uker

Praksisarenaene vil spesielt i første og andre studieår variere ut fra tilgjengelighet på praksisplasser og hvorvidt studenter finner egne praksissteder. Det kan studentene gjøre for praksisperiodene i første og andre studieår.

Studenter i tredje studieår år har praksis i to perioder, hhv. i femte og sjette semester. En av praksisperiodene vil alltid foregå i spesialisthelsetjenesten. For ca. halvparten av studenten vil den andre perioden gjennomføres ved utdanningens egen interne praksisavdeling. Den andre halvparten vil ha begge praksisperiodene i tredje studieår ute i ekstern praksis. Dette skyldes ifølge de vi snakket med i første rekke kapasitetsbegrensninger ved høgskolens praksisavdeling. Hvert studentkull er delt i to klasser, og klassene roterer mellom praksisstedene gjennom studieåret.

Fysioterapeututdanningen begrunner rekkefølgen og varigheten av praksis på følgende måte:

Ekstern praksis begynner i 1. semester for at studentene skal bli kjent med yrkesutøvelsen så tidlig som mulig og for at praksisstudiene skal motivere til og øke forståelsen av teoristudier og ferdighetstrening. Praksisstudiene har tydelig progresjon fra 1. til 6. semester. Omfanget øker fra enkeltdager tidlig i studiet til lengre, sammenhengende perioder i siste studieår. På denne måten legges det til rette for stadig flere kliniske fysioterapioppgaver, mer komplekse arbeidsoppgaver og selvstendig arbeid.

(Fagplan for bachelor i fysioterapi, kull 2012-15, 2012:6)

Utdanningen har dermed strukturert praksisforløpet med tanke at studentene skal erfare økende kompleksitet i arbeidsoppgavene, samt at kravene om graden av selvstendighet i arbeidet er økende både innenfor hver periode og i løpet av hele studieløpet.

Omfanget av strukturert veiledning varierer mellom praksisperiodene og beskrives nærmere i eget delkapittel 3.5.

I samtaler med utdanningen har det kommet frem at studentene i Fysioterapeututdanningen i varierende grad er utplassert i praksis sammen med andre fysioterapistudenter. I beskrivelsen av de enkelte praksisperiodene redegjøres det for vanligste utplasseringsmodell for den enkelte perioden, på grunnlag av samtaler vi har hatt med utdanningen.

3.4.1 Praksis første studieår

I første studieår har Fysioterapeututdanningen observasjonspraksis i ca. 1,5 dag. Denne foregår på høstsemesteret. Formålet er at studenten skal «*få anledning til å prøve seg i terapirollen i ekstern praksis*» (Fagplan 2012-15, 2012:19). I følge informantene vi har snakket med er det også tenkt at

studentene skal få se hvordan fysioterapeuter jobber og dermed få en begynnende faglig identitet og forståelse av deres fremtidige yrkesrolle.

Denne observasjonspraksisen har i økende grad blitt knyttet til utdanningens praksisavdeling, hvor omtrent halvparten av studentene gjennomfører den. Resten har observasjonspraksis på eksterne praksissteder hvor utdanningen ellers har 3. års studenter i praksis. Grupper på fem til seks førsteårsstudenter er på praksisavdelingen om gangen og observerer hvordan tredjeårsstudentene arbeider med pasientene der. Det er ingen organisert veiledning knyttet til denne observasjonspraksisen, men når den foregår på praksisavdelingen legger femte-semesterstudentene som har praksis der til rette for lærings situasjoner og samtaler med 1.årsstudentene, hvor de forklarer hva de gjør og begrunnelsene for tiltakene.

Studentene som har denne perioden ute i ekstern praksis vil følge en fysioterapeut fra praksisstedet og innta en observasjonsrolle, og hvor fysioterapeuten kan fortelle litt om institusjonen og de arbeidsmåter som benyttes der.

3.4.2 Praksis andre studieår

Det er to²¹ praksisperioder utenfor utdanningsinstitusjonen i andre studieår; en to uker lang praksis ved fysikalsk institutt eller i kommunehelsetjenesten i tredje semester, samt en fire uker lang praksis i fjerde semester i rehabiliteringsinstitusjon. Den vanligste utplasseringsmodellen i begge disse praksisperiodene er at studentene er alene eller to og to sammen. Studentene kan finne praksissted selv til begge periodene²².

Praksis i andre studieår er ikke faglig vurdert av ansvarlig fysioterapeut på praksisstedet²³. Det vil si at det kun gjøres en skikkethetsvurdering av studenten, og denne gjøres av fysioterapeuten som har ansvar for studentene.

3.4.2.1 Observasjonspraksis ved fysikalsk institutt (tredje semester)

Praksis i tredje semester er hovedsakelig en observasjonspraksis på fysikalsk institutt, hvor det ikke stilles krav om selvstendige arbeidsoppgaver fra utdanningens side. Studenten vil allikevel som regel få små enkle arbeidsoppgaver av fysioterapeutene som jobber der.

3.4.2.2 Behandlings- og rehabiliteringspraksis (fjerde semester)

Praksis i fjerde semester beskrives som «behandlings- og rehabiliteringspraksis» (*Fagplan 2012-15, 2012:27*). I utdanningens «Informasjonsskriv til praksissteder og veiledere» (Udatert) for denne praksisperioden beskrives formålet slik:

Studentene skal få mulighet til å anvende og tilegne seg kunnskap og erfaring i praktisk arbeid med pasienter, brukere, pårørende og andre aktuelle samarbeidspartnere. Videre skal de knytte sin teoretiske kunnskap, sine erfaringer og opplevelser til refleksjon over

²¹ Utdanningen har i tillegg en ukes «pedagogisk praksis» hvor fysioterapeutstudentene lærer opp sykepleierstudenter i forflytningsteknikker, under veiledning av lærere fra begge utdanninger. Vi har i forbindelse med rapporten ikke sett nærmere på denne.

²² Vi har ikke kartlagt hvor mange av studentene som benytter seg av dette.

²³ Utdanningen benytter seg ikke av begrepet praksisveileder i forbindelse med denne praksisperioden; kun ansvarlig fysioterapeut.

praksis. Formålet er også å rekruttere fremtidige fysioterapeuter til ulike deler av rehabiliteringsfeltet og sikre en bredere praksiserfaring før endte studier.

Som praksissteder benyttes både kommunehelsetjenesten (helsestasjon, sykehjem med rehabiliteringsavdeling, kommunale rehabiliteringsinstitusjoner, hjemmebaserte tjenester), rehabiliteringsinstitusjoner og sykehus som har rehabiliteringsavdelinger og /eller polikliniske tilbud til de aktuelle pasient-/brukergruppene for praksisperioden. Noen studenter får derfor praksis rettet mot spesiell pasientgruppe eller aldersgruppe (for eksempel rehabilitering av lunge- og hjertesyke, psykisk helsearbeid, barnepraksis), mens andre får en praksis der de møter mer variasjon i pasientgruppene; med andre ord en «blandingspraksis».

For alle praksisstedene i forbindelse med denne praksisperioden skal det være et aspekt av rehabilitering av pasienter. Hvorvidt de forskjellige praksisstedene fyller et slikt vilkår vurderes av utdanningen i hvert enkelt tilfelle. Dette gjelder også når studentene selv finner praksissted.

I samtaler med utdanningen trekkes det frem at det er praksisstedenes egenart og pasientgrupper som avgjør hvor mye selvstendighet som forventes av studentene. Så langt det er forsvarlig skal studentene selv ta ansvar for fysioterapiundersøkelser og behandling, men dette varierer mellom praksisstedene. Det sies i samtaler med utdanningen at det vanligste er at studentene får relativt mye selvstendig ansvar for pasienter på sykehjem, mens praksis i spesialisthelsetjenesten kan føre til at praksis i større grad blir en form for observasjonspraksis.

Studentene har i løpet av denne praksisperioden flere arbeidskrav. De skal blant annet gjennomføre standardiserte tester og undersøkelser av pasienter. Studentene skal også gjøre seg kjent med de organisatoriske forholdene rundt praksisstedet og i helsefeltet der de er i praksis.

3.4.3 Praksis tredje studieår

Fysioterapeututdanningen har lagt hovedvekten av praksis i tredje studieår, totalt 18 uker (30 studiepoeng) fordelt på to like lange praksisperioder (ni uker i femte og ni uker i sjette semester). Praksis i tredje studieår er knyttet til emnet *Kunnskapsbasert praksis i fysioterapi (Fagplan kull 2010-2013, 2013:6)*. Emnet beskrives slik:

Emnet består av to praksisperioder med like læringsutbytter som skal oppnås i ulike kontekster og med forskjellige pasientgrupper på to praksissteder. Det stilles krav om økende grad av selvstendighet og redusert behov for veiledning i pasientarbeid og tverrprofesjonelt samarbeid. Likeledes kreves økende grad av refleksjon og handlingsrepertoar, styrket evne til å tilpasse seg behandlingssituasjoner, bedre struktur og effektivitet, noe som er uavhengig av praksisstedet.

(Arbeidshefte Emne 10 kull 2010-2013, 2012)

Praksis i tredje studieår foregår dels i spesialisthelsetjenesten og dels ved Høgskolens praksisavdeling²⁴. Det oppgis i samtale med utdanningen at rundt halvparten av studentene har én praksisperiode på høgskolens praksisavdeling og én periode i ekstern praksis, mens den resterende

²⁴ Deler av eksterne praksisen ved fysioterapeututdanningen ved HiOA foregår innenfor utdanningens lokaler, *Praksisavdelingen*, og avviker således noe fra rammeplanens definisjon. I denne rapporten vil ikke dette problematiseres i forhold til Rammeplanens krav. Derimot vil praksisavdelingens særtrekk som praksisarena belyses nærmere.

halvparten har begge praksisperiodene ute i spesialisthelsetjenesten. Det kommer også frem i samtalen at utdanningen ønsker at studentene har en praksisperiode eksternt og en periode på utdanningens praksisavdeling, men at studentkullene er for store til at det lar seg gjøre, på grunn av manglende fysisk plass ved praksisavdelingen og for få praksisveiledere på avdelingen. Det stilles de samme kravene i praksis til studentene uavhengig av hvor de har denne.

Nedenfor vil vi nå kort beskrive de to praksisarenaene, før vi i kapittel 3.5 går nærmere inn på veiledningen som gis i praksisperiodene og vurderingsordningene som er knyttet til disse.

3.4.3.1 Spesialisthelsetjenesten

All eksternt praksis i tredje studieår foregår innenfor sykehus. Spennet i spesialisthelsetjenestens forskjellige avdelinger gjenspeiler seg også i praksisplassene som studentene er i. Innholdet i praksisperiodene vil derfor variere med praksisstedets organisering, pasientgrupper og funksjonsområder, og vil således også være preget av variasjon når det gjelder pasientgruppe/diagnose, kompleksitet, og hvor i behandlings-/rehabiliteringsforløpet pasienten er (*Fagplan 2012-15, 2012:36*). Noen arenaer studentene har praksis er barneavdelinger, kirurgiske og medisinske avdelinger og rehabiliteringsavdelinger.

De eksterne *praksisinstitusjonene* tar imot varierende antall studenter. Noen tar imot en student, andre 10-20 studenter pr. periode. Det varierer også hvor mange studenter hver avdeling/enhet innenfor den enkelte institusjon tar imot. Fysioterapistudenter som er plassert i *samme* praksisinstitusjon er dermed ikke nødvendigvis utplassert på den samme sted. Ved Oslo universitetssykehus, som er den største praksisinstitusjonen, er eksempelvis dette den vanligste utplasseringsmodellen.

3.4.3.2 Praksisavdelingen

Praksisutplassering til høgskolens egen praksisavdeling (i tredje studieår) skjer alltid i grupper på 10-15 studenter fordelt på 2-3 praksisveiledere ansatt ved høgskolen.

Praksisavdelingen til Fysioterapeututdanningen ligger i utdanningens undervisningsbygg og er en fullt utrustet fysioterapiavdeling med både behandlingsbenker og treningsrom med treningsutstyr. I avdelingen er det et stort treningsrom og flere avlukker hvor pasienter tas imot for behandling. I tillegg ligger det i utdanningens bygg en gymsal som benyttes til gruppetrening av pasienter hvor studenter leder treningen.

I samtale med utdanningen oppgis det at praksisavdelingens aktiviteter/behandlingstilbud inkluderer mange forskjellige pasientgrupper, med en lang rekke forskjellige diagnoser og problemstillinger. Dette gjør at pasientgrunnlaget er variert og at praksisavdelingens aktiviteter er svært lik den en finner i instituttene og i kommunehelsetjenesten.

Studentene behandler pasientene i utgangspunktet alene allerede fra begynnelsen av praksisperioden, men i vanskelige pasienttilfeller kan det være at to studenter har pasienten sammen. I tillegg til behandling av pasienter enkeltvis leder og gjennomfører studentene også gruppetrening/behandling av flere pasienter i gymsalen i utdanningens lokaler.

Studentene har selv behandlingsansvar for inntil fem pasienter i løpet av en dag og pasientene er i noen grad tilpasset studentenes faglige nivå, noe som kan gjøres fordi utdanningen selv har oversikt over alle pasientene som kommer til avdelingen. Dette gjør at praksisavdelingen langt på

vei kan styre studentenes pasientportefølje og gi studentene bred erfaring med pasienter med forskjellige lidelser. Etter at fysioterapistudenten har undersøkt pasienten skrives det en journal, hvorefter forslag til målsetning med behandling og tiltak diskuteres med faglærer. Etter endt behandlingsforløp skriver studentene en epikrise som sendes til henvisende lege. Sammenliknet med de erfaringene studentene får i spesialisthelsetjenetesten, uttrykkes det i samtaler med utdanningen at studentene på praksisavdelingen i større grad får se og erfare effekten av behandlingen gitt til pasientene fordi pasientene ved praksisavdelingen kommer jevnlig over lengre tid²⁵. Informantene mener praksisavdelingen kan tilby studentene praksis svært lik den hverdag som skjer ute i yrkesarenaene, samtidig som de i større grad kan fordype seg i pasienters problemer. Samtidig pekes det på at praksisavdelingen ikke eksponerer studentene for en del av de utfordringer som praksis i spesialisthelsetjenesten gir, spesielt med tanke på tverrfaglig samarbeid.

Det er kun i disse to praksisperiodene at det gjennomføres en faglig vurdering av studentene. Vi kommer tilbake til dette i kap. 3.5.

3.5 Veiledning og vurdering i praksis

Praksis «skal hovedsakelig omfatte aktivt pasient/klientrettet arbeid og være veiledet av kompetent og autorisert fysioterapeut» (Rammeplanen 2004: 11). Rammeplanen krever dermed at veiledningen studentene får når de er ute i praksis gis av fysioterapeut. Det er ingen krav om formell veilederkompetanse, men utdanningen tilbyr veilederkurs til ansatte i institusjoner som har fysioterapeutstudenter i praksis.

Fysioterapistudentene ved HiOA har lite kontakt med høgskolen i de eksterne praksisperiodene med unntak av i praksis i femte semester, hvor de har et praksisseminar midt i perioden. Denne behandles særskilt senere. Det er kun praksisperiodene i femte og sjette semester det gjennomføres besøk av kontaktlærer på praksisstedene, og da i forbindelse med «studentklinikker», som vi kommer tilbake til i kap. 3.5.2.2.

Vi vil nå se nærmere på hvordan veiledning og vurderinger av studentene gjennomføres mens de er i praksis.

3.5.1 Veiledning i praksis i andre studieår²⁶

I begge praksisperiodene i andre studieår er studentene veiledet av fysioterapeut fra praksisstedet, men gjøres ingen vurdering av studentenes faglige nivå, kun skikkethetsvurdering. Det gjennomføres heller ingen praksisbesøk av lærerne ved utdanningen, annet om det skulle reises tvil om studenter skikkethet fra praksisstedets side. Utdanningen stiller ingen krav til veiledningens form eller innhold i den to uker lange praksisen i tredje semester.

I forbindelse med den fire uker lange praksisperioden har utdanningen formulert forventningene til veiledning og veileder slik: «En autorisert fysioterapeut må være kontaktperson og fremstå som rollemodell for studenten og som etter avtale er tilgjengelig for spørsmål og diskusjon» (Informasjon til praksissteder og veiledere, udatert). Det kreves altså ingen strukturert veiledning i fysioterapi eller et gitt antall møter/møtetidspunkter mellom veileder og student.

²⁵ Pasientene forplikter seg til å komme flere ganger gjennom semesteret

²⁶ Det er ingen veiledning knyttet til praksis i første studieår, og dermed er dette ikke gitt eget delkapittel.

3.5.1.1 Seminar etter praksis i 4. semester

Etter praksisperioden på fire uker i fjerde semester har utdanningen ett en-dags praksisseminar. Dette er eneste gang utdanningen organiserer seminar *i etterkant* av en praksisperiode. I praksisseminaret er studentene delt opp i refleksjonsgrupper på 10-15 studenter. Hver refleksjonsgruppe ledes av to høgskolelærere. Lærerne som leder seminarene underviser til vanlig i forskjellige fysioterapeutiske fagfelt, og deltar i refleksjonsgruppene for å knytte studentens erfaringer opp mot de temaer og teoretiske perspektiver som det er undervist i ved skolen tidligere.

Formålet er at studentene skal trekke frem erfaringer fra praksis og diskutere disse i refleksjonsgruppene. I følge våre informanter, handler erfaringsmessig mange av problemstillingene som studentene tar opp om etiske og relasjonelle perspektiver ved fagutøvelsen. Studentene trekker gjerne frem problematiske sider ved praksisfeltet de har vært i, mens de ferdighetsmessige sidene av fysioterapiutøvelsen har en tendens til å komme i bakgrunnen. I følge de vi snakket med er temaene ofte annerledes enn de temaene som kommer opp i teoriundervisningen og ferdighetstreningen som skjer i forkant av praksis som gjerne er av mer praktisk art.

3.5.2 Veiledning i praksis i tredje studieår

Vi vil nå se nærmere på hvordan veiledningen og vurderingsordningene er lagt opp i de to lengre praksisperiodene i tredje studieår, som utgjør hovedvekten av praksisperiodene i utdanningen. Fordi praksis i tredje studieår foregår både innenfor høgskolens praksisavdeling og ved eksterne praksissteder og fordi veiledningen i de to arenaene er forskjellig organisert vil de to praksisarenaene behandles hver for seg.

Det er også i disse to periodene studentene blir vurdert faglig av praksisveileder og høgskolelærer. Av den grunn vil rollene *praksisveileder, kliniske veiledere og kontaktlærere* bli belyst her.

Det er forskjeller på hvordan veiledningen organiseres og av hvem veiledningen gis i ekstern praksis og i praksisavdelingen i femte og sjette semester. Samtidig er det flere likhetstrekk. Vi vil se nærmere på likhetene først, før forskjellene blir gjort greie for.

3.5.2.1 Praksisseminar midtveis i 5. semester

Det er kun i løpet av praksisperioden i femte semester at studenten møtes til et praksisseminar på høgskolen. Dette gjelder både studenter i ekstern praksis og ved praksisavdelingen. Praksisseminaret er to dager langt. Studentene fordeles i refleksjonsgrupper på ca. 20 studenter. Studentene i hver enkelt gruppe kommer fra flere praksissteder, men studenter fra samme sted er i samme gruppe. Gruppene ledes av lærer fra høgskolen, men denne læreren er ikke nødvendigvis kontaktlærer for studentene i ekstern praksis.

Å holde et faglig innlegg er ett av de arbeidskravene som må gjøres i løpet av praksisperioden. Dette inngår i mappevurderingen til studenten. Noen velger å gjennomføre dette på praksisseminaret. Alle studentene skal presentere praksisstedene de er ved. Seminaret benyttes til å diskutere de temaene som er trukket frem i fellesskap med lærer og medstudenter.

I tillegg brukes noe av praksisseminaret kurs i litteratursøk Til kurset skal studentene ha med seg et pasientcase fra praksisstedet de er ved. Under veiledning av en ansatt fra HiOAs Læringscenter skal studenten så søke opp relevant litteratur knyttet til problemstillinger rundt denne pasienten.

3.5.2.2 Studentklinikk/kontaktlærerbesøk

Fysioterapeututdanningen har i tillegg til den mer ordinære veilednings og vurderingsordning, som innbefatter skriftlig arbeid mv., noe som kalles «studentklinikk», eller «klinikk». Den enkelte student holder én eller to klinikker i løpet av hver av de to praksisperiodene i tredje studieår, uavhengig om praksis er ved praksisavdelingen eller ved en ekstern praksisinstitusjon.

En studentklinikk tar vanligvis tre til fire timer per student, og innebærer at hver enkelt student skal forberede og skrive en journal på en reell pasient. Denne legges deretter frem for praksisveilederen, medstudenter som har samme praksisveileder og kontaktlærer²⁷. Studenten skal så vise pasientbehandling på pasienten med medstudentene, praksisveileder og kontaktlærer til stede. Deretter diskuteres journalen og behandling i fellesskap. Formålet er å komme med tilbakemeldinger. Samtidig vil teoretiske og etiske perspektiver benyttes til å reflektere over studentens arbeid i forbindelse med gjennomføringen. Studentklinikken fungerer dermed som veiledningssituasjoner hvor studentene får tilbakemeldinger på alle sider av behandlingen fra flere aktører samtidig.

Når studentklinikken gjennomføres i ekstern praksis er dette vanligvis det eneste tidspunktet kontaktlærer er til stede i ekstern praksis, så fremst det ikke er reist tvil om at studenten vil bestå praksis. Når kontaktlærer har flere studenter på samme sted, som er det mest vanlige, vil det gjennomføres to klinikker om dagen. Kontaktlærer vil da som regel ha to fulle dager i praksisfeltet per praksisperiode.

Den praktiske eksamen som emnet *Kunnskapsbasert praksis i fysioterapi* avsluttes med, «klinisk eksamen», benytter seg for øvrig av samme fremgangsmåte, og skjer ute i praksisfeltet eller i praksisavdelingen med reelle pasienter (*Arbeidsheftet Emne 13 2010-1013, 2012:12*).

3.5.2.3 Midt- og sluttvurdering

Praksisperiodene i tredje studieår vurderes faglig av praksisveileder i samarbeid med eventuelle kliniske veiledere (i ekstern praksis). Det skal gjennomføres en individuell vurdering midtveis i praksis og en sluttvurdering. Vurderingen skal ta utgangspunkt i «Vurderingsskjema for kunnskapsbasert praksis i fysioterapi», som er basert på Rammeplanens og Fagplanens beskrivelse av det forventede nivå studenter skal ha nådd ved avslutning av 3.år.

Midtveisvurderingen skjer vanligvis gjennom en samtale med praksisveileder. Formålet er å oppsummere hvordan studenten fungerer i praksis, samt gi studenten mulighet til å fortelle hva han/hun ønsker og trenger for å nå læringsutbyttene. Midtveisvurderingen gjøres skriftlig dersom praksisveileder er i tvil om studenten vil oppnå forventet nivå.

Samme skjema benyttes ved sluttvurdering av studenten, gjennomført av praksisveileder uten involvering av lærer så fremst det ikke er reist tvil om praksis er godkjent. I arbeidsheftet fremkommer det at sluttvurdering skal foretas ved avslutning ved hver praksisperiode, skal bygge

²⁷ Det er kun i ekstern praksis at studentene har en kontaktlærer. Se kap.3.5.2 om rollene til praksisveileder, klinisk veileder og kontaktlærer.

på vurderinger gjort gjennom hele perioden og det skal gjennomføres en samtale mellom hver enkelt student og praksisveileder. Etter samtalen skal det skrives oppsummerende kommentarer der «*det kommer klart frem hva studenten trenger å arbeide videre med*» (Arbeidsheftet Emne 10 2010-1013, 2012:12). Studenten får kopi av den skriftlige vurderingen. De oppsummerende kommentarene fra praksis i femte semester skal studenten ta med seg til praksisveileder i sjette semesters praksis «*for at studenten skal få optimalt tilpasset veiledning*» (Arbeidsheftet Emne 10 2010-1013, 2012:12).

3.5.2.4 Refleksjonssamtale

I siste praksisperiode har student og praksisveileder en samtale som skal gjennomføres ca. midtveis i perioden. Samtalen skal ha «*et spesielt fokus på studentens utvikling i rollen som fysioterapeut*», hvor studenten skal reflektere over egne følelser og tanker og dennes handlingsmåte i forhold til disse (Arbeidsheftet Emne 10 2010-1013, 2012:11).

3.5.3 Veiledning i ekstern praksis

I de eksterne praksisperiodene femte og sjette semester (innenfor spesialisthelsetjenesten), vil studenten som regel ha både en *praksisveileder/hovedveileder* og en eller flere *kliniske veiledere*. Begge disse rollene fylles av ansatte fysioterapeuter ved praksisstedet. I tillegg vil studentene ha kontakt med en kontaktlærer fra Fysioterapeututdanningen underveis i praksisperiodene.

Her vil nå de tre aktørene som er involvert i veiledning av studentene ved eksterne praksissteder gjøres greie for. Samtidig vil måten veiledningen gjennomføres beskrives.

3.5.3.1 Kontaktlærer

Studenter i ekstern praksis med samme praksisveileder vil ha samme kontaktlærer. Kontaktlærer er lærer ansatt ved Fysioterapeututdanningen. Alle er fysioterapeuter og har undervisning, inkludert ferdighetstrening inne på høgskolen, vanligvis innenfor et emne som er knyttet til de praksisstedene de har kontaktlærerfunksjon ovenfor.

Utdanningen benytter vanligvis de samme praksisstedene gjennom flere år, og samme lærer vil som hovedregel inneha kontaktlærerfunksjonen ovenfor samme praksissted over flere år.

Kontaktlærer kommer på praksisbesøk i tilknytning til studentklinikken som gjennomføres en til to ganger pr. student. Det vil vanligvis si at kontaktlærer er ved praksisstedet to til fire dager pr. praksisperiode, siden det vanligvis er 2- 4 studenter pr. praksisveileder). Dette er eneste faste møtetidspunktet studentene har med kontaktlærer i løpet av praksisperiodene, og representerer også utdanningens eneste veiledningssituasjon og vurdering av studentenes faglige nivå mens studentene er ute i praksis.

Kontaktlærer er også den studenten kan kontakte dersom det oppstår problemer underveis i praksisperioden og kontaktlærer skal også kontaktes av praksisveileder dersom det er tvil om studentens skikkethet eller om praksisperioden vil bestås.

3.5.3.2 Praksisveileder (hovedveileder).

Praksisveileder, i arbeidshefter også omtalt som *hovedveileder*, er ansatt på praksisinstitusjonen. Praksisveilederen har ansvaret for all rapportering til høgskolen, både i forbindelse med midt- og sluttvurdering tilrettelegging av varierte læringssituasjoner, praktisk tilrettelegging og gjennomføring av studentklinikken.

Det er ikke utarbeidet avtaler mellom utdanningen og praksissted eller praksisveiledere som innbefatter forpliktelser i antall timer veiledning pr student for praksisveilederne. I Arbeidsheftet (*kull 2010-2013, 2012*) fremkommer det at dette skal avtales individuelt med hver student.

Praksisveilederne har også ansvar for å følge opp studentenes faglige progresjon. I samtale med representanter fra utdanningen, kommer det frem at dette ofte gjøres gjennom uformelle samtaler med studentene eller i forbindelse med pasientbehandling når praksisveileder er med. Som nevnt skal praksisveileder og student også ha en refleksjonssamtale (jf. kap. 3.5.2.4). Praksisveileder har ansvar for den faglige vurderingen av studentene mens de er i praksis. Dette gjøres både ved «å gå sammen med» studentene mens de er i arbeid med pasienter og gjennom samtaler. I tillegg skal praksisveileder veilede, vurdere og komme med tilbakemeldinger på minst to «fulle journaler» i forbindelse med 5. semesterpraksis og to «eksamensjournaler» i 6. semesterpraksis (*Arbeidshefte Emne 10 2010-2013, 2012:9-10*). Disse journalene, som er arbeidskrav i tilknytning til praksis, skal inneholde faglige vurderinger av pasienter basert på forskningsbasert kunnskap, praksiskunnskap, verdier og preferanser. De faglige vurderingene skal dokumenteres med referanser etter litteratursøk.

Det vanligste er at praksisveileder har ansvar for fire til fem studenter. Studentene trenger ikke nødvendigvis å være på samme fysiske sted, da en del avdelinger har forskjellige underenheter eller satellitter på flere geografiske steder. Praksisveileder kan dermed ha sitt arbeidssted på en annen post/enhet enn der hvor studentene gjennomfører praksisperioden. Praksisveileder kan også fungere som klinisk veileder. Om praksisveileder ikke fungerer som klinisk veileder har han/hun fortsatt kontakt med studentene og ansvar i forbindelse med gjennomføring av arbeidskrav som studentene i praksis har, tilrettelegging og deltagelse i studentklinikker og praksisvurderinger.

Ikke alle praksissteder steder har faste praksisveiledere med ansvar for studenter over flere år. Dette er noe hver enkelt praksisinstitusjon (eller praksissted) bestemmer selv. Ved noen institusjoner/steder innenfor spesialisthelsetjenesten har det vært samme praksisveileder gjennom flere år, og dette er noe informantene opplever som svært fruktbart for samarbeidet mellom utdanningen og praksisstedene og for studentene.

3.5.3.3 Klinisk veileder.

Kliniske veiledere er en fysioterapeut ansatt på praksisstedet studenten «går sammen med» i det daglige. I samtale med utdanningen fremkommer det at alle fysioterapeutene som jobber ved en post eller enhet kan fungere som veileder for studentene. Det vil variere hvor mye student og klinisk veileder går sammen. Dette avhenger både av hvilke pasienter den kliniske veilederen har fra dag til dag, men også ut fra hvilke pasienter studenten har. Det er dermed ikke noen systematikk i hvilken fysioterapeut som til enhver tid er klinisk veileder for den enkelte student, og studenten kan i løpet av en dag «gå sammen med» flere kliniske veiledere, avhengig av hvilke pasienter den både den kliniske veilederen og studenten har.

Den kliniske veilederen har ingen oppgaver knyttet til tilbakemeldinger og vurderinger av studenten formelt, som er oppgaver som påligger praksisveilederen/hovedveilederen.

Som nevnt tidligere forventes det at studenten opparbeider seg stadig større selvstendighet i arbeidet i praksis. Det innebærer blant annet at studenten etter hvert får egne pasienter som de skal vurdere å behandle alene eller i samarbeid med relevante samarbeidspartnere. Denne økende

selvstendigjøringen baserer seg på at studentene i begynnelsen følger kliniske veiledere i det daglige, for å bli kjent med pasientgruppene og de spesifikke behandlingsmetoder som benyttes på den praksisplassen studenten er. Veiledningen av studentene vil dermed ha, ifølge dem vi har snakket med, et mester-svenn preg, hvor studentene først blir vist hva og hvordan de skal gjennomføre et tiltak eller en vurdering. Når de(n) kliniske veilederen(e) mener at studenten kan behandle pasientene selv, vil studenten «gå alene». I hvor stor grad studenten går alene er avhengig av blant annet praksisstedets pasientgrupper. Men, som nevnt, forventes det at studentene etter hvert gjennomfører mye av de fysioterapeutiske vurderingene og tiltakene alene uten veiledere tilstede.

3.5.4 Veiledning i praksisavdelingen

Veiledningen som skjer i praksisavdelingen skiller seg ut fra ekstern praksis at det er ansatte ved utdanningen som veileder studentene. Det er to fast ansatte praksisveiledere på praksisavdelingen. I tillegg benyttes faglærere som praksisveiledere i et rullerende system. Faglærerne roterer mellom undervisning og ferdighetstrening, kontaktlærerfunksjon og praksisveilederfunksjon på praksisavdelingen. De faste praksisveilederne ved praksisavdelingen er en del av de fagansatte ved instituttet, men har i liten grad undervisning i andre emner.

En forskjell mellom praksisavdelingen og andre praksisarenaer som trekkes frem i de samtalen vi har hatt med utdanningen, er nærheten skolens ansatte får til studenter og klinisk virksomhet, noe som gjør at det er lettere å knytte teoriundervisningen sammen med praksis. I samtaler uttales det også at studentene i praksisavdelingen får en tetter oppfølging på praksisavdelingen og opparbeider seg større grad av selvstendighet enn i ekstern praksis. Dette mener de skyldes blant annet at studentene og praksisveiledere på praksisavdelingen har bedre tid med pasientene og færre «forstyrrende elementer» enn på sykehus, hvor det kreves mer koordinering med andre yrkesutøvere og pasientene er mindre tilgjengelige på grunn av medisinske undersøkelser og annen behandling.

Det sies også at veiledningen i ekstern praksis i større grad blir preget av mester-svenn modell; hvor fysioterapeuten studenten går sammen med viser hvordan det skal gjøres før studentene får prøve seg etterpå, mens selvstendig yrkesutøvelse blir lettere å legge til rette for på praksisavdelingen ved HIOA, blant annet fordi det er satt av bedre tid til trening på og planlegging av behandlingen i nært samarbeid med høgskolens praksisveileder.

I praksisavdelingen på høgskolen får f.eks. studentene ikke lov å prøve ut spesielle undersøkelses- og behandlingsteknikker på pasienter før de har øvd seg på medstudent og fått tilbakemelding på utførelsen. De skal dermed ikke «trene» på pasientene, før de mestrer en rimelig grad av utførelse. Praksisavdelingen kan dermed i større grad også innlemme *ferdighetstrening* uten pasienter i praksisperioden enn det er vanlig i de eksterne praksisstedene.

I samtale med utdanningen fremkommer det for øvrig at lærerne etter en periode som praksisveileder ofte justerer teoriundervisningen og ferdighetstreningen som gis i første og andre året på grunnlag av hva faglærere erfarer at studentene kan i praksisavdelingen, og hva de har behov for å kunne før de kommer ut i praksis.

3.6 Andre kontaktpunkter mellom utdanningen og praksisfeltet.

I samtale med utdanningen understrekes betydningen av at lærere som fungerer som kontaktlærere for studenter i praksis forholder seg til de samme praksisstedene, og ofte samme praksisveiledere, over flere år. Våre informanter understreket betydningen av denne langvarige kontakten, både fordi det gir rom for utveksling av erfaringer og kunnskap mellom utdanningen og praksisfeltet, og fordi det gjør samarbeidet som dreier seg rundt studentene som er i praksis lettere. Det ble også sagt at mye av samarbeidet som skjer mellom utdanningens lærere og de eksterne praksisveilederne skjer gjennom uformelle samtaler i tilknytning til praksisbesøket i forbindelse med klinikkene som studentene har i praksisperiodene i tredje studieår. I intervjuene ble det uttalt at de har de samme praksisveilederne å forholde seg til gjennom flere år ble av utdanningen også beskrevet som en viktig faktor for dette. Relasjonene mellom høgskolelærerne og de eksterne praksisveilederne som utviklet seg over tid ga seg utslag i det som ble omtalt som utstrakt og jevnlig kontakt også utenom praksisperiodene og de mer organiserte møtestedene.

3.6.1 Praksisveiledermøter

Praksisveilederne som veileder studenter i tredje studieår blir invitert tre ganger pr. termin til *praksisveiledermøter* på høgskolen. Kontaktlærere og de interne praksisveiledere er også tilstede på disse møtene. Temaene som tas opp i praksisveiledermøtene bestemmes i stor grad av praksisveilederne fra de eksterne praksisstedene, og kan være av både praktisk, pedagogisk og faglig art. Hensikten med møtet oppgis i samtale med utdanningen å være og «kalibrere» og kvalitetssikre praksisstudiene.

En gang i året inviterer også utdanningen fysioterapeutene som tar imot og veileder studenter i andre studieårs rehabiliteringspraksis. Formålet med dette møtet er å undersøke hvorvidt praksisperioden har fungert tilfredsstillende for disse praksisstedene. Det varierer hvor mange av praksisveilederne fra disse praksisstedene som kommer på møtene. Kontakten med praksisstedene kan dermed bli noe varierende.

3.6.2 Samarbeidsprosjekter

Foruten den kontakten nevnt ovenfor, har det gjennom ordningen med samarbeidsmidler mellom utdanningsinstitusjonene og praksisinstitusjonene blitt etablert flere samarbeidsprosjekter som involverer både faglærere, studenter og praksisstedene. Dette er midler som tidligere ble gitt direkte til praksisstedene som kompensasjon eller betaling for at de hadde studenter. Prosjektene anses av utdanningen for å være viktige kontaktflater mellom utdanningen og praksisfeltet. Denne rapporten har ikke sett nærmere på denne delen av kontakten mellom utdanningen og praksisfeltet.

3.7 Oppsummering

Fysioterapeututdanningen har relativt lite kontakt med studentene mens disse er i ekstern praksis. Kontakten skjer hovedsakelig i forbindelse med studentklinikkene i femte og sjette semester og klinisk eksamen (i sjette semester). I flere av praksisperiodene er det ingen kontakt mellom student og utdanningen. Utdanningen har kun praksisseminar inne på høgskolen i forbindelse med praksis 5. semester. Arbeidskravene som studentene har knyttet til ekstern praksis vurderes utelukkende av praksisveilederne ansatt ved praksisstedet.

Omfanget av veiledningen som gis studentene og innholdet av dette varierer mye fra periode til periode. I første praksisperiode er det ingen formelle krav til veiledningen som gis. I de to siste

praksisperiodene er det relativt tett oppfølging av praksisveiledere og kliniske veiledere. Samtidig forventes det at studentene etter hvert gjennomfører mange av de fysioterapeutiske vurderingene og tiltakene alene uten veiledere tilstede.

Tabellen nedenfor oppsummerer hvilke aktører som tar del i veiledningen og vurderingen av studentene i tilknytning til praksisperiodene.

Veiledning/ Vurdering Veileder/ Deltager	Veiledning i det daglige (inkl. kontakt med pasient)	Arbeids- krav i praksis	Student- klinikk/ Klinisk eksamen	Praksis- seminar (praksis 5. semester)	Refleksjons- samtale (i siste praksis- periode)	Midt- og slutt- vurdering
Kontaktlærer (i ekstern praksis)			x	x		
Praksisveileder ved praksis- avdelingen (høgskolelærer)	x	x	x		x	x
Praksisveileder i ekstern praksis	(x)	x	x		x	x
Klinisk veileder/ Fysioterapeut ansatt ved praksisstedet	x					

4 GRUNNSKOLELÆRERUTDANNINGEN 1.-7. TRINN

Grunnskolelærerutdanningen (1.-7.trinn) er regulert gjennom Forskrift om rammeplan for grunnskoleutdanningen for 1.-7. trinn og 5.-10. trinn (Kunnskapsdepartementet, 2010) og Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen 1.- 7. trinn. Rapportens datagrunnlag inkluderer blant annet *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen*, Høgskolen i Oslo og Akershus' *Programplan for grunnskolelærerutdanning, 1.-7.-trinn* (godkjent av avdelingsstyret 6. mai 2010), fagplaner, *Plan for praksisopplæring (100 dager), trinn 1.-7* (godkjent 9. september 2010) og samtale med ansatte ved utdanningen.

4.1 Omfang av ferdighetstrening og praksis

Hverken grunnskolelærerutdanningens forskrift, de nasjonale retningslinjer eller Høgskolens planer benytter seg av ferdighetstreningsbegrepet. Det fremkommer likevel av fagplanene og i samtale med utdanningen at grunnskolelærerutdanningen gjennomfører hva vi forstår som ferdighetstrening. Om ferdighetstreningen som gjennomføres, se kap. 4.2.

All praksis gjennomføres i grunnskolen og fordeles på både grunnskolens lavere og høyere årstrinn i det løpet som utdanningen kvalifiserer for (*Forskrift for grunnskolelærerutdanningen*, 2010). I denne rapporten som kun beskriver Grunnskolelærerutdanningen, 1.-7.trinn, betyr det at studentene skal ha praksis både i trinnene 1.-4. og 5.-7.

Omfanget av praksis i grunnskolelærerutdanningen er fastsatt til minst 100²⁸ dager fordelt over fire år; minimum 60 dager i løpet av de to første studieårene, og minimum 40 dager i løpet av de to siste studieårene (*Forskrift for grunnskolelærerutdanning, 2010*). Forberedelse og etterarbeid til praksis inngår ikke i de 100 dagene. Praksisdagene kan ifølge de nasjonale retningslinjene deles opp, f.eks. i halve dager. Høgskolen i Oslo og Akershus har ikke delt opp praksis i halve dager, men de har derimot organisert hver enkelt praksisperiode i to deler, med noen uker av den enkelte praksisperioden på høstsemesteret og den siste delen på vårsemesteret. Organiseringen av praksis ved utdanningen gjennom det fireårige studieløpet blir gjort rede for i større detalj i kap 4.4.

4.2 Ferdighetstrening

Det er ingen spesifikke krav om avsatt tid til ferdighetstrening i forskriften eller i nasjonale retningslinjer. Det fremkommer likevel i fagplaner og i samtale med utdanningen at det gjennomføres ferdighetstrening i utdanningen. Blant annet beskrives bruk av arbeidsmåter som «*øvelser, dramatiseringer og rollespill, formidling og presentasjon*» (*Fagplan for pedagogikk og elevkunnskap (60 studiepoeng), trinn 1-7, 2010:7*). Samtidig gir gjennomlesing av fagplanene et inntrykk av at dette i liten grad er strukturert og organisert inn som et fast element i utdanningen.

Dette bekreftes også i samtale med utdanningen hvor det beskrives at ferdighetstreningen som skjer inne på høgskolen i stor grad er avhengig av den enkelte høgskolelæreres opplegg for sin undervisning. Samtidig pekes det på at klasseromsundervisning er en viktig del av yrkesutøvelsen for grunnskolelærere og at dette trenes på også inne på høgskolen. Når grunnskolelærerstudentene har presentasjoner og innlegg for medstudenter og høgskolelærerne inne på høgskolen, trener de

²⁸ Hverken forskrift, retningslinjene eller høgskolens fagplaner angir praksisens omfang i form av studiepoeng, men gitt at 1 uke praksisstudier á 5 dager tilsvarer 1,5 studiepoeng, jf. Grønn 2010b, tilsvarer dette 20 studiepoeng.

på sentrale ferdigheter for den senere yrkesutøvelsen. Slik sett vil alle studentpresentasjoner og innlegg, som gjennomføres relativt ofte, kunne forstås som ferdighetstrening.

Som eksempel på hva ferdighetstreningen kan innbefatte utover studentpresentasjoner, trekkes det frem i samtale med utdanningen at studentene i *Pedagogikk og elevkunnskap* blant annet øver seg på å åpne/starte undervisningstimer, hvordan de kan formulere formålet med skoletimen og hvordan de kan oppnå kontakt med elevene i undervisningen. Dette skjer foran medstudenter inne på høgskolen. I slike sammenhenger vil studentene også få veiledning og tilbakemeldinger på gjennomføringen av øvingsseansene fra høgskolelæreren som har undervisningen.

4.3 Forberedelse til praksis

I forkant av praksisperiodene har utdanningen to former for forberedelse til praksis; en observasjonspraksis i forkant av første studieårs praksis, og et førpraksismøte mellom den enkelte praksisgruppe og praksisskole. Dette siste gjennomføres før hver praksisperiode i alle studieår. Vi skal se litt nærmere på disse.

4.3.1 Observasjonspraksis før første praksisperiode

Før studentene begynner første del av praksis i første studieår har studentene i faget *Pedagogikk og elevkunnskap* arbeidskrav som inkluderer observasjonspraksis på den praksisskolen de senere skal ut til²⁹. Observasjonspraksisen varer en dag og gjennomføres i løpet av høsten. Studentene skal være til stede i en førsteklasse og observere klasseromsundervisningen der. I tillegg skal de gjennomføre en samtale med én førsteklasseelev og gjennomføre ett intervju med en lærer. Dette kalles i samtale med utdanningen for «inn-skoling». Formålet er å forberede studentene på å møte praksisfeltet, da mange av studentene ikke har noen erfaring med læreryrket, annet gjennom selv å være elev.

4.3.2 Førpraksismøte

I forkant av første praksisperiode hvert år har studentene et praksisforberedende møte med praksisskolen. Møtet skjer på praksisskolen med skoleleder og praksislærer sammen med studentene (praksisgruppen) som utplasseres sammen. Formålet med møtet er å etablere kontakten mellom praksisgruppene og skolen tidlig for å lette starten på praksisperiodene.

De fleste studentene vil ha forskjellige praksissteder og forskjellige praksisveiledere for hvert år. Om studentene kommer tilbake til samme praksisskole skyldes det tilfeldigheter. Gjennom førpraksismøtene vil studentene likevel ha noe kjennskap til den «nye» praksisskolen før de begynner i praksis.

4.4 Praksis

De nasjonale retningslinjene er detaljerte både med hensyn til antall dager studenter skal i praksis (kalt *praksisopplæring*) og innholdet i de særskilte studieårenes praksis. Hva som skal være tema for hvert enkelt studieår er også definert i retningslinjene. Videre er læringsutbyttet studenten skal ha for hvert studieår definert i form av ferdigheter, kunnskap og generell kompetanse.

²⁹ Studentene i første studieår ved lærerutdanningen får vite hvilke skoler de skal ha praksis i relativt lang tid før de går ut i praksis, vanligvis tidlig i september.

Som nevnt er omfanget av praksis i grunnskolelærerutdanningen fastsatt til minst å være 100³⁰ dager fordelt over fire år; minimum 60 dager i løpet av de to første studieårene, og minimum 40 dager i løpet av de to siste studieårene. Ved grunnskoleutdanningen ved HiOA er fordelingen av praksis 30 dager i hvert av de tre første studieårene og ti dager i fjerde studieår (*Plan for praksisopplæring (100 dager), 1.-7. trinn, 2010:1*). Utdanningen benytter seg ikke av muligheten til å ha mer enn 100 dagers praksis, slik retningslinje åpner for.

Tabellen nedenfor viser hvordan praksisperiodene for de studentkullene i studieåret 2012-2013 ble gjennomført.

	Høstsemester												Vårsemester											
1. år																								
2. år																								
3. år																								
4. år																								

I tabellen ser det ut som det gjennomføres to³¹ praksisperioder pr. studieår, hvor den lengste av disse praksisperiodenes har en varighet på 5 uker (første studieår), mens de korteste er av to ukers varighet. Ut fra dette kan det se ut som grunnskolelærerutdanningen gjennomgående har relativt korte praksisperioder. Men utdanningen har organisert praksis i løpet av hvert år som samme praksisperiode, og praksisstedet er det samme i begge deler av hver praksisperiode. Sluttvurderingen av studentene gjennomføres mot slutten av den andre «delen» på praksisstedet.

I samtale med utdanningen begrunnes delingen av praksisperioden i første studieår med at det er viktig at studentene tidlig eksponeres for hvordan det er å være lærer i grunnskolen, slik at de raskt kan finne ut av om de faktisk ønsker seg og bli lærer og at det erfaringsmessig skjer en relativt stor avskalling av studenter nettopp etter denne praksisperioden.

Perioden mellom de to delene benyttes også til å forberede undervisningsopplegg (inne på høgskolen under veiledning av høgskolelærerne) i praksisgruppene. Undervisningsopplegget skal utføres i klasserommene når de er ute i andre del av praksis. Delingen av praksisperiodene forklares dermed ut fra at det gir muligheter for studentene å kunne forberede undervisningsopplegg til en kjent setting, samt at det gir studentene større mulighet til å reflektere og bearbeide praksiserfaringene de får og knytte teori og praksis sammen. I samtale sies det også at delingen er en måte å sikre at praksisskolene og deres praksisveiledere ikke blir overbelastet av å ha studenter der over mange uker om gangen, og er slik sett også pragmatisk begrunnet.

4.4.1 Fordypning, kompleksitet og progresjon

Det forventes at studentene skal ha progresjon gjennom hele studieløpet og er formulert slik: «Praksisopplæringen skal ha en progresjon hvor studenten for hvert studieår får flere selvstendige oppgaver og større grad av ansvar» (*Plan for praksisopplæring (100 dager), trinn 1-7, 2010:1*).

³⁰ Gitt at 1 uke praksisstudier a 5 dager tilsvarer 1,5 studiepoeng, jf. Grønn 2010, tilsvarer dette 20 studiepoeng. Gitt at 1 uke praksis er lik 4 dager praksis (slik det regnes i helse- og sosialfag) tilsvarer 100 dager 25 uker, som igjen gir 37,5 studiepoeng.

³¹ «Hullene» i to av vårsemesterets praksisperioder skyldes at hhv. vinter - og påskeferie.

Kravet om progresjon gjenspeiles i læringsutbyttene som studentene vurderes opp mot. Det er målsetting at studentene skal få flere selvstendige undervisningsoppgaver etter hvert og gradvis utvikle sin lærerkompetanse.

Utdanningens målsetting for første delen av praksis i første året er at studenten skal ha stått foran en klasse og ledet en liten del av en undervisningstime. I andre studieår forventes det at studenten kan gjennomføre og lede et undervisningsopplegg som er mer omfattende, men fortsatt med praksisveileder og medstudenter sammen i klasserommet. I praksis i fjerde år forventes det at studentene skal kunne gjennomføre undervisningstimer alene i klasserommet.

Forventningene fra utdanningens side gjenspeiler seg i vurderingsrapportene for hvert praksisår som praksisveileder fyller ut og som danner grunnlag for vurderingen av studenten til bestått/ikke bestått praksis.

I og med at all praksis i grunnskoleutdanningen er lagt til grunnskolen er det i utgangspunktet ikke variasjon i hvilken praksisarena praksisperiodene foregår i. Derimot er det en (delvis) fastlagt rekkefølge av *i hvilke klassetrinn* praksisen skjer innenfor, rekkefølgen av de enkelte praksisperiodenes *hovedtema* og *hvilke undervisningsfag*³² studentene skal ha sin praksis i.

4.4.1.1 Rekkefølgen av klassetrinn

De nasjonale retningslinjene angir ikke en bestemt rekkefølge i hvilke klassetrinn studentene skal ha praksis i (annet enn at det skal gjennomføres innenfor trinn 1-7). Utdanningen ved HiOA har allikevel strukturert praksisperiodene etter klassetrinn i praksisperiodene i første og andre studieår. Praksis i første studieår gjennomføres i 1.-4. trinn, mens praksis i andre studieår er lagt til 5.-7. trinn.

I tredje og fjerde års praksis er studentene plassert i 1.-7. trinn. I samtale med utdanningen fremkommer det at praksisens trinn særlig i tredje studieår styres ut fra valgfagene de enkelte studentene har, mens studentene i fjerde studieår selv kan velge hvilket trinn de ønsker å ha sin praksis i. Dette er ikke eksplisitt uttrykt i *Plan for praksisopplæring (100 dager), trinn 1-7* (2010) eller andre dokumenter som er lest i forbindelse med denne rapporten.

4.4.1.2 Praksisperiodenes hovedtema

De nasjonale retningslinjene (2010: 23-27) angir hvilke hovedtemaer praksisopplæringen i grunnskolelærerutdanningen skal ha for hvert år. HiOA følger og har i sin plan for praksisopplæring nærmest identiske formuleringer som i de nasjonale retningslinjene.

De enkelte praksisperiodenes hovedtemaer, slik de er presentert i praksisplanen, finner en igjen i Høgskolens *Fagplan for pedagogikk og elevkunnskap* (2012). *Pedagogikk og elevkunnskap* beskrives som det overordnede profesjonsfag i lærerutdanningen og skal være samlende og «*utgjøre den lærerfaglige plattformen i grunnskolelærerutdanningen sammen med de andre fagene og praksisopplæringen*» (Fagplan for pedagogikk og elevkunnskap, 2012:1). Temaene danner også rammen for arbeidskravene som er knyttet til hver enkelt praksisperiode, og disse er forankret både i *Plan for praksisopplæring* (2010) og *Fagplan for pedagogikk og elevkunnskap* (2012). I første

³² Med undervisningsfag menes de fagene som det undervises i grunnskolen, og som grunnskolelærerstudentene har i løpet av studiet. Dette innbefatter blant annet norsk, engelsk, matematikk, kroppsøving og RLE.

studieår er det «lærerrollen, lærerarbeidet og det didaktiske møtet mellom lærer og lærestoffet som er hovedtema» (Plan for praksisopplæring, 2010: 1). I andre studieåret er det «eleven og elevmangfoldet og elevenes møte med skole og fag» som er hovedtema, og praksisperiodens hovedfokus benevnes også som «Den lærende elev» (Plan for praksisopplæring, 2010:6). I tredje og fjerde år er hovedtemaet «Skolen som organisasjon, det profesjonelle fellesskapet og samarbeid med foresatte og andre samarbeidende instanser» og «Utvikling av lærerens profesjonelle rolle og identitet» (Plan for praksisopplæring, 2010:2).

4.4.1.3 Praksis i undervisnings- og valgfag

Av totalt 240 studiepoeng som utgjør lærerutdanningen, er 120 studiepoeng knyttet til valgfagene. Det er ingen valgfag i første studieår, 30 studiepoeng med valgfag i 2. og 3. studieår og 60 siste året. Praksis er derfor i økende grad er styrt av studentenes valgfag, siden den enkelte student skal i ha praksis i de valgfagene den har. Det betyr likevel ikke at studenten kun har praksis i tilknytning til valgfagene, siden de skal følge praksislærerens øvrige timeplan (Praksisplanen, 2010).

For å vise hvilke fag som studentene har, og hvordan dette styrer praksisperiodenes faglige innhold, presenteres den faglige oppbyggingen av studiet i tabellen nedenfor. Tabellen er hentet fra Programplan for grunnskolelærerutdanningen, 1.-7. trinn (2010:1).

Utdanningen har følgende faglige oppbygging (hver celle tilsvarer 15 studiepoeng):

4. studieår	Fag V (ev. fordypning i fag I, II, III el. IV)	Fag V (ev. fordypning i fag I, II, III el. IV)	Fag V	Fag V
3. studieår	Fag IV (ev. fordypning i fag I, II el. III)	Fag IV (ev. fordypning i fag I, II el. III)	Pedagogikk og elevkunnskap	Pedagogikk og elevkunnskap
2. studieår	Fag III	Fag III	Fag II	Pedagogikk og elevkunnskap
1. studieår	Fag I	Fag I	Fag II	Pedagogikk og elevkunnskap

Fag I er norsk. Fag II er matematikk. Fag III er enten kroppsøving, kunst og håndverk, musikk, naturfag eller engelsk. Fag IV er enten RLE, mat og helse, samfunnsfag eller fordypning i fag I - III. Fag V er 60 studiepoeng i et skolefag eller 30 studiepoeng i et skolefag kombinert med 30 studiepoeng i et skolerrelevant fag.

4.5 Veiledning og vurdering i praksis

Veiledning av lærerstudentene gjøres av praksislærer ansatt ved praksisskolen, rektor og høgskolens lærere fra pedagogikk og andre undervisningsfag. Avtalene som er inngått mellom utdanningen og praksisskolene avklarer hvilke forpliktelser praksisskolen har med tanke på tilrettelegging av praksis, arbeidstid for praksislærer og bestemmer antall timer veiledning som skal gis pr. student. Avtalene bygger på sentral inngåtte avtaler. Praksislærerne får betalt for å inneha praksislærerfunksjonen.

Veiledningen og vurderingen av studentene i praksis er et ansvar som både praksislærer og rektor ved praksisskolen har, og deres forpliktelser er klart definert gjennom avtaler mellom praksisskolene og høgskolen. Høgskolen og praksisskolene har avtaler som regulerer omfanget av veiledning og avlønning av praksislærerne.

Veiledningen som gis mens studentene er i praksis, og til dels også i undervisningen på høgskolen, er i hovedsak organisert rundt *praksisgruppene*. Studentene i en praksisgruppe har samme valgfag, har praksis ved samme praksisskole og har samme praksislærer, kontaktlærer og faglærer³³. Praksisgruppene endres ved hver nye praksisperiode. Hver praksisgruppe består av fire studenter og etableres i begynnelsen av høstsemesteret for hvert år (tidlig i september). Praksisgruppene settes sammen av studentene selv første studieår. I de andre årene organiseres dette av utdanningens praksiskoordinator og praksisadministrasjon ved lærerutdanningen på bakgrunn av studentens valgfag.

Praksisgruppenes sammensetning er førende for hvilke studenter som kommer til hvilke praksisskoler, fordi hver enkelt praksisskole sender inn oversikt til lærerutdanningen med aktuelle praksislæreres fagkrets. På grunnlag av en «matching» mellom praksislærernes fagkrets og praksisgruppenes fag gjøres så en fordeling av praksisgruppene, til de enkelte praksisskoler.

4.5.1 Veiledning av høgskolelærere

Det er de samme høgskolelærerne som fungerer som høgskolens veiledere både i praksisperioden og i utarbeidelsen av de flerfaglige undervisningsoppleggene som gjøres mellom hver enkelt praksisperiodes to deler, samt i refleksjonsdagene som gjennomføres i løpet av praksisperiodene.

4.5.1.1 Praksisbesøk³⁴ av høgskolelærere

Lærere fra høgskolen har «ansvaret for å følge opp den spesifikt faglige kompetansen til studenten» (*Plan for praksisopplæring*, 2010:2). Praksisgruppene får vanligvis veiledning både av høgskolelærer i pedagogikk (*kontaktlærer*) og høgskolelærer fra et av undervisningsfagene i forbindelse med praksisbesøkene. I første studieår er det mest vanlig at det er en høgskolelæreren i pedagogikk kommer på begge de to praksisbesøkene, mens det varierer noe mer i andre og tredje studieår, når høgskolelærerne i undervisningsfagene (norsk, engelsk, RLE osv.) er mer involvert.

Hovedmodellen er da at lærer fra høgskolen, praksislærer fra praksisskolen og den enkelte student møtes for å gjøre opp status for hvordan studenten er i forhold til læringsutbyttebeskrivelsene som er i fagplanene, hva studenten må jobbe mer med o.l. I noen tilfeller vil deler av praksisbesøkene gjennomføres uten praksislærer til stede, for å åpne opp for at studentene kan ta opp ting som de ikke ønsker å ta med praksisveileder til stede.

Praksisbesøkene innebærer ikke alltid at høgskolelærerne observerer studentene i samhandling med elevene. Når høgskolelærer gjør det skjer det som oftest i forbindelse de flerfaglige undervisningsoppleggene som studenten utarbeider mellom praksisperiodenes to deler og som gjennomføres i praksis.

Det gjennomføres ingen formell vurdering av studenten underveis i praksisbesøkene, da praksisbesøkene i første rekke skal fungere som en veiledningsarena hvor både høgskolelærer, praksislærer og student møtes.

³³ Det vil i de fleste tilfeller være flere praksisgrupper ved hver praksisskole i hver praksisperiode.

³⁴ Beskrivelsen av praksisbesøkene baser seg i hovedsak på samtale med utdanningen, da det ikke er funnet beskrivelser av hvordan praksisbesøkene skal gjennomføres i dokumentene vi har hatt tilgang på.

Det skal også legges til at siden det normalt vil være flere praksisgrupper som har praksis samtidig ved samme praksisskole, vil det være flere lærere fra høgskolen som har praksisbesøk ved samme skole i løpet av hver enkelt praksisperiode.

Høgskolens organisering legger ikke til rette for at den enkelte høgskolelærer er knyttet opp mot spesifikke praksisskoler gjennom flere år. Det medfører at det ikke foreligger noen form for vedvarende kontakt mellom den enkelte høgskolelærer, den enkelte praksisveileder eller praksisskole over flere år.

4.5.1.2 Refleksjonsdager i praksisperiodene

Det er obligatoriske refleksjons- og fordypningsdager i praksisukene første, andre og tredje studieår. Refleksjonsdagene er fordelt enkeltvis i løpet av praksisperiodene. Flere praksisgrupper (ca. 25-30 studenter) møter høgskolelærere i pedagogikk og høgskolelærere i undervisningsfagene (i blant annet matematikk og norsk). I første og andre studieår gjennomføres refleksjonsdagene inne på høgskolen. I tredje studieår er de lagt ute til praksisskolene, hvor da praksislærerne for praksisgruppene også deltar.

Refleksjonsdagens formål er å fremme integrering av teori og praksis, ved å trekke teoretiske perspektiver inn i de praksiserfaringene som studentene har gjort seg. Utdanningen ønsker å bruke studentenes erfaringer opp mot de spesifikke undervisningsfagene, og da særlig mot norsk og matematikk. I gruppene reflekteres og diskuteres blant annet hvordan gjennomføringen av undervisningsfagenes arbeidskrav i praksis har gått og spørsmål som «hva kan vi lære av hverandres erfaringer», «hva fungerte og hva fungerte ikke».

4.5.2 Veiledning av praksislærer

Praksisgruppene har en *praksislærer*³⁵ i hver praksisperiode. Praksislærer er ansatt ved praksisskolen og har inngått avtale om å veilede studentene. Det stilles krav om formell veilederkompetanse for praksislærerne i lærerutdanningen. Praksislærer skal «*ha gjennomgått videreutdanning i praksisveiledning på minimum 15 studiepoeng eller forpliktet seg til å starte opplæring i praksisveiledning*» (Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen 1. – 7. trinn). I avtaleteksten mellom praksisskolene og utdanningen derimot er kravet om praksislærers kompetanse formulert som at «*Det er ønskelig at praksislærere har formell kompetanse i pedagogisk veiledning og minst fem års praksis som lærer*».

Kravene til hvilken fagkrets (hvilke fag) praksislæreren skal ha undervisning i endrer seg i løpet av det fireårige studieløpet. I første studieår stilles det ikke andre krav til praksislærer annet enn at denne skal ha veilederkompetanse som nevnt over. I de påfølgende studieårene skal praksisgruppene, som er satt sammen av studenter med samme valgfag, ha praksislærere som underviser i disse fagene. Praksislærerne skal fortrinnsvis også ha dette faget i sin utdanningsbakgrunn. Rent konkret vil dette bety at studenter med engelsk som valgfag skal ha praksislærer som underviser i engelsklærer, studenter med matematikk som valgfag skal ha praksislærer som underviser i matematikk, osv.

Praksislæreren tar som nevnt i kap. 4.5.1 også del i høgskolelærernes praksisbesøk.

³⁵ Forskriften, de nasjonale retningslinjene og høgskolens selv benytter seg av begrepet praksislærer om lærere ansatt ved praksisskolene som har inngått avtale om å veilede studentene.

4.5.2.1 *Veiledningens omfang*

Omfanget av veiledningen praksislærer skal gi studentene er regulert gjennom rammeplanen og avtaler. Også formen for veiledning, eller «settingen» for veiledningen er regulert gjennom disse. I *Samarbeidsavtale om praksisopplæring i lærerutdanningen mellom høøgskolen i Oslo og Akershus, fakultetet for lærerutdanning og internasjonale studie (LUI), skoleeier og skoler (HiOA, udatert)* står det at studentene skal ha minimum 20 timer øvingsopplæring i *klasserom* sammen med praksislærer og elever. Vanligvis organiseres dette, ifølge samtale med utdanningen, gjennom at hver enkelt student har femten av timene i klasserommet mer eller mindre som observatør, mens de i de resterende fem timene har ansvaret for hele eller deler av undervisningen, enten alene eller sammen med en annen student. Øvingsopplæringen skal i hovedsak foregå i de valgfag studentene har, men skal ellers følge praksislærerens øvrige timeplan. I tillegg skal studentene få 10-13 timer veiledning utenfor klasserommet, både i form av veiledning i praksisgruppene og veiledning individuelt. Vi skal se nærmere på hvordan dette gjøres.

4.5.2.2 *Veiledning i praksisgruppene*

Det meste av den veiledningen studenten får i praksis skjer i møtene mellom praksislæreren og praksisgruppen. Veiledningen skjer både gjennom utarbeidelse av undervisningsopplegg som studentene skal ha i klasserommene, men også gjennom samtaler for å bearbeide de erfaringene som er gjort gjennom dagen. Det er vanlig at veiledningen i praksisgruppene skjer mot slutten av hver enkelt dag, og innbefatter både etterveiledning og forveiledning. Med etterveiledning menes en gjennomgang av og refleksjon over de erfaringer som studentene har hatt i løpet av dagen. Det kan også være tilbakemeldinger på undervisningen studentene har hatt for elevene og tilsvarende. Førveiledningen innbefatter blant annet forberedelse til undervisningen som skal studenten skal gi en av de nærmeste dagene.

4.5.2.3 *Individuell veiledning*

Grunnskolelærerutdanningen ved Oslo og Akershus har ikke lagt noen føringer på hvor mange *individuelle* samtaler praksislærer skal ha med studentene i løpet av praksisperioden. Det angis dog i samtale med utdanningen at det likevel er vanlig at det gjennomføres en samtale med den enkelte student og praksislærer. Som regel skjer dette i forbindelse med midtevalueringen. Det fokuseres da vanligvis på hvor langt studentene har kommet i forhold til de læringsutbyttene som gjelder for praksisperioden. Det er også vanlig at de snakker om hva studenten bør jobbe videre med i perioden før og i den andre delen av praksisperioden.

Studentene får også individuell veiledning av praksislæreren gjennom refleksjonslogger studentene skal skrive hver uke mens de er i praksis. Denne refleksjonsloggen relateres til tema som praksislærer fastsetter. Temaene kan være av mange typer. Noen eksempler er observasjon av elever som ikke er «mentalt tilstede» i det som skjer i undervisningen, flerfaglighet og skrive om egen rolle i forhold til kollegaer.

Refleksjonsloggen skal trekke på erfaringene som studenten har fra praksis. Praksislæreren gir kommentarer og tilbakemeldinger på disse loggene fortløpende. Formålet med refleksjonsloggene, er å gi både studentene og praksislærer sammen et redskap de kan benytte seg av i veiledningen, samt å legge til rette for både student og praksislærers trening i refleksjon over egen yrkesrolle. I tillegg skal refleksjonsloggen fungere som en måte å venne og trene de nye lærerne til å bli vant til å reflektere sammen med kollegaer. Loggene skal også, gjennom å koble de praktiske erfaringene sammen med teoretiske og faglig funderte refleksjoner, styrke koblingen mellom praksis og teori.

4.5.2.4 *Vurdering av praksis*

Studentene skal ha kontinuerlig tilbakemelding/vurdering av praksislærer underveis i praksisopplæringen, men selve vurderingen av studenten skjer ved slutten av praksisperioden i vårsemesteret. Det er praksislærer ved praksisskolen som gjør denne vurderingen. Høgskolelærerne ikke er direkte involvert.

Grunnlaget for vurderingene skal ta utgangspunkt i fagplanene for praksis, pedagogikk og elevkunnskap og planene for de enkelte valgfagene. Vurderingsrapportene, som praksislærer fyller ut mot slutten av praksisperioden, er tilpasset hovedtemaene hver enkelt praksisperiode har (jf. kap.4.4.1.2). De skal også leses og underskrives av rektor ved praksisskolen, studenten og høgskolelæreren som fungerer som kontaktlærer. Vurderingsrapporten skal studenten gi til sin neste praksislærer for derigjennom sikre at studentene får veiledning innenfor de områder som er beskrevet som svake fra tidligere praksisperiode.

4.5.3 *Praksisstedets rektor/skoleleder*

I *Retningslinjer for skoleleders oppgaver knyttet til praksisopplæring (2011)* fremgår det at rektor i tillegg til å ha det overordnede ansvaret for tilrettelegging av praksisopplæringen og formidle informasjon fra HiOA til praksislærerne og andre ansatte ved praksisskolen, også har oppgaver knyttet direkte til veiledningen av studentene. Før praksisperiodens begynnelse har rektor ansvar for og skal delta i førpraksismøtene (jf. kap. 4.3.2). I tillegg skal rektor delta i veiledningstimer med studenter etter behov, ha uformelle samtaler med studentene, samt formelle evaluering og vurderingsmøter mot slutten av praksisperiodene med studentene og praksisveileder. Rektor skal etter avsluttet praksisopplæring samle inn, lese og skrive under praksislærerens vurderingsrapporter og sende disse inn praksisadministrasjonen ved HiOA.

4.6 *Andre kontaktpunkter mellom utdanningen og praksisfeltet.*

Grunnskolelærerutdanningen har langsiktig og forpliktende avtalefestet samarbeid med hver enkelt praksisskole, og har gjennom disse også formelle og planlagte kontaktpunkter i løpet av studieåret. Noen av disse er direkte knyttet opp mot praksisopplæringen.

4.6.1 *Samarbeidsmøter*

De formelle og avtalefestede møtepunkter for kontakt mellom Høgskolen og praksisstedene betegnes samarbeidsmøter. Samarbeidsmøtene foregår på Høgskolen og det er to samarbeidsmøter hvert studieår i tilknytning til praksisperiodene. Det er separate møter for hvert studieår, dvs. egne møter for de som er involvert i praksis til hvert enkelt kull. Hvert av møtene er av to timers varighet. Praksislærere fra praksisstedene er forpliktet til å komme på disse møtene, og fra utdanningens side møter alle lærere som har studenter i praksis og praksisadministrasjonen.

Det første samarbeidsmøtet skjer i forkant av praksisperiodens oppstart, mens det andre gjennomføres før oppstart av andre del av praksisperioden. I disse møtene går utdanningen gjennom hva studentene skal jobbe med i praksis med utgangspunkt i fagplanene og hva utdanningen forventer at studentene skal få ut av praksisopplæringen. Skolene blir også presentert for hvilke høgskolelærere som skal følge opp hvilke praksisskoler og studenter, og når dette skjer.

I samarbeidsmøtene presenteres også de flerfaglige temaene som studentene jobber frem i forkant av praksisperiodene, slik at praksislærerne kan justere sine planer opp mot utdanningens planer.

Denne innretningen/justeringen innbefatter også at utdanningen justerer på de flerfaglige undervisningsoppleggene, slik at de kan gjennomføres uten å bryte med praksisskolenes planer.

4.6.2 Vurderingsmøter

Vurderingsmøtene som arrangeres er et møte hvor praksislærerne fra praksisskolene, høgskolelærerne som har studenter i praksis, praksiskoordinator og praksisadministrasjonen møtes. Formålet med disse møtene er å skape en lik forståelse og praktisering av vurderingskriteriene i praksisperioden hos alle partene. Vurderingskriteriene som skal danne utgangspunkt for vurderingene foreligger for hver årsenhet blir derfor presentert og diskutert med praksislærerne. Vurderingsmøter arrangeres før midten av hver enkelt praksisperiode. De er av fem timers varighet.

4.6.3 Andre møtepunkter

I tillegg til vurderingsmøtene og samarbeidsmøtene har høgskolen også andre møter med praksisfeltet. Blant annet arrangeres det kurs for nye praksislærere som går over tre dager, etterutdanningsdag for praksislærerne (to timer) og to møter med rektor/skoleledere hvert skoleår. Vi har ikke sett nærmere på innholdet av disse møtene.

4.7 Oppsummering

Grunnskolelærerutdanningen har vanligvis to praksisbesøk pr. praksisperiode pr. praksisgruppe. Det varierer hvem av høgskolelærerne som har praksisbesøket. Det er kun i forbindelse med gjennomføringen av undervisningsopplegg planlagt inne på høgskolen som høgskolelærerne ser studentene i arbeid med elever tilstede. Ellers har studentene kontakt med utdanningen i forbindelse med refleksjonsdagene som gjennomføres i løpet av praksisperioden.

Studentene arbeider sammen med elevene nærmest utelukkende med praksislæreren tilsted. De vil med unntak av i fjerde studieår ha all øvingsopplæring sammen med medstudenter. Kun i siste praksisperiode forventes det at studenten skal gjennomføre undervisning eller andre aktiviteter uten praksislærer tilstede.

Vurderingene av studentens praksisperiode gjøres av praksislæreren, som tilbringer svært mye tid sammen med studenten, både i klasserommet, men også i forbindelse med praksisveiledningen som finner sted i praksisgruppene før og etter tiden i klasserommene (øvingstiden). Høgskolelærerne er i liten grad involvert i vurderingen av studentene.

Tabellen nedenfor oppsummerer hvilke aktører som tar del i veiledningen og vurderingen av studentene i tilknytning til praksisperiodene.

Veiledningsform/ Vurdering	Før- praksis- møte	Midt- og slutt- vurdering	Vurdering av arbeidskrav og studie- oppgaver	Veiledning i praksisgruppe	Refleksjons- dager	Vurdering av student i arbeid med elever
Veileder/ Medvirkende						
Kontaktlærer (fra HiOA)			x		x	(x) ³⁶
Faglærer (fra HiOA)					x	x ³⁷
Praksislærer	x	x	x	x	x (i tredje studieår)	x
Andre lærere fra praksisskolen						(x)
Rektor/skoleleder	x	(x)		(x)		
Praksisgruppen	x			x		

³⁶ Lærer fra høgskolen observerer studentenes gjennomføring av ett undervisningsopplegg utarbeidet mellom praksisperiodenes to deler, sammen med praksislærer. Kan være kontaktlærer eller faglærer, som oftest faglærer.

³⁷ Se forrige fotnote

5 FØRSKOLELÆRERUTDANNINGEN

Dette kapitlet beskriver ferdighetstreningen og praksisperiodene ved førskolelærerutdanningen. Rapporten tar kun for seg den ordinære heltids førskolelærerutdanningen. De andre utdanningsmodellene for førskolelærerutdanningen, deltid og arbeidsplassbasert førskolelærerutdanning beskrives ikke. Førskolelærerutdanningen har ikke tatt opp nye studenter fra studieåret 2013, da studieprogrammet fases ut til fordel for den nye Barnehagelærerutdanningen. Vi har ikke sett på denne.

Rapporten baserer seg på fagplanene for førskolelærerutdanningen, hovedsakelig fra studieårene 2011 og 2012, Rammeplan for førskolelærerutdanning (2003), andre relevante dokumenter fra Høgskolen, samt samtale med utdanningen.

5.1 Omfang av ferdighetstrening og praksis

I *Rammeplan for førskoleutdanningen* (2003) benyttes ikke begrepet ferdighetstrening. Det er heller ingen uttrykte krav om denne formen for opplæring. Følgelig er det heller ingen føringer på omfanget av ferdighetstrening i førskolelærerutdanningen. Det fremkommer likevel av fagplanene og i samtale med utdanningen at det gjennomføres hva vi i denne rapporten forstår som ferdighetstrening, dog i svært begrenset omfang. Denne ferdighetstreningen belyses i kap.5.2.

Førskolelærerutdanningen ved HiOA har 20 ukers praksis. Dette er i samsvar med Rammeplanens krav (2003:15). Førskolelærerutdanningene kan selv bestemme lengden på praksisperiodene, som «i hovedsak skal være knyttet til barnehagen, men 1-2 uker skal være i det første året i grunnskolen» (Rammeplanen, 2003:16). HiOA har ifg. *Plan for praksisopplæring, heltid (20 uker) (2012)* lagt praksisperiodene tidsmessig slik:

Semester	Praksisarena og tema	Lengde
1.semester	Barnehage - introduksjonspraksis	2 uker
2. semester	Barnehage	6 uker
3. semester	1. klasse i grunnskolen	1 uke
4. semester	Barnehage	6 uker
6. semester	Barnehage- ledelse og veiledning	5 uker

5.1.1 Besøkspraksis

I tillegg til praksisperiodene som er presentert ovenfor har studentene også flere kortere (noen timer lange) besøk i barnehager i løpet av første og andre studieår, hvor studentene gjennomfører arbeidskrav knyttet til blant annet tverrfaglige prosjekt i forbindelse med undervisningen gitt på høgskolen. Dette betegnes som *besøkspraksis* i fagplanen og beskrives slik:

Praksisen er karakterisert ved at praksisbarnehagen ikke har veiledningsansvar. De oppgavene studentene utfører i forbindelse med besøkspraksis, er en del av de ulike fagenes undervisningsopplegg. Oppgavene skal være kjent for barnehagen på forhånd, innholdet definert av faglærer, barnehage og student i fellesskap. Besøkspraksis kan eksempelvis knyttes til observasjon, intervju og enkle opplegg, observasjonsstatus på foreldre- og personalmøter osv.

Besøkspraksis kan gjennomføres gjennom hele studieåret, både i første og andre studieår.

Rammeplanen for førskolelærerutdanning krever at praksis skal være veiledet. Organisering av veiledningen beskrives i kap. 5.5

5.2 Ferdighetstrening

Rammeplanene benytter seg ikke av begrepet ferdighetstrening, og dette gjenspeiles også i utdanningens forskjellige fagplaner. Ved gjennomlesning av fagplanene finner en i liten grad beskrivelser av oppgaver eller arbeidsmåter som minner om ferdighetstrening slik vi forstår begrepet. Dette inntrykket bekreftes også i samtale med utdanningen, hvor det uttales at den tiden studenter og lærere fra førskolelærerutdanningen er sammen i all hovedsak benyttes til forelesninger. Utdanningen har altså ingen faste, strukturerte opplegg rundt trening i eksempelvis foreldresamtaler eller veiledning av medarbeidere.

I forbindelse med utdanningens enkelte fag, fremkommer det dog i de enkelte fagplanene at studentene trener på utførelse av praktiske, fagspesifikke ferdigheter. Eksempelvis øver studenter innenfor faget Drama på planlegging og oppsett av forestillinger. Tilsvarende opplegg finnes i flere av de andre fagplanene. I noen tilfeller vil dette så være knyttet opp mot besøk ved barnehager, hvor studentene skal fremføre eller gjennomføre slike opplegg for og eventuelt med barn i barnehagen.

Det bør nevnes at vi i forbindelse med utarbeidelsen av denne rapporten ikke har samtalt med representanter fra de enkelte fagene, og det kan dermed være større innslag av strukturert ferdighetstrening i enkelte av disse fagene. Men dette fremkommer dog ikke i fagplanene.

5.3 Forberedelse til praksis

Utdanningen har strukturert undervisningens temaer, i hovedsak formidlet i form av forelesninger, slik at de leder opp mot de spesifikke temaene praksisperiodene har (se kap.5.4 om de enkelte praksisperiodenes tema). Noen av forelesningene er direkte knyttet opp mot oppgaver studentene skal gjøre i praksis og er obligatoriske. Ut over undervisningen som gis har utdanningen to former for forberedelser direkte knyttet til praksisperiodene; *førpraksismøtene* og *forberedende praksisseminar*.

5.3.1 Førpraksismøter

I forkant av praksisperiodene har studentene et obligatorisk førpraksismøte i barnehagen de skal gjennomføre praksis ved. Førpraksismøte ledes av styrer/daglig leder i barnehagene i samarbeid med øvingslærer(e). Innholdet på førpraksismøter beskrives i *Praksisheftene* (2012) til å kunne være:

- Presentasjon av barnehagens plandokumenter, pedagogiske plattform og barnehagens satsingsområder
- Avklare forventninger til studenten når det gjelder ansvar for egen læring, samarbeid med hele personalgruppen og det å forholde seg til barnehagens rutiner
- Omvisning i barnehagens lokaler og uteområdet
- Avklare bruk av materiell og utstyr med studenter, for eksempel datamaskiner

Studentene har dermed vært på praksisstedet og møtt de av de ansatte som har roller forbundet med praksisopplæringen før oppstart av praksisperioden. Utdanningen peker i samtale på at dette anses som en viktig forberedelse til praksisperiodene.

5.3.2 Forberedende praksisseminar

I forbindelse med alle praksisperioder møtes studentene klassevis (ca. 40 studenter) i praksisforberedende seminar (*Plan for praksisopplæring*, 2012). I seminarene, som varer 5-6 timer, informeres studentene om formålet og fokuset for den praksis studentene skal ut i, samt om arbeidskrav som er knyttet til praksis av både lærere fra pedagogikk og enkelte faglærere (dersom det er knyttet oppgaver fra de enkelte fagene til praksisperioden).

Det gjennomføres ikke tilsvarende forberedende praksisseminar i tilknytning til praksisperioden i femte semester.

5.4 Praksis

Førskolelærerutdanningen har praksis i fem av seks semester, med 19 av 20 uker i barnehagen og en i grunnskolen. I det følgende vil temaene for hver enkelt praksisperiode kort presenteres. Etter dette vil organiseringen av veiledning og vurdering av praksisperiodene beskrives.

Mens studentene er i praksis skal de være i praksisbarnehagen seks timer hver dag, fem dager per uke, hovedsakelig innenfor tidsrommet kl. 08.00–16.00. Praksis skal «*brukes til aktivt arbeid på avdelingen og til veiledning*» (Retningslinjer for praksisopplæring (studiested Pilestredet), 2012).

Hovedmodellen for praksisutplassering i førskolelærerutdanningen er at to studenter plasseres sammen i en praksisbarnehages avdeling. I og med at hver barnehage som regel har flere avdelinger, vil dette bety at det kan være flere enn to studenter ved hver praksisbarnehage, men da med hver sine øvingslærere (Om gjennomføringen av veiledning i praksis, se kap 5.5.3)

5.4.1 Fordypning, kompleksitet og progresjon

Høgskolen utarbeide et praksishefte for hver av praksisperiodene hvor forventninger, arbeidsmetoder og- krav beskrives relativt inngående. Datoer for innleveringer og ansvarsfordelingen mellom de forskjellige aktørene inngår i disse beskrivelsene. Gjennomgangen under baserer seg hovedsakelig på de respektive periodenes praksishefte for studieåret 2012-2013.

Førskolelærerutdanningen har forskjellige fokus eller tema for hver praksisperiode, og arbeidsoppgavene og aktivitetene som studentene forventes å gjennomføre har suksessivt økende kompleksitet. Mens studentene i første omgang i hovedsak arbeider med «*eget møte med barn*», kreves det at de i siste praksisperiode tar del i hele den pedagogisk-faglige aktiviteten i barnehagen.

I *Plan for praksisopplæring (2012)* foreligger det en matrise med progresjonsplan for praksisopplæringen. Kravene til studentenes progresjon er dermed eksplisitt uttrykt. Eksempelvis kreves det i første studieår at «*studenten kan planlegge, gjennomføre og vurdere pedagogisk arbeid for og med en mindre gruppe barn*», mens de i andre studieår kreves at de «*kan anvende faglig og pedagogisk kunnskap i didaktisk arbeid med hele barnegruppen*» (vår utheving). Praksisens organisering og arbeidsoppgaver har dermed en tydelig progresjon med tanke grad av kompleksitet studentene må forholde seg til i praksisperiodene og de må forholde seg til flere typer problemstillinger og mennesker (barn, ansatte og foreldre) i slutten av utdanningen enn i begynnelsen.

5.4.2 Praksis 1. semester – to uker introduksjonspraksis

Denne første praksisperioden på to uker beskrives både i samtale med utdanningen og i fagplanen som en introduksjonspraksis. Studentene skal få erfaring «knyttet til yrkesrollen og samspill med barn», og erfaring med barnehagen som «arbeidsplass og pedagogisk virksomhet» (*Plan for praksisopplæring, 2012*). Praksisperioden karakteriseres i samtale med utdanningen som en observasjonspraksis, hvor studentene kan få erfaring med det å være i en barnehage. Dette anses av utdanningen som viktig, da mange av studentene ikke har noen erfaring fra barnehager før de begynner på studiet.

Praksisbarnehagen som studenten har introduksjonspraksis i, vil normalt sett være samme barnehage som studenten skal i også neste praksisperiode. Den vil også normalt være den barnehagen studenten har *besøkspraksis* i løpet av studieåret (se kap. 5.1).

Studentene får oppnevnt en praksislærer for denne perioden, og dette vil være samme øvingslærer som studenten har i praksis i andre semester (om øvingslærer, se kap.5.5.3). Studentene vil også få oppnevnt praksisveileder (kontaktlærer) fra høgskolen, men det vil ikke gjennomføres praksisbesøk av denne i denne første perioden (om praksisveileder/kontaktlæreres funksjon, se kap. 5.5.1).

Studentene skal i etterkant av praksisperioden skrive en 700-800 ord lang individuell oppgave som leveres til praksisveilederen fra skolen for vurdering. I oppgaven skal studenten reflektere over de erfaringene og observasjonene som er gjort, samt trekke inn noe pensumlitteratur.

5.4.3 Praksis 2. semester – seks uker i barnehage

Denne veiledede praksisperioden strekker seg over seks uker i andre semester. Studentene kommer tilbake til samme barnehage som de var i den første praksisperioden, og vil vanligvis også ha samme øvingslærer. Fokuset for praksisperioden er observasjon av barn i samspill, det å innta barns perspektiv og å «*ta del i barnehagens praktisk-pedagogiske virksomhet, der lek og læring står sentralt*» (*Plan for praksisopplæring, 2012*).

I samtale med utdanningen beskrives praksisperioden som en praksis som først og fremst handler om studentens møte med barn, noe som også kommer frem i målene for praksisperioden. Noen av målene for praksisperioden er at studenten skal:

- *Tilegne seg kunnskaper om og ferdigheter i å ta barns perspektiv*
- *Utvikle evne til samspill med barn og samarbeid med personal*
- *Tilegne seg erfaring med å planlegge og gjennomføre pedagogisk arbeid med barn og reflektere over dette gjennom bruk av pedagogisk, faglig og didaktisk teori*

I denne praksisperioden gjennomføres praksisbesøk av praksisveileder (se kap. 5.5.1 for nærmere beskrivelse).

Studentene har flere arbeidskrav og oppgaver. Blant annet skal de levere en individuell «*dokumentasjonsmappe relatert til praksis og teori*» til praksisveileder for vurdering. Den skal basere seg på observasjoner av barn i samspill og knyttes til faglitteratur om lek, læring og samspill. Mens studentene er i praksis legges det også opp til at studentene skal få forsøke å lede små grupper av barn i en aktivitet, for derigjennom få prøvd seg på fagdidaktiske metoder innenfor eksempelvis musikk.

5.4.4 Praksis 3. semester- en uke i grunnskole

Grunnskolepraksis er en veiledet observasjonspraksis knyttet opp mot et tverrfaglig prosjekt mellom fagene pedagogikk, norsk og samfunnsfag, «*Sammenheng og samarbeid mellom barnehage og skole*» (Fagplan for førskolelærere i et samfunn preget av mangfold, 2011:17).

Studentene utplasseres i grupper på 4-5 studenter, hvor gruppen i forkant av praksisperioden har valgt en problemstilling som er knyttet an mot blant annet samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole. Denne problemstillingen skal de utarbeide inne på høgskolen, og de skal arbeide med denne både teoretisk og praktisk. Mens de er i praksis skal de benytte seg av metodiske tilnærminger til feltarbeid, blant annet ved bruk av feltnotater, dokumentinnsamling og observasjon av lærere og barn.

I etterkant av selve praksisperioden skal studenten presentere muntlig arbeidet de har gjort i forbindelse med prosjektet for klassen. De skal da knytte teorier omkring problemstillingen de har valgt med de praksiserfaringene de har ervervet seg. Mens studentene er i praksis i grunnskolen veiledes de av øvingslærer (ansatt ved grunnskolen). I forkant og etterkant av praksisperioden veiledes de av lærer fra høgskolen.

5.4.5 Praksis 4. semester- seks uker i barnehage

Fokuset for praksis i fjerde semester beskrives som «*å lede faglig og didaktisk arbeid i samarbeid med barn, foreldre og personale*» (Plan for praksisopplæring, 2012). I samtale med utdanningen understrekes det at utdanningen nå forventer at studenten i større grad skal samarbeide med personalet i barnehagen i tillegg til å forholde seg til hele barnegruppen samtidig.

Noen av målene som oppgis i praksisheftet for praksisperioden er:

- Tilegne seg ferdigheter i å vurdere sitt eget samspill med barn og voksne
- Reflektere kritisk over sammenhengen mellom teori og praksis
- Tilegne seg ferdigheter i å lede didaktisk arbeid for hele barnegruppen, med utgangspunkt i linjefagene

Det er flere arbeidskrav og oppgaver knyttet til praksisperioden. De skal blant annet skrive loggbok som skal danne utgangspunkt for refleksjonsnotat som knytter teorier og praksiserfaringer sammen. Loggboken som sendes til praksisveileder for godkjenning. Studentene skal også gjennomføre to veiledninger av en eller flere av barnehagens ansatte.

Videre skal hver student individuelt ha «*minst fem dager sammenhengende lederansvar for hele barnegruppen, personalet og hjem-barnehagesamarbeid*» og studenten skal blant annet «*kommunisere, organisere, motivere, veilede og delegere ansvar til personalet*» (Praksishefte, 2012:4). Studentene skal også lede *hele* barnegruppen i et prosjekt med utgangspunkt i «*barnas interesser og være faglig forankret i styringsdokumenter for barnehagen samt relevant pensum*», og denne skal evalueres og dokumenters underveis og i etterkant av gjennomføringen. Studenten skal således forsøke å lede en større gruppe barn i en aktivitet, sammenliknet med praksisperiodene i første studieår, hvor de skal lede små grupper med barn om gangen.

Det gjennomføres praksisbesøk av praksisveileder fra høgskolen i denne perioden (se kap. 5.5.1 for nærmere beskrivelse).

5.4.6 Praksis 6. semester - fem uker i barnehage

Fokuset for praksisperioden er «*ledelse og veiledning og å få innsikt i pedagogiske lederes og styrers arbeid*» (Plan for praksisopplæring, 2012). Målene for perioden er at studenten skal:

- videreutvikle kunnskaper og ferdigheter i å være pedagogisk leder
- få kjennskap til styrers arbeidsoppgaver, plikter og ansvarsområder
- tilegne seg faglig og personlig kompetanse i personalsamarbeid
- få erfaring med og innsikt i hjem- barnehagesamarbeid
- tilegne seg faglig og personlig kompetanse i ledelse og utøve dette i praksis
- tilegne seg kunnskap, innsikt og erfaring med veiledning
- lære seg til å se den pedagogiske lederrollen og styrerrollen i et etisk perspektiv
- Reflektere over barnehagen som pedagogisk samfunnsinstitusjon ut fra historiske filosofiske, kulturelle og politiske perspektiver.

I samtale med utdanningen understrekes det at studenten i denne praksisperioden skal erfare hele kompleksiteten som ligger i å være pedagogisk leder i barnehager. Studentene må derfor forholde seg til alle deler av barnehagehverdagen. Dette inkluderer både samhandling med barn i individuelt og i grupper, planlegging og fordeling i samarbeid med personalet, samt ansvar for videreutvikling av områder innenfor barnehagen.

Det er flere oppgaver og krav om aktiviteter knyttet til praksisperioden. Studentene skal blant annet skrive refleksjonsnotat knyttet til foreldresamarbeid basert på intervju med leder og observasjoner i praksis. Dette skal knyttes til etiske og praktiske sider ved foreldresamarbeid. Studentene skal ifølge Praksisheftet (2012) delta eller lede følgende aktiviteter i løpet av praksisperioden:

Studenten skal samarbeid med pedagogisk leder og leder for barnehagen om å lage en plan for praksisperioden som viser innhold og gjennomføring av et mindre utviklingsarbeid i barnehagen. Følgende aktiviteter skal være inkludert i dette:

- Studenten skal sammen med personalgruppa begrunne valg av tema/området for utviklingsarbeidet
- Studenten skal planlegge og lede minst to avdelingsmøter knyttet til temaet for utviklingsarbeidet
- Studenten skal gjennomføre minst to veiledningsøkter med personalet, enten individuelt eller gruppeveiledning. Temaet skal være knyttet til utviklingsarbeidet
- Studenten skal sammen med personalet og lederne vurdere hvordan han/hun har vært som leder og veileder i denne perioden.
- Som utgangspunkt for arbeidskravet skal studenten utarbeide en intervjuguide og gjennomføre et intervju som tar for seg temaet foreldresamarbeid, med en leder i barnehagen.

(Praksisheftet, 2012)

5.5 Veiledning og vurdering i praksis

Førskolelærerstudenter i praksis får veiledning fra praksisveileder/kontaktlærer (som underviser i pedagogikk), faglærer fra andre fag enn pedagogikk, øvingslærer (førskolelærer fra barnehagen) og fra styrer i barnehagen. Vi skal se nærmere på disse fire aktørenes roller i veiledning av studentene.

5.5.1 Praksisveileder- Høgskolelærer fra pedagogikk

Undervisningen i pedagogikk gjennomføres i stor grad klassevis (Fagplan for pedagogikk (18 studiepoeng), 2012), og det er pedagogikklærerne som har praksisveilederansvaret ovenfor studentene. Lærerne har videreutdanning (minimum hovedfag) innenfor pedagogikk. De fleste er også utdannet førskolelærere.

Det er pedagogikk-lærere ved utdanningen som har det koordinerende hovedansvaret for praksisveiledningen/kontaktlærerfunksjonen når studentene er i praksis, og disse benevnes i planene som *praksisveileder*.

Praksisveileder har det overordnede ansvaret for veiledning av den enkelte student ved høgskolen. Praksisveileder har et koordinerende ansvar for praksisopplæring og har ansvar for at kontinuitet, helhet sammenheng og progresjon blir ivaretatt og skal samarbeide med øvingslærer, styrer og lærer i faglig pedagogiske studier.

(Plan for praksisopplæring, 2012)

Innholdsmessig beskrives dette i samtale med utdanningen som den veiledningen som fokuserer på førskolelærerens profesjonsidentitet, profesjonsetikk og «*helheten i yrkesutøvelsen*». I dette inngår blant annet pedagogisk ledelse, samarbeid med kollegaer og samhandling med barn og foreldre.

5.5.1.1 Praksisbesøk

Praksisveileder gjennomfører ett praksisbesøk til hver student i praksisperiodene i 2. og 4. semester. Det gjennomføres ikke praksisbesøk i 1., 3. eller 5. semester. Praksisbesøkene skal ifølge samtale med utdanningen fortrinnsvis skje omtrent midtveis i praksisperiodene. Formålet med besøket er å kartlegge studentenes progresjon og sikre at den veiledningen som studentene får i praksis er tilfredsstillende.

Praksisbesøkene vil vanligvis ikke innebære at praksisveilederen ser studenten i aktiviteter i barnehagen. Praksisbesøk innebærer altså ingen observasjon av studenten i samhandling med barna i barnehagen. Veiledningen og vurderingen som gjennomføres ved praksisbesøkene baserer seg derfor utelukkende på individuelle samtaler med studenten og deres praksislærer.

I de tilfeller hvor det er studenter ved flere avdelinger i samme barnehage er det samme praksisveileder for alle studentene. Det gjennomføres ingen felles møter med alle studentene sammen med praksisveileder. Det er heller ikke organisert andre møtepunkter hvor alle studenter fra samme praksisbarnehage møtes. I de tilfeller hvor studenter i samme praksisbarnehage møtes samlet, skjer dette i regi av praksisbarnehagens styrer.

Det er praksisveilederen som leder praksisoppsummeringsmøtene i etterkant av praksis. Praksisveilederen vurderer også de skriftlige arbeidskravene knyttet til praksisperiodene (se kap 5.4 om arbeidskravene knytte til de enkelte praksisperiodene).

Det er ikke for øvrig ikke lagt opp til noen form for kontinuitet i forhold til hvilke praksisbarnehager den enkelte praksisveileder har studenter i. I de tilfeller hvor praksisveilederen har praksisbesøk til samme praksisbarnehage flere perioder på rad skyldes dette tilfeldigheter.

5.5.2 Høgskolelærer fra andre fag

Mens studentene er i praksis, oppnevnes det en lærer fra det enkelte faget (eksempelvis musikk eller forming) som studenten kan kontakte for veiledning. Det er dog ingen gjennomført struktur på denne veiledningen og faglærerne har en mer perifer rolle i praksisveiledningen enn pedagogikk lærerne.

I de lengre praksisperiodene er det knyttet arbeidskrav til andre fag enn pedagogikk. Disse inngår ofte som en del av tverrfaglige temaer eller som oppgaver. Det er faglærer som veileder i forberedelsene til, etterarbeidet og vurderingen av disse oppgavene I varierende grad (avhengig blant annet av den enkelte students linjevalg) vil faglærer fra det aktuelle faget gjennomføre et praksisbesøk for å gi en vurdering og veiledning i gjennomføringen av slike arbeidskrav/oppgaver.

Faglærerne deltar også i de praksisforberedende seminarer og praksisseminarene som gjennomføres på ettermiddagen i praksisperiodene, samt i vurderingen av skriftlig dokumentasjon fra praksis og studentenes gjennomføring av muntlige presentasjoner inne på skolen i forbindelse med praksisoppsummeringsseminarene (se kap. 5.5.3.2).

5.5.3 Praksisseminarer

Førskolelærerutdanningen gjennomfører praksisseminarer i forbindelse med noen av praksisperiodene. Vanligvis vil både praksisveileder/kontaktlærer og faglærer være med på disse seminarer.

5.5.3.1 Praksisseminar i praksisperioden

I praksisperiodene i andre og fjerde semester gjennomføres det ett praksisseminar inne på høgskolen. Praksisseminaret er vanligvis lagt til to timer på ettermiddagen, og studentene møter her både praksisveileder og faglærer. Formålet med praksisseminaret er å gi studentene mulighet til å få svar på spørsmål og veiledning knyttet til praksis og oppgaveskriving (*Praksisheftet*, 2012:8).

5.5.3.2 Praksisoppsummeringsseminar

Etter hver praksisperiode gjennomføres det to dager lange *praksisoppsummeringsseminarer* inne på høgskolen. Her utarbeider fire-fem studenter sammen et fremlegg som er knyttet til de praksiserfaringer de har fått i løpet av praksisperioden som er avsluttet og oppgaver som er gitt i praksisheftene. Oppgavene vil til vanlig kreve at studentene tar utgangspunkt i erfaringer fra praksisfeltet og knytter dette opp mot teori. Fremleggene presenteres for klassen og vurderes av praksisveileder til godkjent eller ikke godkjent.

5.5.4 Øvingslærer

I praksis er det *øvingslærere* ansatt i barnehagen som har ansvaret for praksisopplæring og veiledning av studentene. Hovedregelen er at hver øvingslærer har to studenter. I noen tilfeller vil øvingslærer kun ha en student. Øvingslærere får særskilt betalt for å inneha denne funksjonen, og det er inngått både sentrale og lokale avtaler som regulerer arbeidsbetingelser og lønn. For å kunne være øvingslærer kreves det godkjent kompetanse som førskolelærer (*Samarbeidsavtale om praksisopplæring*, 2011). I beskrivelsene av den veiledningen som gis av øvingslærer skilles det mellom *veiledning* og *øvingsopplæring*.

5.5.4.1 Veiledning

Studenter som er alene i en barnehage skal ha to klokke timer veiledning hver uke, mens to studenter hos samme praksislærer skal til sammen ha tre klokke timer veiledning hver uke (*Retningslinjer for praksisopplæring (studiested Pilestredet), 2012*).

Når studenten begynner i praksis skal de ha utarbeidet en plan eller målsetting for praksisperioden. Denne planen skal i løpet av første uke i praksis bearbejdes sammen med øvingslærer, og kunne ut i en skriftlig *Avtale mellom øvingslærer og student*. Avtalen skal fungere som grunnlag for veiledningen gitt av øvingslæreren.

Veiledningen skal knyttes opp mot de målsettinger som hver enkelt praksisperiode har og de arbeidsoppgavene høgskolen forventer at studentene skal gjennomføre i løpet av praksisperioden. Det innebærer at studentene skal få veiledning blant annet i planlegging av aktiviteter med barna og gjennomføring av observasjoner av barn i lek. Veiledningen skal også brukes til å knytte studentenes praksiserfaringer opp mot teori.

5.5.4.2 Øvingsopplæring

De timene som ikke brukes til veiledning, skal benyttes til hva utdanningen kaller *øvingsopplæring*. Denne delen av veiledningen beskrives i samtale med utdanningen som «*den daglige oppfølgingen av studentene*», og det er også i denne delen av praksisveiledningen at praksislærer observerer og arbeider sammen med studentene. Øvingsopplæring er den tiden studentene har sammen med barna (*Samarbeidsavtale om praksisopplæring, 2012*), eller i personalmøter, foreldremøter og liknende, i tråd med den enkelte praksisperiodens tema eller fokus. Praksisopplæringen innebærer også at studenten skal være med i de aktiviteter som førskolelærer har i barnehagen, og følger dennes arbeidsdag. Dette innebærer at mye av tiden studentene er i praksis, foregår sammen med øvingslæreren og andre ansatte i barnehagen.

5.5.4.3 Midt- og sluttvurdering

Midtveis i de lengre praksisperiodene (i andre, fjerde og sjette semester) skal øvingslærer og student sammen gjennomføre en midtveisvurdering. Denne skal ta utgangspunkt i de kravene utdanningen stiller for progresjon (uttrykt i progresjonsmatrisen nevnt i kap. 5.4.1) og avtalen student og øvingslærer har inngått med hverandre i begynnelsen av praksisperioden. Ut fra denne midtveisvurderingen skal de beskrive hvilke mål som er oppnådd, og hva studenten må jobbe mer med. Øvingslærer skal i denne forbindelse utarbeide en skriftlig midtveisvurdering som gis til studenten.

Mot slutten av disse tre praksisperiodene skal øvingslærer sammen med studenten gjennomføre en sluttevaluering. Vurderingen skal knyttes til målene for den enkelte praksisperiode og «*være veiledende i form*» (*Plan for praksisopplæring, 2012*). Øvingslærer skal i sin vurdering av studenten oppsummere praksisperioden i forhold til både målene som er formulert i fagplanen, studentens læringsmål og utfra kompetanseområdene «*faglig, didaktisk, sosial, yrkesetiske og endring/utvikling*» (*Plan for praksisopplæring, 2012*).

5.5.5 Barnehagens styrer

Styrer har også oppgaver knyttet til direkte til veiledningen av studentene, i tillegg til å ha det overordnede ansvaret for tilrettelegging av praksisopplæringen og formidle informasjon fra HiOA til øvingslærerne og andre ansatte ved praksisbarnehagen.

Før praksisperiodens begynnelse har styrer også ansvar for og skal delta i førpraksismøtene (jf. kap. 4.3.2). I tillegg skal styrer delta i veiledningstimer med studenter etter behov og ha uformelle samtaler med studentene. I samtale med utdanningen sies det for øvrig at styrer ofte kun har en helt perifer rolle i sammenheng med studentens praksisperioder, og at hovedoppgavene deres i første rekke er å legge til rette for øvingslærer og student.

5.6 Andre kontaktpunkter mellom utdanningen, enkeltlærere og praksisfelt

Utdanningen har langsiktig og forpliktende avtalefestet samarbeid med hver enkelt av praksisbarnehagene, og har gjennom disse også andre formelle og planlagte kontaktpunkter i løpet av studieåret enn de som er referert ovenfor.

5.6.1 Førpraksismøter for øvingslærere og praksisveiledere

Før hver praksisperiode gjennomføres det ett *førpraksismøte* hvor praksisveilederen fra høgskolen møter øvingslærerne som skal ha studenter inne på høgskolen.

I dette møtet går utdanningen, representert ved praksisveilederne, gjennom hva studentene skal jobbe med i praksis, med utgangspunkt i fagplanene, og hva utdanningen forventer at studentene skal få ut av praksisopplæringen, samt hvilke forpliktelser barnehagen og praksislærerne har.

5.6.2 Vurderingsmøter

Vurderingsmøtene arrangeres mot slutten av hver enkelt praksisperiode og er et møte hvor øvingslærerne fra praksisbarnehagene møter praksisveilederne fra høgskolen. Formålet med disse møtene er å skape en lik forståelse og praktisering av vurderingskriteriene i praksisperioden hos alle partene. Vurderingskriteriene som skal danne utgangspunkt for vurderingene blir derfor presentert og diskutert med øvingslærerne.

5.6.3 Øvingslærerdag

Utdanningen tilbyr hvert semester en *øvingslærer dag*, hvor ansatte ved førskolelærerutdanningen gir undervisning til øvingslærerne i faglige temaer. Undervisningens temaer varierer, men kan eksempelvis være temaer som observasjon av barn, veiledning av studenter og/eller ansatte.

5.6.4 Referansegruppe-barnehagepraksis

Referansegruppe-barnehagepraksis er et rådgivende forum for førskolelærerutdanningen hvor fire representanter for styrere i praksisbarnehager, fire øvingslærere, to studenter og to faglig tilsatte fra høgskolen møtes minst to ganger i semesteret.

Mandatet for referansegruppen er å *«bidra til å utvikle samarbeidet med avdelinga, og praksisstadene og vere ei drøftingsorgan for endringar i utdanningane, praksisplanar o.l. og eit røynsleforum for praksisopplæringa»*³⁸.

³⁸ Hentet fra <http://www.hioa.no/Studier/LU/Praksis/Praksis-for-laererutdanningene-studiested-Pilestredet/Informasjon-for-praksissteder/Referansegruppe-barnehagepraksis>, lest 23.08.2013.

5.8 Oppsummering

Praksisveileder, som vanligvis er lærer fra pedagogikk, gjennomfører ett praksisbesøk til hver student i praksisperiodene i 2. og 4. semester. Det gjennomføres ikke praksisbesøk i 1., 3. eller 6. semester. Faglærerne har i liten grad kontakt med studenten når de er ute i praksis, selv om det forekommer at de kommer på praksisbesøk i forbindelse med besøkspraksisene. Utover dette møter studentene lærerne fra utdanningen i forbindelse med praksisseminarene i andre og fjerde praksisperiode. Utdanningen har dermed relativt lite kontakt med studenten når disse er ute i praksis, og lærerne har ingen rolle i de vurderingene som er knyttet direkte til det arbeidet som gjøres på praksisstedene. Utdanningen har derimot noe kontakt gjennom skriftlige tilbakemeldinger i forbindelse med arbeidskravene studentene må sende til praksisveileder og som vurderes av disse.

Øvingslæreren tilbringer mye tid sammen med studenten, og har ansvaret for både den daglige oppfølgingen (øvingsopplæring) og veiledningen, samt midt- og sluttvurderingene. Studenten vil i stor grad følge øvingslærer i alle praksisperiodene, men vil i de siste praksisperiodene gjennomføre noen aktiviteter uten øvingslærer eller andre ansatte tilstede.

Tabellen nedenfor oppsummerer hvilke aktører som tar del i veiledningen og vurderingen av studentene i tilknytning til praksisperiodene.

Veiledning/ Vurdering	Praksis- for- beredende seminar	Midt- og slutt- vurdering	Arbeids- krav og studie- oppgaver	Praksis- besøk	Praksis- seminar/ Praksis- oppsum- merings- seminar	Veiledning/ Oppfølging i barnehagen
Veileder/ Medvirkende						
Praksisveileder /Kontaktlærer (fra HiOA)	x		x	x	x	
Faglærer (fra HiOA)	x		x	(x)	x	
Øvingslærer		x	x			x
Styrer						(x)
Medstudenter	x				x	

6 SOSIONOMUTDANNINGEN

Som ved de andre helse- og sosialfaglige utdanningene er omfanget av praksis og ferdighetstrening i sosionomutdanningen regulert gjennom Rammeplanen, hvor praksisstudier forstås som *høgskoleeksterne studier «i arbeidsfeltet»*, mens ferdighetstrening gjennomføres inne på Høgskolen (Rammeplan for 3-årig sosionomutdanning, 2005).

Datagrunnlaget er blant annet rammeplan og forskrift for sosionomutdanning, fagplaner, andre relevante dokumenter fra utdanningen og samtaler med representanter fra utdanningen.

6.1 Omfang av ferdighetstrening og praksis

Omfanget av ferdighetstrening og praksis i sosionomutdanningen skal «til sammen utgjøre 42 studiepoeng hvorav 30 studiepoeng skal være i samarbeid med brukere/klienter» (§ 3 i Forskrift til Rammeplan for sosionomutdanningen). Omfanget av praksis er dermed definert som et minimumskrav.

Det fremkommer ikke nøyaktig i fagplanen hvor stort omfanget av ferdighetstreningen er ved utdanningen (*Fagplan Bachelorstudium i sosialt arbeid*, 2012), men utdanningen uttaler i samtale med oss at de har noe mer ferdighetstrening enn rammeplanens krav. Vi har i denne rapporten ikke forsøkt å beregne nøyaktig antall studiepoeng og timer med ferdighetstrening gjennom studieløpet, men har søkt å identifisere hovedperiodene og i hvilke emner ferdighetstrening er sentrale elementer.

Hovedvekten av ferdighetstreningen foregår i fjerde semester og er særlig knyttet opp mot emnet *Profesjonell samhandling og relasjonell makt og avmakt* (*Fagplan*, 2012), med 14 dager ferdighetstrening over en periode på ca. 12 uker. Det er også 6 dager ferdighetstrening i første og 7 dager i tredje år. Vi gjør nærmere rede for ferdighetstreningen i kap.6.3.

Rammeplanen for sosionomutdanningen har ingen spesifikke krav om praksisperiodenes lengde. Den gir dermed utdanningen stor frihet til å utforme praksisperiodene selv, både med tanke på *når* i studieløpet praksis skal gjennomføres og *hvor lange* perioder dette skal være og innenfor hvilke arbeidsfelt praksis skal foregå innenfor. Gjennom fagplanen skal Høgskolen «*beskrive og begrunne praksisperiodenes form, antall, lengde, målsetting, innhold og plassering i studieløpet*» (*Rammeplanen*, 2005: 30).

Sosionomutdanningen ved HiOA har to praksisperioder i løpet av studiet. Den første praksisperioden på 8-9 uker (12-13,5 studiepoeng³⁹) er lagt til andre semester. Den andre praksisperioden er lagt til femte semester, med en lengde på 12-13 uker (18-19,5 studiepoeng).

Tabellen nedenfor viser skjematisk når i studieløpet hovedvekten av ferdighetstreningen og praksisperiodene er lagt.

³⁹ Gitt at 1 uke praksis tilsvarer 1,5 studiepoeng, jf. Grønn 2010

Semester	Ferdighetstrening/praksis	Lengde
2.semester	Ferdighetstrening – kommunikasjonskurs – fagpersonlig utvikling	4+ 2 dager over 4 uker
2. semester	Praksis	8-9 uker
4. semester	Ferdighetstrening - «Profesjonell samhandling- makt og avmakt på et relasjonelt nivå»	14 dager over 12 uker
5. semester	Praksis	12-13 uker

6.2 Basisgrupper

Før vi går nærmere inn på ferdighetstreningen og praksis i sosionomutdanningen ved HiOA, beskrives først hvordan utdanningen organiserer og kobler sammen studentenes teoriundervisning, ferdighetstrening og praksisveiledning ute i praksis, gjennom etableringen av *basisgrupper*. Basisgruppene fremstår, etter samtale med utdanningen som et sentralt element i utdanningens organisering av ferdighetstreningen, praksisperiodene og veiledningen som gis. I løpet av studiet er studentene knyttet til kun to forskjellige basisgrupper. En basisgruppe med 8-9 studenter i første studieår og en ny basisgruppe med ca. 10 studenter i andre og tredje studieår.

Ved første studieårs studiestart deles studentene opp i basisgrupper på 8-9 studenter i forbindelse med utdanningens introduksjonsdager. Basisgruppene brukes i undervisningen av studiets emner og som veiledningsgrupper i forbindelse med praksisperioden i andre semester. Disse basisgruppene benyttes også i to prosjektuker – en i høstsemesteret og en i vårsemesteret. Hver av basisgruppene har en fast lærer tilknyttet. Denne fungerer som veileder i prosjektukene og som *kontaktlærer* i praksis. I tillegg vil læreren ha en individuell veiledningstime med hver av basisgruppens studenter i løpet av høstsemesteret før praksisperioden. Gjennom hele første året vil basisgruppen danne den organisatoriske rammen for flere av arbeidsoppgavene, ferdighetstreningen og veiledning i praksis.

I ferdighetstrening i kommunikasjon i første studieår møter studentene de øvingslærerne de skal ha i andre studieår i nye basisgrupper. Disse gruppene skal i utgangspunktet forbli uforandret gjennom både andre og tredje studieår (med samme studenter og kontaktlærere).

Basisgruppene representerer i alle tre studieårene en ramme for kontinuitet både gjennom den teoretiske delen av studiet, ferdighetstreningen og praksisperiodene i utdanningen. I samtaler med utdanningen understrekes det at dette er en viktig del av de pedagogiske virkemidlene utdanningen benytter seg av for å knytte teori, ferdighetstrening, praksis og veiledning av studenter sammen.

Kontaktlærer og øvingslærerfunksjonen beskrives for øvrig mer utførlig i kap.6.6.1.

6.3 Ferdighetstrening

Ferdighetstrening er ifølge rammeplanen et sentralt hjelpemiddel for å trene studentenes kompetanse i sosialt arbeid. Dette innebærer «at studentene skal øve på og reflektere over sentrale ferdigheter for yrkesutøvelsen» (Rammeplanen, 2005:30). Sosionomutdanningen har ferdighetstrening inkludert i flere emner gjennom det treårige studieløpet. Nedenfor gis en presentasjon av de kursene hvor ferdighetstrening er viktige elementer.

6.3.1 Kommunikasjonskurs (1. semester)

Kommunikasjonskurset i første studieår gjennomføres i første semester og strekker seg over 4 dager. Studentene gjennomfører kurset i basisgruppene som ble etablert en av de første ukene etter studiestart. Kommunikasjonskursets øvingslærer er altså den samme som er kontaktlærer i den senere praksisperioden i andre semester.

Kurset fokuserer i første hånd på enkle kommunikasjonsferdigheter som studentene vil ha nytte av i praksisperioden i høstsemesteret første året. Kurset fungerer også som en introduksjon til temaer som tas opp igjen i dybden i andre studieårs emne *Profesjonell samhandling- Makt og avmakt på relasjonelt nivå* (se kap. 6.3.2).

Studentene trenes og veiledes i grunnleggende kommunikasjon, blant annet i hvordan stille spørsmål (åpne/lukkede spørsmål) og på å utvise profesjonelle holdninger og væremåte i møte med klienter/brukere og kommunikasjon med enkeltindivider. Gruppene veiledes av øvingslærerne gjennom fortløpende tilbakemeldinger samt refleksjon i etterkant av treningen.

Den 4. dagen med kommunikasjonstrening gjennomføres som et kurs på en dag hvor skuespillere leies inn for å øve studentene i non-verbal kommunikasjon. Disse øvelsene skjer i plenum eller stor-grupper (på ca. 60 studenter).

I tillegg kommer to dager med seminar hvor studentene blir delt inn i fire grupper hvor de blir presentert fire ulike metoder innen kommunikasjon og relasjonsarbeid. Eksempler på slike metoder er *løsningsfokusert tilnærming, ikkevolds kommunikasjon, motiverende samtale og coaching*.

6.3.2 Ferdighetstrening i Profesjonell samhandling (4. semester)

I andre studieår er det ingen ekstern praksis. Derimot har utdanningen et omfattende og strukturert ferdighetstreningssopplegg hvor målet er at studentene skal trene på profesjonell samhandling, kommunikasjonsferdigheter samt utvikle studentenes personlige profesjonalitet og profesjonelle holdninger. Ferdighetstreningen er en integrert del av det 25 studiepoeng store emnet *Profesjonell samhandling- Makt og avmakt på relasjonelt nivå*.

Kurset i er en videreføring av kommunikasjonskurset i første semester, og har et «*tydelig fokus på trening i samtaler med barn og familier*» (Studieguide for Profesjonell samhandling og relasjonell makt og avmakt, 2013:2). Videre beskrives emnet, hvori ferdighetstreningen er en sentral og integrert del, slik:

I delemnet profesjonell samhandling forsøkes forskjellige ferdigheter (skills) å gjøres relevante i forhold til de ulike stadiene i endringsprosessen. Studentene får mulighet til å vurdere å sette seg grundig inn i en situasjon og derigjennom oppøve praktisk dømmekraft før handling. I vid forstand dreier det seg om å oppøve en holdning til det å møte mennesker (familier, barn eller enkeltindivider) i vanskelige livssituasjoner, enten det er i NAV, i psykiatrien, i barnevernet eller andre steder hvor man som sosialarbeider møter mennesker i vanskelige livssituasjoner.

Videre ønsker vi gjennom hele dette delemnet å motivere studentene til kritisk refleksjon og til å oppøve sin egen dømmekraft både i de ulike gruppeøvelsene og i alle forelesninger.

(*Studieguide for Profesjonell samhandling og relasjonell makt og avmakt, 2013:2*).

Emnet varer fra februar til juni, med to dager med forelesninger og to dagers ferdighetstrening og refleksjon i grupper hver uke. Kursets forelesninger dekker emnene barnevern, sosialt arbeid, psykologi/utviklingspsykologi og psykisk helse, samt noe juss og disse forelesningene er knyttet opp mot de temaer og problemstillinger som studentene skal trene på de andre dagene i uken.

Det gjennomføres 14 samlinger med ferdighetstrening, hvorav to samlinger gjennomføres uten lærer. Studentene er i grupper på ca. 10 studenter og har en fast øvingslærer⁴⁰ gjennom hele kurset. Øvingslærer er med som veileder i refleksjonsarbeidet i 12 av samlingene.

Treningen foregår ved at en student er «klient», en annen student er «sosionom». Med utgangspunkt i en fortelling fra studenten (som spiller «klienten») sitt eget virkelige liv, alternativt erfaringer fra 1. års praksis, skal de spille rollespill inne i et rom med enveisspeil. Materialet fra «klientens» liv brukes som et pedagogisk hjelpemiddel i treningen for å skape en virkelighetsnær opplevelse av konsultasjonen de spiller. Alle studentene skal være «klient» en gang, og vil være «sosionom» flere ganger i løpet av kurset. De andre studentene, sammen med øvingslærer, sitter bak speilet og observerer. Etter avsluttet rollespillseanse skal studentene som har sett på, beskrive hva «sosionomen» har gjort, samspillet de observerte og knytte dette opp mot teori og perspektiver på sosialt arbeid. Rollespillene tas opp på video, som så benyttes som redskap for analysene og refleksjonen rundt rollespillet.

Når alle studentene har spilt rollen som «klient» benyttes fiktive case med større kompleksitet. I disse scenarioene vil det være det flere involverte parter, problemstillinger knyttet til barn og par, psykisk helse, og flere deltagende «sosionomer» i rollespillet på samme tid.

Kritisk refleksjon, som studentene har hatt ressursforelesninger i, er et viktig teoretisk perspektiv som skal ligge til grunn i analysene av rollespillene, og spesielt teoretiske perspektiver på strukturell makt, avmakt og kjønn betones av utdanningen som viktig i treningen. Det er også lagt opp til at studentene skal forberede teorifremlegg for gruppen.

I forbindelse med ferdighetstreningen har studentene også tre arbeidskrav. Det første er å skrive logg fra ferdighetstreningen. Loggen skal skrives etter hver treningsdag og med loggene som utgangspunkt skal de skrive en refleksjonsoppgave om egen faglig-profesjonelle utvikling og knytte dette opp mot teori. Studentene får tilbakemeldinger på det siste av arbeidskravene av øvingslæreren.

6.3.2.1 Trening i samtale med barn

Som del av kurset i Profesjonell samhandling skal studentene gjennomføre en samtale med et barn for å høre om et «barns erfaringer fra en dag». Øvelsen går ut å ta opp en samtale med et barn i alderen 3-16 år, hvor studenten skal utforske barnets opplevelser og anerkjenne disse. Begrunnelsen for oppgaven er at utdanningen «*erfarer at svært mange kvier seg for å snakke med barn*», og at en måte å minske terskelen på «*kan være å få trening i å gjennomføre en strukturert samtale med et barn*» (Studieguide SOS II Profesjonell samhandling, 2012:56). Studenten skal transkribere samtalen og analysere den ved hjelp av noen spørsmål som er formulert i

⁴⁰ Øvingslærer er den samme som er kontaktlæreren for basisgruppen i praksisperioden som gjennomføres i femte semester.

studieguiden. Oppgaven skal leveres sammen med transkripsjonen til øvingslærer, som godkjenner/ikke godkjenner oppgaven.

6.3.2.2 Eksamen i Profesjonell samhandling

Emnet *Profesjonell samhandling- makt og avmakt på relasjonelt nivå*, som ferdighetstreningen i andre studieår inngår i, avsluttes med en todelt form for eksamen. Første del er en hjemmeeksamen over 48 timer, der de får en problemstilling i form av et case. Caset består av en beskrivelse av en familie med ett sett av sosialfaglige problemstillinger. I etterkant av hjemmeeksamen er det så en muntlig eksamen som i form er relativt lik den ferdighetstreningen de har hatt, men hvor skuespillere er leid inn for å spille «familien» som ble presentert i caset i en «konsultasjons-sammenheng». Studentene blir delt inn i grupper på 5 studenter, og to av studentene skal være sosialarbeider, mens de øvrige studentene er «et reflekterende team» (Fagplan, 2012:51). Rollene avgjøres i form av loddtrekning og rollene byttes i løpet av eksamen.

6.4 Forberedelse til praksis

For å kunne gå ut i praksis første året, må studenten ha bestått eksamen i *Samfunnsvitenskapelige emner* (15 sp.) og ha oppfylt krav om tilstedeværelse på obligatoriske fagseminarsom er lagt før praksisstudiet i emnet *Introduksjon til sosialt arbeids teori og praksis*.

6.4.1 Praksisforberedende seminar

Før studentene går inn i praksisperioden i første året har de hatt ferdighetstreningsseminarene, som nevnt ovenfor. Før praksisperioden i femte semester har studentene hatt det mer omfattende ferdighetstreningsskurs i fjerde semester og sosialt gruppearbeid i femte semester. Alle disse ferdighetskursene ansees av utdanningen som viktige forberedelser til praksis. I tillegg til ferdighetstreningen gjennomføres det et obligatorisk praksisforberedende seminar rett i forkant av hver av praksisperiodene. Disse beskrives kort nedenfor.

Før første studieårs praksis har studentene et todagers obligatoriske praksisforberedende seminar. Seminarets innhold varierer noe fra år til år, men har i flere år innbefattet samtaler i basisgruppene om forventninger til praksis og gjennomgang av de arbeidskrav som skal gjøres mens studentene er i praksis. Disse samtalene skjer med kontaktlærer til stede som veileder. I tillegg gis det forelesninger som fokuserer på de utfordringer studentene vil møte i praksis, hvordan de kan nyttiggjøre seg veiledning og reflektere over sine praksiserfaringer muntlig og i skriftlige oppgaver.

Det har også ofte vært invitert eksterne forelesere knyttet opp mot forskjellige praksisfelt/steder, slik at studentene har kunnet få en forståelse for noen av de temaene og problemstillinger som studentene vil møte i praksis. Det har også noen ganger vært invitert studenter fra tredje studieår som har formidlet sine erfaringer fra sine praksisperioder.

Tilsvarende praksisseminar gjennomføres også før tredje studieårs praksis, men da kun over en dag. Også her møtes basisgruppene sammen med kontaktlærer, hvor de gjennomgår forventninger til praksisstedene samt arbeidskravene som er knyttet til praksisperioden.

I tillegg til de praksisforberedende seminarer, oppfordrer utdanningen til at studenten tar kontakt med praksisstedet før praksisperioden begynner. I samtalene med utdanningen sies det at dette kan være vanskelig å få til for studentene, siden det ofte er kort tid mellom avklaring av hvor studentene skal være i praksis og når de faktisk skal begynne der.

6.5 Praksis

Som vist i kap. 6.1 har studentene i sosionomutdanningen ved HiOA 8-9 ukers praksis i andre semester og 12-13 ukers praksis i femte semester. Rammeplanen for sosionomutdanningen har ingen strenge krav til hvilke felt som praksisstudiene skal foregå innenfor, annet at studentene skal «*få direkte erfaring med sosialt arbeid*» (Rammeplanen, 2005:30). Praksisstudiene skal knyttes til teoretiske fag og annen undervisning gjennom obligatoriske oppgaver og «*gjensidig kontakt mellom undervisningspersonalet og praksisveileder*». Videre skal praksisstudiene «*organiseres slik at det er progresjon i forventninger til faglig selvstendighet*» (Rammeplanen, 2005:30).

Sosionomutdanningen ved HiOA har studenter i praksis blant annet på NAV-kontor, i rusomsorg, barnevernstjeneste, på barneskole, frivillige organisasjoner, sykehus og i psykiatri og spesialisthelsetjenestene. I tillegg til de praksisstedene hvor studentene får direkte kontakt med klienter og brukere, benyttes det også andre praksissteder som ikke har direkte kontakt med brukere eller klienter, men som allikevel er engasjert i sosialt arbeid på strukturelt eller samfunnsmessig nivå. Et eksempel på dette er praksis i Amnesty Internationals kontor. Slike praksisplasser er aktuelle for studenter som allerede har erfaring med direkte arbeid med brukere.

6.5.1 Fordypning, kompleksitet og progresjon

Det ligger ikke i organiseringen av sosionomutdanningens praksisperioder at studentene vil erfare samme praksisfelt i begge praksisperiodene. Studentene vil derfor i utgangspunktet ikke få fordypning i samme praksisfelt. I samtaler med oss peker utdanningen på at Bachelor i sosialt arbeid i utgangspunktet er en generalistutdanning, og at det derfor legges opp til at studentene skal få erfaringer fra forskjellige felt i løpet av praksisstudiene. Utdanningen ønsker dermed å sikre en bredde i studentenes kompetanse.

Det fortelles i samtaler med utdanningen at det allikevel er relativt gode muligheter for at studentene kan skaffe seg en «fordypningsprofil» ved hjelp av å velge spesielle prosjektoppgaver, valgfag, valg av tema for bacheloroppgave, samt ønske seg praksisplasser innenfor et spesielt felt av sosialt arbeid. Studentene kan i så fall enten forsøke å skaffe praksisplass selv, eller fremme ønsker ovenfor utdanningens praksiskoordinator på vårsemesteret i andre studieår. Slik sett åpner utdanningen opp for en fordypning utover det som følger av «standardoppsettet».

Da det i sosionomutdanningens rammeplan ikke er definerte praksisfelt studentene skal ha praksis i, er det ikke rekkefølgen av praksisperiodenes felt som angir hvorvidt det er en økende kompleksitet i praksisstudiene eller ikke. I sosionomutdanningens tilfelle må en derfor vurdere dette ut fra om de læringsmålene eller kravene som stilles studentene, fordrer til økende kompleksitet. I fagplanene er det en uttrykt forventning om at studentene skal kunne mestre flere og mer komplekse situasjoner i den andre praksisperioden sammenliknet med den første. Dette kommer tydelig frem blant annet i en sjekklister utdanningen har utformet i praksisheftene⁴¹ for praksisperiodene.

Sjekklister utdanningen har utformet inneholder forslag til situasjoner og oppgaver studenten kan ha i løpet av praksisperiodene. Noen oppgaver i sjekklister forventer utdanningen at alle studenter skal ha gjort i løpet av praksisperioden, andre fungerer som *forslag* til oppgaver. Sjekklister har for

⁴¹ Praksisheftene det refereres til her er for *Praksisheftet for praksisstudiet for 1. studieår våren 2013* og *Praksisheftet for praksisstudiet for 3. studieår høsten 2012*.

begge praksisperiodene de samme punktene/arbeidsoppgavene, men det er flere oppgaver utdanningen forventer studenten har gjort i løpet av praksis i tredje studieår enn i den første praksisperioden.

Noen av oppgavene som studenten *forventes* skal ha gjort i løpet av begge praksisperioder er⁴²:

- Vært observatør på samtaler veileder har hatt
- Hatt samtaler med veileder eller andre på praksisplassen
- Deltatt i interne faglige møter på arbeidsplassen
- Besøkt andre institusjoner/tjenestetilbud i byen/bydelen der praksisplassen er, der det jobber personer med annen profesjonell bakgrunn enn sosionomer.

Noen av oppgavene som studenten i første praksisperiode kan gjøre, men som det forventes at de skal gjøre i andre praksisperiode er⁴³:

- Hatt egne individuelle samtaler med klienter/pasienter/brukere
- Hatt ansvar for egne saker/opplegg over en viss tid
- Skrevet referater fra møte(r) på praksisplassen

Det foreligger en eksplisitt uttrykt forventning om progresjon når det gjelder hva studentene skal kunne gjøre alene i løpet av studieløpet. Men samtidig understreker utdanningen i samtale at hvilke konkrete situasjoner studenten vil ha mulighet til aktivt å ta del i stor grad er avhengig av hvilket praksisfelt studentene har sin praksis i.

6.6 Veiledning og vurdering i praksis

Studentene i sosionomutdanningen får veiledning både fra høgskolen (*kontaktlærer*) og fra praksisstedet (*praksisveileder*) mens de er i praksis. I det følgende vil dette redegjøres for nærmere.

Utdanningen uttrykker at de synes det er positivt med flere studenter sammen på samme praksissted. I de tilfellene hvor flere studenter er på samme sted vil som oftest hver student ha hver sin praksisveileder, men det er ikke et krav om dette fra utdanningens side. Det hender at praksisveiledere har to studenter samtidig, men disse studentene har da samme krav på individuelle timer som når en veileder kun har en student. (Om omfang av veiledning gitt av praksisveileder, se kap. 6.6.2.)

6.6.1 Veiledning av kontaktlærer i praksis

Veiledningen som gis av høgskolen gjøres av en kontaktlærer. Kontaktlæreren kan være både ansatt ved utdanningen, eller være timebetalte eksterne medarbeidere. De fleste kontaktlærere har sosialfaglig bakgrunn, men de kan også ha annen faglig bakgrunn blant annet fra juss eller psykologi. Alle eksterne kontaktlærere har sosialfaglig bakgrunn.

I *Praksisheftet for praksisstudiet for 1. studieår* (2012), og i samtale med utdanningen fremgår det at av 18 kontaktlærere er 11 eksterne timebetalte. I *Praksisheftet for praksisstudiet for 3. studieår*

⁴² Hentet fra *Praksisheftet for praksisstudiet for 1. studieår våren 2013* og *Praksisheftet for praksisstudiet for 3. studieår høsten 2012*.

⁴³ Hentet fra *Praksisheftet for praksisstudiet for 1. studieår våren 2013* og *Praksisheftet for praksisstudiet for 3. studieår høsten 2012*.

(2012) fremgår det at av 12 kontaktlærere er 8 eksterne timebetalte. Noen av kontaktlærerne har studenter både i første og tredje studieår. De eksterne kontaktlærerne har de samme forpliktelser ovenfor studentene som de interne kontaktlærerne, og skal følge opp disse etter avtaler inngått med utdanningen. Siden mange av de timebetalte kontaktlærerne arbeider i praksisfeltet representerer disse for øvrig en varig og tett kontakt mellom utdanningen og praksisfeltet.

De høgskoleansatte kontaktlærerne har i tillegg til kontaktlærersfunksjon i praksis også undervisningsoppgaver innenfor studiet. Også noen av de timebetalte kontaktlærerne benyttes i noe omfang som forelesere i utdanningen.

6.6.1.1 Samme kontaktlærer i praksis som i ferdighetstrening

Som nevnt tidligere (i kap. 6.2) er kontakten mellom studentene som er i praksis og kontaktlærerne (som veileder studentene i praksis) i begge praksisperiodene etablert relativt lenge før studentene går ut i praksis. I første studieår har kontaktlærerne fulgt sin basisgruppe fra en av de første studieukene. Kontaktlæreren studentene har i praksis I tredje studieår har studentene hatt omfattende kontakt med i forbindelse med ferdighetstreningen i fjerde semester, mens førstegangskontakten skjedde allerede i andre semester (se kap. 6.2 om etableringen av basisgruppene).

Kontaktlærer veileder dermed de samme studentene, individuelt og i grupper, *både* i tilknytning til ferdighetstreningen internt på skolen og ute i praksis, i tillegg til praksisperiodens praksisforberedende, midtveis- og sluttseminarene (som beskrives nedenfor). Studentene er altså knyttet opp mot samme kontaktlærer over lengre tid. Utdanningen mener derfor, på grunnlag av denne formen for kontinuiteten, at kontaktlærerne kjenner studentene de veileder i praksis godt før studentene går ut i praksis, noe som igjen gir grunnlag for kvalitativt god veiledning og grunnlag for vurdering av den enkelte student.

Samtidig er det slik at fordi utdanningen legger så stor vekt på gjennomgående basisgrupper med samme kontaktlærer, vil studenter som har praksis ved samme praksissted vanligvis ikke være i samme basisgruppe eller ha samme kontaktlærer. Utdanningen uttrykker i samtale at de for øvrig er av den oppfatning at det er viktig for erfaringsutvekslingen mellom studentene at basisgruppene er satt sammen med studenter som kommer fra forskjellige praksisfelt og dermed har forskjellig praksiserfaringer når de møtes til veiledning.

Både i forbindelse med praksisperioden i første og tredje studieår har kontaktlærer basisgruppeveiledning tre ganger; i praksisseminar i forkant, i midten og straks etter avsluttede praksisperiode. I tillegg har studenten kontakt med lærer fra HiOA enten via en telefonsamtale eller ett praksisbesøk. Kontaktpunktene mellom lærer og student skal redegjøres for nå.

6.6.1.2 Veiledning via praksisbesøk, telefonsamtale og e-post

Kontaktlærerne har kontakt med studentene gjennom én telefonsamtale med den enkelte student og dennes praksisveileder per praksisperiode eller gjennom ett praksisbesøk. Telefonsamtalen skal gjennomføres før midtveisseminaret. Eventuelt praksisbesøk kan skje før eller etter seminaret, ut fra hva som er mest hensiktsmessig, og er det eneste tidspunktet student, praksisveileder og kontaktlærer snakkes eller møtes samlet. Før telefonsamtalen gjennomføres skal studenten ha sendt en e-post til kontaktlæreren for å fortelle hvordan praksisen frem til da ha vært.

Noen av studentene vil få praksisbesøk i løpet av praksisperioden. For tiden kreves det i henhold til *Plan for kontaktlærerarbeid i basisgruppene studieåret 2012-2013* (2012) at kontaktlærerne foretar minst to praksisbesøk (totalt) til studentene i basisgruppene, men i samtale med utdanningen anslås det at omtrent halvparten av studentene vil få besøk av kontaktlærer på praksisstedet. Noen av disse praksisbesøkene gjennomføres på bakgrunn av spørsmålsstillinger rundt skikkethetsvurderinger av enkelte studenter som er reist av praksisstedet eller kontaktlærer selv.

Mens studentene er i praksis har de også kontakt med kontaktlærerne i forbindelse med tre arbeidskrav som skal gjøres i forbindelse med praksis. Kontakten i forbindelse med arbeidskravene foregår i første rekke ved hjelp av e-post. Første arbeidskrav er utferdigelse av «læringskontrakten» som skal utarbeides sammen med praksisveileder. Kontrakten skal presentere praksisstedet og studentens mål for praksisperioden. Studenten skal sende læringskontrakten til kontaktlærer, som skal kommentere disse og tydeliggjøre de kravene som høyskolen krever av studenten og godkjenne denne.

Det andre arbeidskravet – «praksisoppgaven», er knyttet til studentens erfaringer i praksis. Tema for oppgaven tas opp med basisgruppen i midtveissemnaret (omtales nærmere i kap. 6.6.1.3). Tredje arbeidskrav er en «praksisrapport» som studentene skal sende inn til kontaktlærer mot slutten av praksisperiodene. Her skal studenten oppsummerer hvilke arbeidsoppgaver hun/han har hatt, vurdering av sin egen læring og hvordan veiledningen har vært gjennomført. Denne rapporten skal diskuteres med praksisveilederen i sluttevalueringen av praksisperioden, og godkjennes av kontaktlærer.

6.6.1.3 Midtveisseminar

I begge praksisperiodene gjennomføres det ett midtveisseminar. I første praksisperiode gjennomføres ett en-dags praksisseminar (midtveisseminar) hvor basisgruppene møter sin kontaktlærer. I tilknytning til seminaret skal studenten skrive en fortelling fra noe de har erfart i praksis og presentere noen refleksjoner rundt dette i lys av pensumbidrag fra emnet *Introduksjon til sosialt arbeids teori og praksis*. Studentene skal først skrive et utkast (individuellt) som sendes til medstudenter i basisgruppen og kontaktlærer før midtveissemnaret. Disse utkastene skal så benyttes i midtseminaret som grunnlag for veiledning og videre arbeid med oppgaven. Etter midtseminaret skal studenten skrive ferdig oppgaven, som så kontaktlærer kommenterer og eventuelt godkjenner.

Utdanningen ønsker at midtveissemnaret i første praksisperiode om mulig gjennomføres ved et av praksisstedene av to grunner. For det første gir det de andre studentene mulighet til å se og erfare andre praksissteder enn der hvor de selv er, og vil da nærmest være en form for punktpraksis. For det andre gir dette en mulighet for kontaktlærere og utdanningen til å være synlig ovenfor praksisstedene, og dette vil da også fungere som praksisbesøk.

Midtveissemnaret i andre praksisperiode varer i to dager, og benyttes til å arbeide med en praksisoppgave (ett av tre arbeidskrav i forbindelse med praksis) på samme måte som i første periode, men det stilles høyere krav til denne oppgaven sammenliknet med den første. I denne oppgaven forventes at studentene skal kunne utøve kritisk refleksjon over egen praksis, holdninger og maktforhold i samfunnet.

6.6.1.4 *Praksisseminar i etterkant av praksis*

Etter begge praksisperiodene gjennomføres det ett praksisseminar som varer en dag. Formålet er at studenter skal formidle noen av sine praksiserfaringer for flere basisgruppe, slik at studenten får ett innblikk i flere av arbeidsfeltene, samt mulighet for å drøfte relevante problemstillinger fra praksis. Etter presentasjonene har så basisgruppene, med kontaktlærere, møte for å oppsummere både praksis og det arbeidet og veiledningen som har vært gjort innenfor hver enkelt basisgruppe. Dette er i begge praksisperiodene siste gang denne basisgruppen er samlet.

6.6.2 *Praksisveileder*

Studenter i praksis skal ha veiledning av ansatt ved praksisstedet og praksisveilederen skal *«fortrinnsvis ha sosialfaglig utdanning på høgskolenivå, og bør fortrinnsvis være sosionom»* (Fagplan, 2012:11). I tillegg uttrykker utdanningen i samtale at praksisveilederne helst skal ha formell veilederkompetanse. Men verken sosialfaglig utdanningsbakgrunn eller formell veilederkompetanse er absolutte krav⁴⁴. Dette medfører at noen studenter har veiledere som ikke har sosialfaglig bakgrunn i en av praksisperiodene Dette gjelder spesielt ved praksisstedene innenfor rusomsorgen og ved fritidsklubber. I samtale med utdanningen uttales det for øvrig at dette i de siste årene har vært et avtagende problem og at de fleste studentene har praksisveileder med sosialfaglig bakgrunn. I forbindelse med plasseringer av studenter i andre praksisperiode foretas det en gjennomgang for å sikre at studentene får minst en praksisperiode veiledet av sosionom.

Praksisveilederen skal samarbeide med kontaktlæreren og delta i telefonsamtalen eller praksisbesøket som kontaktlærer gjennomfører med studenten. Det er praksisveilederen som gjør den faglige vurderingen av studenten mens denne er i praksis. Praksisveilederen skal mot slutten av praksisperioden utferdige en evalueringsrapport som sendes til Høgskolens kontaktlærer. I rapporten skal praksisveilederens vurdering av studentens gjennomføring og læringsprogresjon fremkomme. Vurderingene skal ta utgangspunkt i læringskontrakten som er utformet av studenten i samarbeid med praksisveileder i begynnelsen av praksisperioden, samt de krav til praksisstudiet som er nedfelt i utdanningens programplan.

I forkant av vurderingsrapporten, som skal angi en anbefaling om praksis skal godkjennes, skal praksisveilederen gjennomføre en samtale med studenten (sluttevaluering), hvor de oppsummerer hvilke læringssituasjoner studenten har vært i og hva han/hun har lært. Denne samtalen skal for øvrig gjennomføres før studenten sender sin praksisrapport til kontaktlærer. I tillegg skal praksisveilederen også rapportere om studenten har vært tilstrekkelig tilstede på praksisstedet, *«fulgt normer og regler i arbeidslivet»* og *«fulgt etiske prinsipper i sosialt arbeid»* (Fagplan, 2012:13).

I samtale med utdanningen kommer det frem at utdanningen skiller mellom prosessorientert og systematisk veiledning som skjer i veiledningstimer mellom student og praksisveileder og opplæringen som skjer i det daglige arbeidet. Vi skal nå se litt nærmere på dette.

⁴⁴Utdanningen tilbyr praksisveiledere et 15 studiepoengs veiledningskurs gratis, dersom praksisveileder og praksissted forplikter seg til å ta to studenter, fortrinnsvis en førsteårs- og en tredjeårsstudent. Se eget avsnitt om veilederkurset.

6.6.2.1 *Prosesorientert praksisveiledning*

Utdanningen har utarbeidet et relativt omfattende arbeidshefte for hver av praksisperiodene (1. og 3. år) hvor blant annet rollefordeling mellom student, kontaktlærer og praksisveileder er beskrevet. Sosionomutdanningen har i avtaler med den enkelte praksisveileder og praksissted skriftliggjort at studentene skal gis en times individuell veiledning per uke. Alternativt kan det om det er flere studenter på samme praksissted gis gruppeveiledning. Studentene skal imidlertid også da ha minst tre individuelle timer: i starten av praksisperioden, midt i og ved avslutningen.

Den prosessorienterte veiledningens formål er beskrevet som «*først og fremst å utvikle egen profesjonalitet*» (*Praksisheftet for praksisstudiet 3.studieår, 2012:26*). Sosionomutdanningen har i praksisheftene utdypende og konkrete forslag til hvordan dette kan gjøres. Blant annet kan praksisveiledningen ta utgangspunkt i en veilederkontrakt som utarbeides som en del av «*læringskontrakten*» studentene utformer i begynnelsen av praksisperiodene (og som skal godkjennes av kontaktlærer). Her skal studentens mål, planlagte arbeidsmåter og oppgaver beskrives.

Videre foreslås det at veiledningen kan ta utgangspunkt i journaler og faglitteratur, observasjonsnotater fra situasjoner som studenten har vært tilstede, prosessreferater og veileders observasjoner av studenten i arbeid. Samtaler som studenten og veileder sammen gjennomfører med klienter/brukere foreslås også som et godt utgangspunkt for veiledningen. Utdanningen legger vekt på at denne formen for veiledning må være planlagt, den bør skje på et bestemt tidspunkt i uken, og at studenten har hovedansvaret for hva som bringes inn i veiledningen (*Praksisheftet for praksisstudiet 3.studieår, 2012:27*)

Den prosessorienterte praksisveiledningen skjer altså ikke med klienter/brukere til stede, men i samtale med student og veileder innenfor den tid som er satt av til dette formålet. I tillegg til den ukentlige veiledningen følger studenten ofte sin veileder i det daglige arbeidet, og får da også hva utdanningen i samtale kaller *opplæring* eller *oppfølging i det daglige*.

6.6.2.2 *Opplæring/oppfølging i det daglige*

I det daglige vil studenten som oftest begynne med å gå sammen med praksisveilederen slik at studenten blir kjent med praksisstedet og arbeidsmåtene som benyttes der de er. Der det er døgnbattet drift, slik som ved institusjoner, vil studenten i begynnelsen følge praksisveileder i størst mulig grad.

Denne formen for modell-læring er den mest vanlige, uavhengig av praksisstedet og gjelder begge praksisperioder. Den har, ifølge samtaler med utdanningen, klare likhetstrekk med mester-svenn modellen, hvor praksisveileder først viser hvordan hun/han arbeider med de oppgavene som skal gjøres, for eksempel i samhandling med klienter i konsultasjoner. Studenten har da gjerne en observatørrolle de første gangene før hun/han etter hvert tar del i arbeidsoppgaven sammen med praksisveileder og/eller annen ansatt. Til slutt vil studenten i større grad arbeide selvstendig, ofte, med veiledning i forkant og en gjennomgang i etterkant av arbeidsoppgaven. Denne formen for samarbeid mellom student og veileder peker utdanningen på er en kollegial arbeidsform som er svært lik det som skjer innenfor mange sosialfaglige settinger.

Studentene vil ofte følge andre ansatte i arbeidet på praksisstedet slik at studentene får innblikk i forskjellige aspekter av praksisstedet, samt forskjellige tilnæringsmåter til å løse samme type

oppgaver. I samtaler med utdanningen uttrykkes det at det er viktig at studenten også får innblikk i andre enn praksisveileders arbeidsmåter, og oppfordrer således studentene til å følge andre.

6.7 Andre kontaktpunkter mellom utdanningen og praksisfeltet.

I samtale med utdanningen fremkommer det at det i liten grad er annen organisert kontakt mellom utdanningen og praksisfeltet utover det som skjer i tilknytning til praksisperiodene, som i hovedsak består av kontaktlærernes praksisbesøk. Et viktig unntak er praksisveilederkurset (for ansatte innenfor praksisfeltet) som utdanningen tilbyr.

6.7.1 Praksisveilederkurs

Praksisveilederkurset (som er åpent for andre enn praksisveiledere) tilbys gratis til alle praksissteder og praksisveiledere som forplikter seg til å ha to studenter. Kurset er formelt ikke knyttet til bachelorutdanningen, men det er lærekrefter fra utdanningen som står for kurset. Kurset ansees derfor som et viktig kontaktpunkt mellom utdanningen og praksisfeltet. Veilederkurset er studiepoenggivende for de som tar eksamen og er et samarbeid mellom sosionomutdanningen og barnevernsutdanningen.

Kurset innbefatter tre helgesamlinger over to semestre og er koordinert/planlagt tidsmessig med praksisperiodene til utdanningene, slik at praksisveilederne har studenter fra bachelorutdanningene når kursets samlinger gjennomføres.

6.7.2 Samarbeidsprosjekter

Foruten den kontakten nevnt ovenfor, har det gjennom ordningen med samarbeidsmidler mellom utdanningsinstitusjonene og praksisinstitusjonene blitt etablert flere samarbeidsprosjekter som involverer både faglærere, studenter og praksisstedene. Dette er midler som tidligere ble gitt direkte til praksisstedene som kompensasjon eller betaling for at de hadde studenter. Prosjektene anses av utdanningen for å være viktige kontaktflater mellom utdanningen og praksisfeltet, men prosjektene har ofte vist seg ikke å bidra til vedvarende kontakt med praksisstedene. Det påpekes likevel at det finnes viktige unntak. Denne rapporten har ikke gått nærmere inn på disse prosjektene.

6.8 Oppsummering

Studentene har relativt lite kontakt med ansatte fra høgskolen mens de er i praksis. I forbindelse med praksisperiodene møter studentene kontaktlærer i basisgruppene en gang i forkant av praksis, en gang i forbindelse med midtveisseminaret og en gang rett etter avsluttet praksisperiode. Hver enkelt student vil også ha kontakt med kontaktlæreren i forkant av midtveisseminaret via e-post i forbindelse med utarbeidelsen av «læringskontrakten», samt ha én telefonsamtale og/eller ett praksisbesøk sammen med praksisveilederen i løpet av hver enkelt praksisperiode.

Praksisbesøket/ telefonsamtalen er eneste tidspunkt hvor både kontaktlærer, student og praksisveileder møtes, så fremt det ikke skulle reises spørsmål om den enkelte students skikkethet og/eller tvil om godkjenning av praksis.

Praksisveilederen og studenten skal minst møtes en gang i uken for veiledning gjennom hele praksisperioden. Praksisveilederen er med på å utferdige læringsmålene til studenten, gi daglige opplæring og oppfølging. Vedkommende sender sluttvurdering til kontaktlærer, med anbefaling om

godkjent/ikke-godkjent praksis. Studenten oppfordres til også å følge andre ansatte i det daglige når de er i praksis, men vil hovedsakelig følge praksisveilederens arbeidsdag i begynnelsen.

Tabellen nedenfor gir en skjematisk oversikt over veilednings- og vurderingsformene, og hvem som deltar i disse.

Veiledningsform /Vurdering	Praksisforberedende seminar	Veiledning/oppfølging i yrkesfeltet	Midtveis-seminar og seminar etter praksis	Praksisbesøk/telefon-samtale	Studie-oppgaver/Arbeidskrav	Slutt-vurdering
Veileder						
Kontaktlærer	x		x	x	x	(x) ⁴⁵
Praksisveileder		x			x	x
Andre ansatte ved praksisfeltet		x				
Medstudenter	x		x	x		

⁴⁵ På grunnlag av praksisveileders innstilling

7 BARNEVERNSPEDAGOGUTDANNINGEN

Omfanget av praksis og ferdighetstrening i utdanningen er regulert gjennom Rammeplanen, hvor praksisstudier forstås som høgskoleeksterne studier «i arbeidsfeltet», mens ferdighetstrening kan foregå innenfor Høgskolen (*Rammeplan for 3-årig barnevernspedagogutdanning*, 2005).

Datagrunnlaget er blant annet rammeplan og forskrift for barnevernspedagogutdanning, fagplaner, andre relevante dokumenter fra utdanningen og samtale med utdanningen.

7.1 Omfang av ferdighetstrening og praksis

Omfanget av ferdighetstrening og praksis i barnevernspedagogutdanningen skal «til sammen utgjøre 42 studiepoeng hvorav 30 studiepoeng skal være i samarbeid med brukere/klienter» (§ 3 i *Forskrift til Rammeplan for sosionomutdanning*). Omfanget av praksis er definert som et minimumskrav.

Det fremkommer ikke nøyaktig i fagplanen for barnevernspedagogutdanningen ved Høgskolen i Oslo og Akershus hvor stort omfanget av ferdighetstreningen er ved utdanningen (*Fagplan Bachelorstudium i barnevern 2012-2013*, 2012). Vi har i denne rapporten har ikke forsøkt å beregne nøyaktig antall studiepoeng og timer med ferdighetstrening gjennom studieløpet, men har søkt å identifisere hovedperiodene og i hvilke emner ferdighetstrening er et sentralt element.

Hovedvekten av ferdighetstreningen foregår i 1. og i 3. semester i forbindelse med kurs i *Profesjonelle samtaler* (*Fagplan Bachelorstudium i barnevern 2012-2013*, 2012). Kurset i 3. semester har et større omfang og bygger videre på kurset fra 1. semester. Nærmere beskrivelse av disse kursene kommer vi tilbake til i kap. 7.2.

Rammeplan for barnevernspedagogutdanningen har ingen spesifikke krav om de enkelte praksisperiodenes lengde. Den gir dermed utdanningen stor frihet til å utforme praksisperiodene selv, både med tanke på *når* i studieløpet praksis skal gjennomføres og *hvor lange* perioder dette skal være. Det følger av rammeplanene at studentene skal «erfare direkte kontakt med barn, unge og deres pårørende og delta i forvaltningsmessig planlegging og tilrettelegging» (Rammeplanen, 2005:31). Gjennom fagplanen skal Høgskolen «beskrive og begrunne praksisperiodenes form, antall, lengde, målsetting, innhold og plassering i studieløpet» (Rammeplanen, 2005: 31).

Barnevernspedagogutdanningen ved HiOA har to praksisperioder i løpet av studiet. Den første praksisperioden på 10 uker (15 studiepoeng⁴⁶) er lagt til andre semester. Den andre praksisperioden er lagt til femte semester, med en lengde på 13 uker (19.5 studiepoeng). Studentene har ikke praksis på samme praksissted begge gangene.

Tabellen nedenfor viser skjematisk når i studieløpet hovedvekten av ferdighetstreningen og praksisperiodene gjennomføres.

⁴⁶ Gitt at 1 uke praksis tilsvarer 1,5 studiepoeng, jf. Grønn 2010

Semester	Ferdighetstrening/praksis	Lengde
1.semester	Ferdighetstrening- <i>Innføring i profesjonelle samtaler</i>	3 dager
2. semester	Praksis- <i>Praksis i med fokus på det forebyggende</i>	10 uker
4. semester	Ferdighetstrening- <i>Profesjonelle samtaler</i>	8 dager over 4 uker
5. semester	Praksis- <i>Flerkulturell barnevernspraksis</i>	13 uker

7.2 Ferdighetstrening

Ferdighetstrening er ifølge rammeplanen et sentralt hjelpemiddel til å trene studentenes kompetanse i sosialpedagogisk arbeid, og innebærer «*at studentene skal øve på og reflektere over sentrale ferdigheter for yrkesutøvelsen*» (Rammeplanen, 2005:32). Barnevernspedagogutdanningen har ferdighetstrening inkludert i flere emner gjennom det treårige studieløpet. Nedenfor gis en presentasjon av de kursene hvor ferdighetstrening er sentrale elementer.

7.2.1 Innføring i Profesjonelle samtaler (1. semester)

Det første kurset fokuserer i første hånd på enkle kommunikasjonsferdigheter som studentene vil ha nytte av senere, blant annet i praksisperiodene. Kurset fungerer som en introduksjon til temaer som tas opp igjen i dybden i andre studieårs delemne 2. 5- *Profesjonelle samtaler*. Studentene trenes og veiledes i grunnleggende kommunikasjon, blant annet i hvordan stille spørsmål (åpne/lukkede spørsmål) og på å utvise profesjonelle holdninger og væremåte i møte med klienter/brukere og kommunikasjon med enkeltindivider.

Kurset gjennomføres over tre dager, hovedsakelig gjennom trening i grupper med ca. 8 studenter. Treningen tar utgangspunkt i case, hvor studentene spiller ut caset i form av rollespill inne på et rom med enveisspeil. De av studentene som ikke direkte deltar i rollespillene ser på og fungerer som et reflekterende team.

Hver av gruppene veiledes av to tredjeårsstudenter fra barnevernspedagogutdanningen, gjennom fortløpende tilbakemeldinger samt refleksjon i etterkant av treningen. Tredjeårsstudentene er de som leder gruppene, mens lærere fra høgskolen er tilstede i en tilbaketrasket rolle. De deltar ikke i selve veiledningen av gruppene.

7.2.2 Ferdighetstrening i Profesjonelle samtaler (4. semester)

Det er ingen ekstern praksis i andre studieår i barnevernspedagogutdanningen. Utdanningen gjennomfører hovedvekten av ferdighetstreningen i barnevernspedagogutdanningen i andre studieår knyttet til delemnet 2.5- *Profesjonelle samtaler*. Emnet er organisert som et obligatorisk kurs⁴⁷, og inngår i det 40 studiepoeng store emnet *2B Sosialpedagogiske, juridiske og psykologiske emner* (Fagplan 2012:9). Kurset gjennomføres i fjerde semester, og bygger videre på innføringskurset *profesjonelle emner* fra første studieår.

I kurset skal «*studentene utdype sine kunnskaper og ferdigheter i å samtale og samhandle med enkeltpersoner og familier i profesjonelle sammenhenger*», og «*er et ledd i den enkelte studentens*

⁴⁷ Kurset benevnes som seminar i studieheftet.

utvikling og danning av personlig profesjonalitet og bygger på kunnskap fra mange fag og emneområder» (Studieheftet for profesjonelle samtaler, våren 2013:3).

Kurset går over åtte dager/samlinger, fordelt over fire uker. Hovedstrukturen for kurset er som følger (hentet fra *Studiehefte for profesjonelle samtaler, våren 2013*):

Seminaret har form som en kombinasjon av en times ressursforelesninger i plenum ved starten av dagen, og arbeid i faste øvingsgrupper. Hovedvekten av tid blir brukt på arbeid i gruppene med 8 studenter som samarbeider med sin faste øvingslærer. Trening/bruk av rollespill filmes på video for nærmere gjennomgang og analyse i gruppen. Det forutsettes at alle studentene deltar i dette. Som grunnlag for øvelsene er det utviklet et gjennomgående kasus og korte kasussituasjoner som er i arbeidshefte. Treningen bygger også på eksempler fra andre kilder; studentenes egen praksis, øvingslærernes erfaring/praksis, og fra forelesernes praksis.

Gruppene som arbeider sammen i dette kurset er nyetablerte og benyttes ikke i andre sammenhenger i studiet. Gruppene ledes av øvingslærer, som kan være enten ansatt ved utdanningen eller ekstern og timebetalt.

Etter fellesforelesningene begynner gruppeseansene med at to studenter skal legge frem en oppgitt del av pensum knyttet til emnet, og « *gjerne synliggjøres med et lite rollespill*». Gruppen skal så, med øvingslærer tilstede, diskutere og reflektere over dette sammen. Deretter skal studentene trene på å gjennomføre samtaler med klienter, i form av rollespill. Rollespillene tar utgangspunkt i case beskrevet i studieheftet. Casene kan være beskrivelser av forskjellige problemstillinger knyttet til blant annet mistanker om seksuelle overgrep, bekymringsmeldinger fra skole o.l. Hver enkelt seans tema er oppgitt i studieheftet, og er knyttet opp mot det pensumbidraget som har vært presentert i begynnelsen av hver seanse/dag.

Rollespillet gjennomføres i et rom med enveisspeil, og tas opp på video. Øvingslærer og studentene som ikke deltar i rollespillet sitter bak speilet og observerer dette og skal etter avsluttet rollespill fungere som «*et reflekterende team*». Dette gjøres blant annet gjennom å beskrive hva «den profesjonelle» har gjort og samspillet de observerte mellom «den profesjonelle» og «klienten». Under ledelse av øvingslærer skal dette knyttes opp mot teorier og perspektiver på barnevernspedagogisk virksomhet. Rollespillene tas opp på video, som redskap for analysene og refleksjonen rundt rollespillet, slik at en kan analysere små deler av rollespillet om gangen.

I forbindelse med denne ferdighetstreningen har studentene også individuelle arbeidskrav. Arbeidskravet består av skriftlige deler med en videoinnspilt del som arbeidsgrunnlag for analyse, og skal utgjøre ca. 3000 ord. Studentene skal konstruere et case fra barnevernsfeltet. Caset skal ta utgangspunkt i en tenkt klient og dennes livssituasjon skal beskrives, samt hvorfor klienten er i kontakt med barnevernet. Beskrivelsen skal benytte kunnskap fra andre fag som juss, etikk og psykologi. Som en del av det skriftlige arbeidskravet skal studenten beskrive hvordan han/hun tenker om forberedelsene som skal gjøres før en samtale med «klienten» og hvilke temaer som skal fokuseres på i denne «samtalen». «Samtalen» skal så spilles ut i tre minutter, med medstudenter, og tas opp på video. Deretter skal studenten analysere denne. I studieheftet beskrives analysedelen av arbeidskravet slik:

Gi en analyse av det som skjer i samspillet mellom hjelper og klient i de replikkene som er valgt ut.
Hva virker godt i denne samtalen? Hva kunne vært endret? Forslag til forbedring? Her gjelder det å

være helt konkret - ned på setningsnivå! Utskrift av hele samtalen leveres *som vedlegg* til arbeidskravet.

I den nest siste samlingen i kurset presenterer studentene videoen for medstudenter og øvingslærer og får tilbakemelding og veiledning for det videre skriftlige arbeidet. Ferdig utviklet arbeidskrav leveres til øvingslærer for vurdering, og hver student får inntil en halv times tilbakemelding på det skriftlige arbeidskravet.

7.3 Forberedelse til praksis

Før praksis i 2. semester har studentene hatt introduksjonskurset i *Profesjonelle samtaler*, mens de før praksis i femte semester har hatt både det mer omfattende kurset i Profesjonelle samtaler (som omtalt i kap.7.2). Studentene har også hatt forelesninger med temaer knyttet opp mot den praksisen de skal ut i. Dette anser utdanningen som viktige forberedelser før praksisperioden.

7.3.1 Praksisforberedende seminar

Umiddelbart før begge praksisperiodene har studentene *praksisforberedende seminar*. Seminaret er todelt, med både forelesninger om praksisrelevante temaer og møter i grupper med studenter.

I samtale med utdanningen fremkommer det at forelesningene som gis fokuserer på de utfordringer studenter ofte vil møte i praksis, hvordan studenten kan nyttiggjøre seg veiledningen som gis og reflektere over sine praksiserfaringer både muntlig og i skriftlige oppgaver. Forelesningene benyttes også til å avklare spørsmål rundt hvordan utforme læringsmål i tilknytting til praksis (som skal gjøres sammen med praksisveileder rett etter påbegynt praksisperiode) og arbeidskravene som stilles.

Etter fellesforelesningene deles studenten opp i grupper hvor de samtaler om de forventningene studentene selv har til praksis. Gruppesammensetningen er ikke nødvendigvis strukturert etter praksisfeltet de skal ut i, og gruppene får ingen veiledning av lærere.

7.3.2 Kontakt med praksisstedet før oppstart

I tillegg til de praksisforberedende seminarene, forventer utdanningen at studenten tar kontakt med, eventuelt har et besøk hos, praksisstedet før praksisperioden begynner. Men dette er ikke obligatorisk. Studentene oppfordres til å høre med praksisstedet om det er særskilte forberedelser de burde gjøre, blant annet for å kunne orientere seg teoretisk inn mot det feltet de skal ha praksis i.

7.4 Praksis

Som vist i kap. 7.1 gjennomføres praksisperiodene i 2. semester (ca. 10 uker) og 5. semester (ca. 13 uker). Studentene skal ha minimum 28 arbeidstimer i uken i praksis, samt en studiedag i uken (Fagplan, 2012:61).

Rammeplanen for barnevernspedagogutdanningen har ingen strenge krav til hvilke felt som praksisstudiene skal foregå innenfor, annet at studentene skal «*få direkte erfaring med arbeid med barn og unge*» (Rammeplanen, 2005:31). Praksisstudiene skal knyttes til teoretiske fag og annen undervisning gjennom obligatoriske oppgaver og «*gjensidig kontakt mellom undervisningspersonalet og praksisveileder*». Videre skal praksisstudiene «*organiseres slik at det er progresjon i forventninger til faglig selvstendighet*» (Rammeplanen, 2005:31).

Barnevernspedagogutdanningen benytter i begge praksisperiodene seg av forskjellige praksissteder innenfor mange forskjellige arbeidsfelt. Likevel er første praksisperiode «*særlig rettet mot den forebyggende sektoren*», mens den andre praksisperioden knyttes spesielt til «*førstelinetjenesten, barneverns- og behandlingstilbud*»⁴⁸.

Vi har ikke gjort noen systematisk kartlegging av hvilke praksissteder utdanningen benytter seg av i de to praksisperiodene, men i praksisheftet for første studieår (2012/2013) fremkommer det at praksis gjennomføres blant annet i barnehager, skoler, fritidsklubber, barnevernskontorer, barnehjem, akuttinstitusjoner for barn og unge og i barne- og ungdomspsykiatri. I samtale med utdanningen fortelles det at fritidsklubber og barnehager kun benyttes som praksisplasser for praksis i første studieår. Dette er sammenfallende med denne praksisperiodens tema. I samtaler med utdanningen fortelles det at praksisplassene i tredje studieår hovedsakelig er knyttet til barnevernskontorer og andre barnevernstjenester og institusjoner, men også asylmottak.

7.4.1 Fordypning, kompleksitet og progresjon

Barnevernspedagogutdanningen har lagt opp til at det er forskjellig fokus på praksisperiodene, hvor første praksisperiode er lagt til det forebyggende yrkesfeltet, mens studentene i tredje studieår i hovedsak har praksis innenfor barnevernskontorer, barneverns- og behandlingstilbud. Praksisarenaene som studentene vil møte vil derfor variere relativt mye, både fra praksisperiode til praksisperiode, og fra student til student. For å vurdere hvorvidt studentene møter økende kompleksitet i praksisfeltet må en se på hvilke krav eller oppgaver utdanningen legger til grunn for hver praksisperiode og hvorvidt disse fordrer til økende kompleksitet.

I fagplanen er det en uttrykt forventning om at studentene skal kunne mestre flere og mer komplekse situasjoner i den andre praksisperioden sammenliknet med den første. Samtidig understrekes det i samtale med utdanningen at graden av involvering og selvstendighet i stor grad er avhengig av hvilket felt studenten har sin praksis i. Det påpekes at praksis i fritidsklubber og barnehager kan innebære en mindre kompleks kontekst enn flere av de andre praksisfeltene, slik som asylmottak og barnevernsinstitusjoner. Fritidsklubber og barnehager benyttes derfor først og fremst i første studieår. Studenter uten tidligere relevant arbeidserfaring vil som regel ikke ha praksis i barnevernstjenesten før i siste studieår. Utdanningen legger dermed til rette for at praksisperiodenes kompleksitet tilpasses den enkelte student, gjennom individuelle.

Vurderingene gjøres gjennom at studentene sender inn ønsker om praksisfelt til utdanningens praksiskoordinator, sammen med en beskrivelse av deres bakgrunn. Deretter gjennomfører praksiskoordinator og ansvarlig lærer for praksisperioden gruppesamtaler med fire studenter om gangen, hvor studentene gis mulighet til å utdype og begrunne ønskene sine. I etterkant av møtene vil utdanningen beslutte hvilke praksissteder studenten får.

I tillegg til at utdanningen anser noen praksisarenaer som mer komplekse enn andre viser også arbeidskravene tilhørende de to praksisperiodene at utdanningen forventer at studentene skal involveres i mer komplekse situasjoner utover i studieløpet og at det forventes at studentene i økende grad tar del i de oppgavene som det er vanlig at barnevernspedagogene på praksisstedet gjør i det daglige.

⁴⁸ Hentet fra dokumentet *Praksis barnevern* (Sist endret 15.06.12), <http://www.hioa.no/Studier/SAM/Praksis/Praksis-barnevern>. Lest 26.04.13.

Hva dette rent konkret innebærer avtales og planlegges i samarbeid med studentens praksisveileder ved praksisstedet (se kap. 7.5.2). Arbeidsoppgavene og aktivitetene studenten skal gjennomføre skal synliggjøres i læringskontrakten, som både skal ta hensyn til de oppsatte læringsutbyttene slik de fremgår av fagplanen og studentens erfaringsbakgrunn. I beskrivelsene som gis av hvilke arbeidsoppgaver og roller studentene skal ha i de forskjellige praksisperiodene og i samtale med utdanningen uttrykkes en forventning og krav om at studentene skal innta en mer aktiv rolle i arbeidsfeltet i siste periode sammenliknet med første. Samtidig forventes det at studentene i økende grad skal ta større del av de aktivitetene som skjer innenfor hver av praksisperiodene.

Noen av eksemplene som trekkes frem i samtale med utdanningen er at førsteårsstudenter i begynnelsen kun deltar som observatør i møter mellom de ansatte, men at de etterhvert deltar mer aktivt. Mot slutten kan studenten lede eller skrive referatene fra disse møtene.

Et annet eksempel som trekkes frem er studenter i første praksis kan sette seg inn i saksdokumenter før de skal overvære møter med klienter (hvor praksisveilederen leder møtet). Etter hvert kan studenten så skrive referater fra disse. Studenter i tredje års praksis forventes derimot å skulle aktivt delta i samtale med klientene, og også kunne gjennomføre individuelle samtaler med barn og foresatte. Det forventes videre at studenten overværer møter som gjennomføres utenfor praksisstedet, for derigjennom opparbeide erfaring og kompetanse innenfor andre tilstøtende arbeidsfelt og tverrprofesjonelt samarbeid. Studentene kan eksempelvis delta i saksforberedelsene til og gjennomføring av arbeid knyttet til barnevernsnemnder og være til stede i et av nemdens møter.

7.5 Veiledning og vurdering i praksis

Studentene i barnevernspedagogutdanningen får veiledning både fra høgskolen (*kontaktlærer*) og fra praksisstedet (*praksisveileder*) mens de er i praksis. Utdanningen uttrykker for øvrig at de synes det er positivt med flere studenter på samme praksissted. Større praksisinstitusjoner har hatt opptil åtte studenter samtidig i praksis. Men hvorvidt dette er mulig ved de forskjellige praksisstedene varierer. Vi har i denne rapporten ikke sett nærmere på hvor mange studenter som plasseres sammen på de enkelte praksisstedene.

7.5.1 Kontaktlærer

Praksisveiledningen som gis av høgskolen gjøres av *kontaktlærer*. Kontaktlæreren kan være både ansatt ved utdanningen, eller være timebetalte eksterne medarbeidere. Av de timebetalte kontaktlærerne er det flere som arbeider i praksisfeltet. Disse representerer således en varig og tett kontakt mellom utdanningen og praksisfeltet.

I samtale med utdanningen kommer det frem at *alle* fagtilsatte ved utdanningen i utgangspunktet skal være kontaktlærere for studenter, inklusive de tilsatte med bakgrunn innenfor eksempelvis juss og psykologi. Utdanningen fremholder i samtale at dette er viktig for at faglærerne skal bli kjent med praksisfeltet. Alle eksterne, timebetalte kontaktlærere har sosialfaglig bakgrunn⁴⁹. Studentene ved samme praksissted har som hovedregel samme kontaktlærer.

⁴⁹ Vi har ikke undersøkt fordelingen av kontaktlærernes tilknytning til høgskolen.

Alle studenter får ett praksisbesøk av kontaktlærer i løpet av hver praksisperiode. Dette er i utgangspunktet eneste møte studenten har med kontaktlærer. Praksisbesøket skal fortrinnsvis gjennomføres ca. midtveis i praksisperioden, og har en varighet på ca. 2 timer. I praksisheftet utarbeidet for første praksisperiode for våren 2013 heter det at «*Praksisbesøket er en kontroll ift. studentens læringsmuligheter og læringsprosess, men vi håper møtet også vil gi inspirasjon og innspill til den enkelte læringsprosess og veiledning*» (Praksisheftet 1. studieår, 2012:6).

Praksisbesøket innebærer ikke at kontaktlærer observerer studenten i klientrettet aktivitet. De gjennomføres som samtaler mellom den enkelte student, praksisveileder og kontaktlærer. Det er dog vanlig at de første femten minuttene gjennomføres som en samtale kun med lærer og student sammen, for å diskutere praksisoppgaven som er knyttet til praksisperioden. Denne delen av samtalen vil vanligvis også kunne fungere som en arena hvor studenten får anledning til å ta opp emner og temaer som den ikke ønsker at praksisveileder skal ta del i.

Hoveddelen av besøket gjennomføres som en samtale med praksisveileder tilstede. Det samtales om praksisplassen, hvordan student og praksisveileder har opplevd oppstarten av praksisperioden og hvilke aktiviteter som studenten har vært del i så langt. Videre diskuteres det hvordan studenten skal jobbe videre med læringsprogresjonene og de målene som er satt for praksisperioden. Med utgangspunkt både i *læringskontrakten* som studentene har utferdighet i begynnelsen av praksisperioden i samarbeid med praksisveileder og de oppgavene studentene skal gjøre i løpet av praksisperioden kartlegges dette, og det veiledes i hvordan studenten kan jobbe videre med temaene og problemstillingene.

Kontaktlæreren skal i tillegg til praksisbesøket vurdere og gi tilbakemelding på studentens skriftlige arbeidskrav og praksisoppgave i etterkant av avsluttet praksisperiode. I første praksisperiode er dette en oppgave på ca. 5000 ord, hvor studenten blant annet skal presentere praksisplassen, klargjøre de organisatoriske og politiske rammene for virksomheten og beskrive hvordan studenten selv planla, gjennomførte og evaluerte to forskjellige aktiviteter. Studenten skal også utforme et refleksjonsnotat rundt sin egen læringsprosess i praksis (Praksisheftet 1. studieår, 2013:10).

7.5.2 Praksisveileder

Studenter i praksis skal ha veiledning av praksisveileder ansatt ved praksisstedet. Praksisveilederen skal «*ha utdanning på høgskolenivå, og bør fortrinnsvis være barnevernspedagog*» (Fagplanen, 2012:62). Praksisveilederne skal helst ha formell veilederkompetanse. Men verken sosialfaglig utdanningsbakgrunn eller formell veilederkompetanse er absolutte krav⁵⁰.

I de tilfellene hvor flere studenter er på samme praksissted vil som oftest hver student ha hver sin praksisveileder, men det er ikke et krav om dette fra utdanningens side. Det hender at praksisveiledere har to studenter samtidig, men studentene har da samme krav på individuelle timer som når en veileder kun har en student. Hver student skal ha en time individuell veiledning hver uke, og tidspunktene for veiledningen skal avtales for hele praksisperioden.

⁵⁰Utdanningen tilbyr praksisveiledere et 15 studiepoengs veiledningskurs gratis, dersom praksisveileder og praksissted forplikter seg til å ta to studenter, fortrinnsvis en førsteårs- og en tredjeårsstudent. Se eget avsnitt om veilederkurset.

I samtale med utdanningen kommer det frem at utdanningen skiller mellom prosessorientert og systematisk veiledning som skjer i veiledningstimer mellom student og praksisveileder og opplæringen som skjer i det daglige arbeidet.

7.5.2.1 Prosessorientert veiledning

Den prosessorienterte veiledningen består av minimum en ukentlig individuell veiledningstime med student og praksisveileder, og formålet er å reflektere over faglige og etiske problemstillinger studenten kan eller har møtt i sin praksis.

Den første veiledningstimen benyttes vanligvis til å utforme en læringskontrakt mellom studenten og praksisveilederen. Denne kontakten skal beskrive hvilke arbeidsoppgaver og læringsmål studenten planlegger å ha i praksisperioden. De senere veiledningstimene skal ta utgangspunkt i læringskontrakten og de praksiserfaringene studenten har hatt.

I praksisheftet for første praksisperiode⁵¹ foreslås det videre en rekke øvingsoppgaver studenten kan gjennomføre i tilknytning til praksisperioden, og som kan være utgangspunkt for veiledningen som gis i veiledningstimene. Noen av forslagene til øvingsoppgaver som gis i praksisheftet for første praksisperiode, og som kan danne utgangspunkt for veiledningen, er:

- Foreta en observasjon av et barn/ungdom/familie, og skriv en observasjonsrapport.
- Gjennomfør en aktivitet og/eller ha en samtale med noen barn/ungdommer/familier.
- Skriv referat fra et møte på ditt praksissted.

Den prosessorienterte praksisveiledningen skjer altså ikke med klienter/brukere til stede, men i samtale med student og veileder innenfor den tid som er satt av til dette formålet. I tillegg til den ukentlige veiledningen følger studenten ofte sin veileder i det daglige arbeidet, og får da også hva utdanningen i samtale kaller *opplæring* eller *oppfølging i det daglige* (se kap. 7.5.2.2).

7.5.2.2 Opplæring/Oppfølging i det daglige

Studenten vil som oftest begynne med å gå sammen med praksisveilederen slik at studenten blir kjent med praksisstedet og arbeidsmåtene som benyttes der de er. Der det er døgnbemannet drift, slik som ved institusjoner, vil studenten i begynnelsen følge praksisveileder i størst mulig grad. Denne formen for oppfølging er den mest vanlige, uavhengig av praksisstedet og gjelder begge praksisperioder. Den har, ifølge samtaler med utdanningen, klare likhetstrekk med mester-svenn modellen, hvor praksisveileder først viser hvordan hun/han arbeider med de oppgavene som skal gjøres, for eksempel i samhandling med klienter i konsultasjoner. Studenten har da gjerne en observatørrolle de første gangene før hun/han etter hvert tar del i oppgaven sammen med praksisveileder og/eller annen ansatt.

Som hovedregel vil altså studenten tilbringe mye tid sammen med praksisveileder, men vedkommende kan også følge eller arbeide sammen med andre ansatte ved praksisstedet.

7.5.2.3 Halv- og heltidsvurdering

Det er praksisveileder som gjør den faglige vurderingen av studenten i praksis. Vurderingen av studenten skal skje fortløpende gjennom hele praksisperioden, men studenten skal få en mer

⁵¹ Det utformes ikke tilsvarende praksishefte for praksis i tredje studieår.

omfattende vurdering halvveis og ved slutten av praksisperioden (Fagplan, 2012:62). Vurderingene skal ta utgangspunkt i de læringsmål som studenten og praksisveileder i fellesskap satte opp i læringskontrakten ved begynnelsen av praksisperioden, samt de krav som stilles fra utdanningen for de enkelte periodene. For øvrig åpnes det opp for at andre ansatte enn praksisveileder kan delta i denne vurderingen «hvis dette er naturlig» (Fagplan, 2012:62).

Praksisveilederen skal mot slutten av praksisperioden utferdige en evalueringsrapport som sendes til Høgskolens kontaktlærer ved avslutningen av praksisperioden. I denne rapporten skal det fremkomme vurderinger av studentens læringsprogresjon og gjennomføring av praksisperioden, med utgangspunkt i læringskontrakten som er utformet av studenten i samarbeid med praksisveileder i begynnelsen av praksisperioden, samt de krav til praksisstudiet som er nedfelt i utdanningens fagplan.

7.5.3 Praksisseminarer

Vi skal nå se kort på praksisseminarene som utdanningen har midtveis og i etterkant av praksisperiodene. Hoveddelen av praksisseminarene benyttes til forelesninger eller presentasjoner.

7.5.3.1 Midtveisseminar/Praksisseminar

Midtveis i hver av praksisperiodene gjennomføres obligatorisk praksisseminar (praksissamling) inne på høgskolen. Innholdet av disse varierer noe fra studieår til studieår, men strukturen oppgis til å være relativt uforandret fra år til år. Nedenfor presenteres hvordan midtveisseminaret for praksis første året ble gjennomført i 2013, og slik vi har forstått det er denne representativ for vanlig innhold og organisering av midtveisseminaret for begge praksisperiodene⁵².

I tilknytning til praksis første studieår (for kull 2012) ble det gjennomført et midtveisseminar over tre halve dager. Hovedvekten av tiden ble brukt til forelesninger i plenum, mens en time var satt av til gruppearbeid uten veiledning av lærer. Forelesningene dreide seg om «Å være i praksis og å lære av det» (en time), tverrprofesjonelt samarbeid i praksis (en time), samt 4 timer forelesning i Stats og kommunalkunnskap.

Studentene som møttes i de enkelte gruppene var i praksis på forskjellige praksissteder. Formålet gruppemøtet var å trekke frem og dele de erfaringene studentene har gjort seg så lang og reflektere rundt disse. Hva studentene kan lære av de problemstillingene de har erfart var sentrale tema i disse gruppemøtene.

7.5.3.2 Praksisoppsummerende seminar

Etter begge praksisperiodene gjennomføres det obligatorisk praksisoppsummerende seminar over tre halve dager. Seminaret starter med en time i grupper uten veileder der det særlig fokuseres på hvordan studenten har klart å knytte pensumteori til praksiserfaringene og hvordan studentene har arbeidet med å utvikle sin profesjonalitet i praksis. Etter dette gruppearbeidet skal noen av erfaringene presenteres i plenum. I tillegg er det vanlig at en eller to studenter som har vært i praksis, sammen med praksisveilederne sine gir en forelesning om det praksisstedet hun/han har vært på, og noen av de erfaringene som er blitt gjort der.

⁵² Presentasjonen baserer seg på programmet for *Praksissamlingen vår 2013*, samt kommunikasjon med utdanningen.

Praksissemiaaret etter første praksisperiode brukes også til å jobbe videre i plenum og i grupper med en obligatorisk praksisoppgave studentene gjennomførte mens de var i sin første praksisperiode. Denne oppgaven er knyttet til hva som betegnes som «Hverdagslivsforankret samtale med barn/ungdom» (*Praksisheftet 1. studieår*, 2012:6, 2013). Studenten skal gjennomføre «en hverdagslivsforankret samtale» med et barn eller en ungdom og lage et «samtalenotat», hvor de skal beskrive hvordan de planla, gjennomførte og evaluerte hver av disse to arbeidsoppgavene. I samtalenotatet skal studenten benytte pensum til å gjøre rede for teoretiske perspektiver som begrunner samtals gjennomføring. Plenumsdelen av det praksisoppsummerende seminaaret ledes av høgskolelærer, mens gruppearbeidet gjennomføres uten lærere som veileder.

7.5.4 Praksisoppgaven (3. studieår)

Barnevernsutdanningen har i tilknytning til *Praksis i barneverns pedagogens yrkesfelt* i tredje studieår en obligatorisk praksisoppgave som har status som en individuell 25 studiepoengs eksamen med karaktervurdering (Fagplanen, 2012: 49). Studenten skal her velge faglig tema som er relevant for praksisstedet han/hun har vært ved, og med utgangspunkt i egne erfaringer herfra selv formulere en problemstilling knyttet til praksisstedet og dets felt. Problemstillingen og studentenes erfaring skal så drøftes i lys av relevant teori. Eksamensbesvarelsen skal være på mellom 8 og 10 sider.

I samtale med utdanningen betones viktigheten av denne eksamensformen for å få studentene til å utvikle både evnen til å utvikle refleksjonsferdigheter og knytte teorier og praksiserfaringer sammen.

7.6 Andre kontaktpunkter mellom utdanning og praksisfelt

Praksisveiledere blir invitert til en samling på Høgskolen i forkant av praksisperiodene for orientering om praksisperioden. Det er kun de ansatte ved utdanningen med ansvar for praksis som står for gjennomføringen av samlingen. Flertallet av kontaktlærerne (som er timelønnene) vil dermed ikke være tilstede i møtet mellom praksisveilederne og utdanningen. Samlingen gir praksisveilederne en innføring i arbeidskravene som stilles studentene og praktiske opplysninger knyttet til det å ha studenter i praksis. Seminaaret er ikke obligatorisk for praksisveilederne.

7.6.1 Praksisveilederkurs

Praksisveilederkurset (som er åpent for andre enn praksisveiledere) tilbys gratis til alle praksissteder og praksisveiledere som forplikter seg til å ha to studenter. Kurset er formelt ikke knyttet til bachelorutdanningen, men det er lærekrefter fra utdanningen som står for kurset. Kurset ansees derfor som et viktig kontaktpunkt mellom utdanningen og praksisfeltet. Veilederkurset er studiepoenggivende for de som tar eksamen og er et samarbeid mellom sosionomutdanningen og barnevernsutdanningen.

Kurset innbefatter tre helgesamlinger over to semestre og er koordinert/planlagt tidsmessig med praksisperiodene til utdanningene, slik at praksisveilederne har studenter fra bachelorutdanningene når kursets samlinger gjennomføres.

7.6.2 Samarbeidsprosjekter

Foruten den kontakten nevnt ovenfor, har det gjennom ordningen med samarbeidsmidler mellom utdanningsinstitusjonene og praksisinstitusjonene blitt etablert flere samarbeidsprosjekter som involverer både faglærere, studenter og praksisstedene. Barneverns pedagogutdanningen har hatt

flere slike prosjekter med praksissteder, blant annet i form av konferanser for praksissteder og samarbeidsprosjekter rundt veiledningen av studenter i praksis. Vi har ikke undersøkt disse prosjektene nærmere, men utdanningen sier i samtaler at prosjektene har vært viktige møtepunkter for erfarings og kunnskapsutveksling.

7.7 Oppsummering

Studentene ved barnevernsutdanningen har lite kontakt med høgskolelærere i praksisperiodene. I praksisperiodene møter studentene kontaktlæreren kun i forbindelse med kontaktlæreren ene praksisbesøk. Ut over dette møter studenten andre lærere fra utdanningen i midtveisseminaret. Det er kun i forbindelse med praksisbesøket at studenten får veiledning av kontaktlærer i form av samtale. Det er det ikke lagt opp til annen individuell veiledning av studentene annet enn det som gis studentens praksisveileder. Praksisbesøket er eneste tidspunkt hvor både kontaktlærer, student og praksisveileder møtes, så fremst det ikke skulle reises spørsmål om den enkelte students skikkethet og/eller tvil om godkjenning av praksis. Studenten får vurdering og tilbakemeldinger på praksisoppgavene i første praksisperiode av kontaktlæreren. Praksisoppgaven i tredje studieår har status som eksamen og blir vurdert av sensor.

Praksisveilederen og studenten skal møtes minst en gang i uken for individuell veiledning gjennom hele praksisperioden. Praksisveilederen deltar i utformingen av studentens læringsmål, gir daglig opplæring og oppfølging. Praksisveileder sender en sluttvurdering til kontaktlærer. Studenten oppfordres til å følge også andre ansatte i det daglige, men vil hovedsakelig følge praksisveilederens arbeidsdag.

Tabellen nedenfor gir en skjematisk oversikt over veilednings- og vurderingsformene og hvem som deltar i disse.

Veiledning/ Vurderings- form	Praksis- forberedende seminar	Veiledning/ oppfølging i yrkes- feltet	Midtveis- seminar og seminar etter praksis	Praksis- besøk	Studie- oppgaver/ Arbeidskrav	Slutt- vurdering
Veileder/ medvirkende						
Høgskolelærer (annet en kontaktlærer)			x			
Kontaktlærer	x			x	x	(x) ⁵³
Praksisveileder		x			x	x
Andre ansatte ved praksisfeltet		x				
Medstudenter	x		x	x		

⁵³ På grunnlag av praksisveilederens innstilling

8 OPPSUMMERING AV RAPPORTEN

Denne rapporten har søkt å beskrive hvordan utdanningene har organisert ferdighetstrening og praksisperiodene og hvordan dette eventuelt er knyttet sammen med den øvrige undervisningen. Rapporten beskriver også organiseringen og rollefordelingen veiledningen og vurderingen i tilknytning til dette. Dette kapitlet gir en oppsummering av og en kort oversikt over beskrivelse som er gitt i de foregående kapitlene.

8.1 Praksislige lærings- og treningsformer på høgskolen

Som det fremkommer av de foregående kapitlene benytter de forskjellige utdanningene i varierende grad seg av praksislige lærings- og treningsformer internt på høgskolen.

Av de seks utdanningene vi har sett på i denne rapporten er det stor variasjon i hvor mye ferdighetstrening som gjennomføres. I førskolelærer- og grunnskolelærerutdanningen, hvor det ikke er krav om ferdighetstrening i rammeplanene, er det liten eller ingen grad noen organisert ferdighetstrening. I den grad det foregår, er dette opp til den enkelte lærer som står for undervisningen. De fire helse- og sosialutdanningene vi har sett på har alle relativt mye praksislige lærings- og treningsformer. Dette kan sies å være forventet, da det i alle disse utdanningene er eksplisitte krav om ferdighetstrening i deres respektive rammeplaner.

For de fire utdanningene som har krav om ferdighetstrening i sine rammeplaner, er hovedinntrykket at dette er lagt tidsmessig inn i studieløpet på en måte som forbereder studentene på en relativt direkte måte til praksisperiodene de skal ut i. Det ser ut til at utdanningene legger vekt på at studentene først skal trene på kun små deler av den fremtidige yrkesutøvelsen, for deretter og øke kompleksiteten i oppgavene de skal trene på.

Sykepleierutdanningen. Sykepleierutdanningen har trening på en lang rekke avgrensede arbeidsoppgaver (prosedyrer) inne på Simulerings- og ferdighetsenheten under veiledning av høgskolelærere. Utdanningen bruker også rollespill i forbindelse med blant annet kommunikasjonskursene. Mye av den treningen som gjøres inne på SF-enheten filmes for senere analyser og veiledning. Sykepleierutdanningen er for øvrig den eneste av utdanningene som vi har sett på som gjennomfører ferdighetstrening sammen med studenter fra andre utdanninger, i forbindelse med hjerte-lungeredningskursene.

Fysioterapeututdanningen. Studenter i Fysioterapeututdanningen har et relativt omfattende ferdighetstreningsopplegg, hvor trening på ulike undersøkelsesmetoder og fysioterapibehandlinger gjøres på medstudenter, i tillegg til at det fokuseres på de kommunikative sidene av dette. Ferdighetstreningen gjennomføres under veiledning av høgskolens lærere. Fysioterapeututdanningen benyttes også seg av videoopptak av mennesker som kasuistikker, for å trene i analyser av bevegelsesmønstre.

Grunnskolelærer- og førskolelærerutdanningene. Hverken grunnskolelærer- eller førskolelærerutdanningen ser ut til å ha noen systematisk og organisert trening i utvalgte deler av den fremtidige yrkesutøvelsen. I den grad det skjer, er det opp til hver enkelt høgskolelærer. På den annen side vil studentene i realiteten trene på fremtidige arbeidsoppgaver når de legger frem

fagstoff eller arbeidsoppgaver ovenfor medstudenter og høgskolelærere inne på høgskolen, noe de ifølge samtale med utdanningen gjør i relativt ofte.

Sosionom- og barnevernspedagogutdanningene. Begge utdanningene har omfattende ferdighetstrening i løpet av studiet. Ferdighetstreningen er i all hovedsak lagt til første og andre studieår. Gjennomføringen av disse to utdanningenes ferdighetstrening er strukturert. I ferdighetstreningen *Profesjonell samhandling* (sosionomutdanningen) og *Profesjonelle samtaler* (barnevernspedagog-utdanningen) benytter begge utdanningene seg av konstruerte case og temaer, som «spilles» av studentene, mens de både blir observert av medstudenter og øvingslærere og filmet. Videoene blir så benyttet som grunnlag for videre analyser og refleksjoner rundt selve utførelsen av arbeidsoppgavene (i begge tilfeller samtaler med fiktive klienter), og studentene analyserer sekvensene sammen med medstudenter under veiledning av høgskolens øvingslærere.

Sosionomutdanningen er for øvrig den eneste utdanningen som har en samordning av ferdighetstreningen internt på høgskolen og den eksterne praksisen som gjør at høgskolens veiledere (øvingslærerne/kontaktlærerne) krysser læringsarenaene «sammen med» de samme studentene.

8.2 Praksisopplæringens kompleksitet og progresjon

Alle utdanningene har i sine fagplaner og andre dokumenter eksplisitte forventninger og krav om at studentene skal kunne mestre mer komplekse situasjoner utover i studiene. Hvorvidt utdanningen legger opp til økende kompleksitet gjennom **rekkefølgen av praksisperiodene** er ikke helt enkelt å vurdere, da det også er praktiske hensyn som spiller inn i de valgene utdanningene har gjort med tanke på rekkefølgen, i tillegg til de begrensinger deres rammeplaner gir. Alle utdanningene har i sine dokumenter uttalte forventninger og krav om at studentene i tiltagende grad gjennom de enkelte praksisperiodene skal ta del i den daglige aktiviteten ved praksisstedet. I hvor stor grad dette er synliggjort eller klargjort gjennom **spesifikke aktiviteter** eller oppgaver i praksisfeltet studentene skal ha gjennomført i løpet av hver praksisperiode varierer noe fra utdanning til utdanning.

Sykepleierutdanningen. Utdanningen legger vekt på at første praksisperiode (i sykehjem) har fokus på grunnleggende sykepleie. Praksis i spesialisthelsetjenesten i siste studieår anses av utdanningen til å innebære praksis i en mer kompleks kontekst. Sykepleierutdanningen har gjennom de arbeidskravene som er beskrevet for hver praksisperiode også lagt til grunn at sykepleiere skal kunne mestre mer komplekse aktiviteter, eksemplifisert blant annet gjennom økende krav om tverrfaglig samarbeid, inngå i flere relasjoner til pasienter og i siste praksisperiode også lede rapportene i vaktskiftene.

Fysioterapeututdanningen. Rekkefølgen på Fysioterapeututdanningens praksis har et tydelig preg av økende kompleksitet både i hvilken kontekst praksis gjennomføres i og hvilke aktiviteter studentene skal inngå i. Første praksisperiodene er kortvarig observasjonspraksis, mens de to siste er lange praksisperioder i spesialisthelsetjenesten og praksisavdelingen, hvor det forventes at studentene skal kunne arbeide relativt selvstendig uten veileder tilstede.

Grunnskolelærerutdanningen. Studenter skal i løpet av praksis i første året ha stått foran en klasse og ledet en liten del av en undervisningstime. I andre studieår forventes det at studenten kan gjennomføre og lede et undervisningsopplegg som er mer omfattende, men fortsatt med praksisveileder og medstudenter sammen i klasserommet. I fjerde studieår forventes det at studentene skal kunne gjennomføre undervisningstimer alene i klasserommet.

Førskolelærerutdanningen. Utdanningens krav til arbeidsoppgaver i de forskjellige praksisperiodene har tydelige krav med hensyn til at studentene skal kunne inngå i aktiviteter med økende grad av kompleksitet. Blant annet må studentene forholde seg til flere typer problemstillinger og større grupper av barn om gangen. I siste praksisperiode stilles det også krav om at studenten skal lede avdelingsmøter og gjennomføre veiledning av ansatte i barnehagen.

Sosionomutdanningen. Det foreligger ikke en gitt rekkefølge på praksisfeltene studentene skal ut i. Læringsmålene eller kravene som stilles studentene fordrer økende kompleksitet i de aktivitetene studentene skal ta del i. I fagplanene er det en uttrykt forventning om at studentene skal kunne mestre flere og mer komplekse situasjoner i den andre praksisperioden sammenliknet med den første. I første praksisperiode vil studenten ofte inngå i aktiviteter som en observatør eller ha praksisveileder med seg i de aktivitetene som de deltar i, mens det forventes at studentene skal kunne ha ansvar for egne opplegg eller saker og individuelle samtaler med klienter og brukere i løpet av den andre praksisperioden.

Barnevernspedagogutdanningen. Det ikke en gitt rekkefølge på praksisfeltene studentene skal ut i. Læringsmålene eller kravene som stilles studentene fordrer økende kompleksitet i de aktivitetene studentene skal ta del i. Barnevernspedagogutdanningen vurderer hver enkelt students erfaringsbakgrunn, slik at de ikke vil ha første praksis i hva utdanningen anser som svært komplekse kontekster, eksempelvis asylmottak og ungdomshjem. Utdanningen legger dermed vekt på at kompleksiteten i yrkesfeltet er tilpasset studentenes utgangspunkt.

Det foreligger en uttrykt forventning om at studentene skal innta en mer aktiv rolle i forhold til klientene/brukerne i siste praksisperiode sammenliknet med første. Dette kommer frem både i beskrivelsene av hvilke arbeidsoppgaver og roller studentene skal ha i de forskjellige praksisperiodene og i samtale med utdanningen.

8.3 Veiledning gitt av høgskolelærer

Studenter ved alle utdanningene får veiledning fra høgskolen mens de er i praksis, men det er relativt store forskjeller på hvorvidt dette skjer i alle praksisperiodene, hyppigheten av veiledning gitt av høgskolen og hvor veiledningen gjennomføres (inne på høgskolen eller ute på praksisstedet).

Sykepleierutdanningen. Sykepleierutdanningen er den utdanningen som i størst grad har kontakt med studenten mens de er i praksis. Kontaktlærerne gjennomfører praksisbesøk til praksisgruppene ca. hver andre uke. De har i tillegg tre samtaler med den enkelte student sammen med deres kontaktsykepleier. Dette gjør at sykepleierstudenten vil ha kontakt med kontaktlærerne nærmest ukentlig.

Fysioterapeututdanning. Fysioterapistudentene har lite kontakt med høgskolen i de eksterne praksisperiodene med unntak av i praksis i femte semester, hvor de har et praksisseminar midt i

perioden. Det er kun praksisperiodene i femte og sjette semester det gjennomføres besøk av kontaktlærer på praksisstedene i forbindelse med studentklinikene. Studenter som har praksis ved utdanningens praksisavdeling vil derimot få kontinuerlig veiledning av praksisveilederne som er ansatt på høgskolen.

Grunnskolelærerutdanningen. Veiledningen som gis av lærere fra høgskolen mens studentene er i praksis skjer i forbindelse med praksisbesøkene (to ganger per praksisperiode). Det varierer hvem av de to høgskolelærerne (fra pedagogikk eller annet undervisningsfag) som gjennomfører veiledningen ute på praksisskolene. Veiledningen som gis av høgskolelærerne som er på besøk ved praksisskolene skjer hovedsakelig i form av samtale mellom den enkelte student, praksislærer og lærer fra høgskolen. I tillegg får studentene i praksisgruppene veiledning av høgskolelærerne i forbindelse med utarbeidelsen av undervisningsopplegg som skjer mellom de to delene av praksisperiodene, samt forbindelse med refleksjonsdagene som gjennomføres enkeltvis gjennom praksisperiodene, men da i større grupper med 25-30 studenter.

Førskolelærerutdanningen. Veiledningen som gis av lærere fra høgskolen mens studenten er i praksis skjer i første rekke i forbindelse med praksisbesøk i to av de fem praksisperiodene. Det er hovedsakelig høgskolelærer fra pedagogikk som kommer på praksisbesøk. Veiledningen som gis av høgskolelærerne ved besøk på praksisskolene skjer hovedsakelig i form av samtale mellom den enkelte student, øvingslærer fra praksisstedet og lærer fra høgskolen. Høgskolelærere fra andre fag vil i liten grad gjennomføre praksisbesøk, men deltar i praksisseminarene som gjennomføres underveis og etter avsluttet praksisperiode.

Sosionomutdanningen. Sosionomutdanningen gjennomfører enten ett praksisbesøk eller en telefonsamtale per praksisperiode, hvor kontaktlærer, student og praksisveileder samtaler. Studentene møter også kontaktlærer i forbindelse med praksisseminarene som gjennomføres i begge praksisperiodene og får veiledning pr. e-post i forbindelse med praksisoppgavene. I tillegg deltar kontaktlærerne i praksisseminarene i etterkant av praksisperiodene.

Barnevernspedagogutdanningene. Utdanningen gjennomfører ett praksisbesøk pr. praksisperiode hvor kontaktlærer, student og praksisveileder samtaler. Studentene møter ellers ikke kontaktlærer i forbindelse med noen av praksisseminarene som gjennomføres, men får tilbakemeldinger på obligatoriske praksisoppgaver gjort i forbindelse med praksisperiodene i etterkant av praksis.

8.4 Veiledning gitt av praksisstedets ansatte

Begrepsbruken rundt de forskjellige aktørene fra praksisstedene varierer mye mellom utdanningene, og aktørenes roller varierer mellom utdanningene, mellom de forskjellige praksisperiodene og mellom de enkelte praksisstedene. Dette siste gjelder spesielt for sykepleierutdanningen, og til dels også fysioterapeututdanningen. Sosionom-, barneverns- og lærerutdanningene har en mer oversiktlig og ensartet organisering og rollefordeling. Lærerutdanningene har også faste strukturerte opplegg med klart definerte roller. Veiledning og praksisopplæring gis av grunnskole- eller førskolelærere med veilederkompetanse. De er betalt særskilt for å ha ansvaret for veiledningen og praksisopplæringen av studentene.

Sykepleierutdanningen. Det foreligger ingen avtalefestet veiledningstid i sykepleierutdanningen. Sykepleierutdanningen er den av utdanningene som har det største mangfoldet av veiledningsformer og praksisopplæring. Rapporten har presentert flere av de måtene dette er

organisert på. I sykehjemspraksis vil det ofte være andre enn sykepleiere som har den daglige oppfølgingen av studentene, men da ofte med en sykepleier som praksisveileder «bak». Oppfølgingen av studenten i praksis i spesialisthelsetjenesten har en lang rekke forskjellige former, men fortsatt er den vanligste at den enkelte student har en kontaktsykepleier som følges i det daglige.

Fysioterapeututdanning. Veiledningsformen og ansvaret for den daglige oppfølgingen av studenten ved Fysioterapeututdanningen har relativt store forskjeller fra praksisperiode til praksisperiode og utfra hvorvidt praksis skjer eksternt eller inne på utdanningens praksisavdeling, men det vil alltid være fysioterapeuter ansatt ved praksisstedet som har veiledningsansvaret for studentene. Fysioterapeututdanningen skiller seg for øvrig ut ved at det kun er i de to siste praksisperiodene praksisveilederne har oppgaver knyttet til faglige vurderinger av studentene, utover vurderinger av skikkethet.

I de to lengre praksisperiodene i tredje studieårs legger utdanningen opp til at studentene følger forskjellige kliniske veiledere i det daglige arbeidet ved praksisstedet, mens tilretteleggingen av praksisperiodene, veiledning (uten pasienter tilstede) og de formelle vurderingene er praksisveiledernes ansvar. Praksisveilederne vil vanligvis ha veiledningsansvar for fire til fem studenter. Praksisveilederne vil ikke nødvendigvis ha fysiske arbeidsplass ved de samme stedene som studentene oppholder seg i sin praksis. Fysioterapeututdanningen har ikke avtaler med praksisstedene knyttet til antall timer veiledning studentene skal ha.

Grunnskolelærerutdanningen. Grunnskolelærerutdanningen er den av utdanningene ser ut til å ha den mest ensartede veiledningen og oppfølgingen av studentene. Det er også her hvor veiledningens form og innhold i størst grad regulert og beskrevet i form av avtalene mellom høyskolen, praksisskolene og praksislærerne. Grunnskolelærerutdanningen har satt av det høyest antallet timer med veiledning (10-13 timer pr. uke). Veiledningen gis i hovedsak i praksisgruppene med fire studenter. Det er praksislæreren som i all hovedsak har oppfølgingen av studentene i det daglige arbeidet (*øvingsopplæring*) og *veiledningen* utenfor den ordinære aktiviteten i klasserommene. Det er også praksislærer som gjennomfører vurderingen av studentens praksis. Studentene i grunnskolelærerutdanningen vil stort sett alltid følge sin praksislærer gjennom hele praksisperioden, og i liten grad følge andre lærere fra praksisskolen.

Førskolelærerutdanningen. I førskolelærerutdanningen er det avtalesfestet to timers ukentlig veiledning for en student. Studentene vil hovedsakelig følge sin øvingslærer i det daglige arbeidet, men vil også kunne følge andre ansatte i barnehagen.

Sosionom- og barnevernspedagogutdanningene. Disse to utdanningene har nær identisk organisering av praksisopplæring og veiledning utført av praksisstedenes ansatte. Hovedregelen er at hver student får en time veiledning per uke. Den enkelte praksisveileder kan ha inntil to studenter samtidig. Studentene vil i stor grad følge praksisveilederne fra praksisstedet, men begge utdanningene åpner opp for og til dels oppfordrer til at studenten også følger andre ansatte i deres arbeid.

8.5 Formelle og uformelle kontaktpunkter

Utdanningen har i forskjellig grad formelle og uformelle kontaktpunkter med praksisfeltet i tillegg til de som er beskrevet ovenfor. Formen for og graden av kontinuitet i kontakten varierer mellom utdanningene. I samtaler med sykepleier- og fysioterapeututdanningen ble det pekt på at kontinuiteten i relasjonen mellom den enkelte lærer og det enkelte praksisstedet, som begge utdanningene legger til rette for, er svært viktig i kontakten med praksisfeltet. Ingen av de andre utdanningene vektla disse relasjonene i samtalen med oss, og ser heller ikke ut til å ha en organisering av praksisveiledningen fra utdanningenes side, som kan legge til rette for slike vedvarende relasjoner. Men alle utdanningene har møtepunkter utover den kontakten som skjer i form av praksisbesøk. I tillegg til disse nevnt her gjennomføres det også, som nevnt i de forskjellige kapitlene, flere samarbeidsprosjekter mellom praksisfeltet og utdanningene, men disse er ikke beskrevet nærmere i rapporten.

Sykepleierutdanningen. Utdanningen tilbyr veiledningskurs for praksisveiledere og inviterer praksisstedene til samarbeidsmøte en gang i året.

Fysioterapeututdanningen. Praksisveilederne som veileder studenter i tredje studieår blir invitert tre ganger pr. termin til *praksisveiledermøter* på høgskolen for møte med kontaktlærere og de interne praksisveiledere. En gang i året inviteres fysioterapeuter som har andreårsstudenter i praksis til møte for erfaringsutveksling.

Grunnskolelærerutdanningen. Grunnskolelærerutdanningene har flere faste og formelle møtepunkter mellom utdanningen og praksislærerne i året. Møtene er knyttet opp mot de enkelte praksisperiodene og de krav som stilles ovenfor studentene i disse. Videre gjennomføres det møter knyttet til vurderingskriteriene i praksis. To ganger i året gjennomføres det også møter med skolelederne for praksisskolene.

Førskolelærerutdanningen. Førskolelærerutdanningen har et førpraksismøte for praksisveilederne fra høgskolen og øvingslærerne fra praksisstedene. De har også vurderingsmøter i forbindelse med praksisperiodene, med de samme aktørene. Utdanningen tilbyr i tillegg en undervisningsdag for øvingslærerne en gang i året.

Sosionomutdanningen. Utdanningen tilbyr praksisveiledningskurs i samarbeid med sosionomutdanningen, og dette anses som en viktig arena for kontakt med praksisfeltet. Mange av kontaktlærerne arbeider ute i praksisfeltet, og de representerer således en varig og tett kontakt mellom utdanningen og praksisfeltet.

Barnevernspedagogutdanningen. Utdanningen tilbyr praksisveiledningskurs i samarbeid med sosionomutdanningen, og dette anses som en viktig arena for kontakt med praksisfeltet. Utdanningen inviterer også praksisveiledere til en orienteringssamling i forkant av praksisperiodene. Noen av de som arbeider som kontaktlærere har hovedarbeidsplass ute i praksisfeltet, og de representerer således en varig og tett kontakt mellom utdanningen og praksisfeltet.

9 REFERANSER OG DOKUMENTER

Referanser

- Grønn, T. (2010a). *Fokus på praksisstudiene i helse og sosialfagutdanningene*. UHR-rapport.
- Grønn, T. (2010b). *Fokus på praksisstudier og kvalitetssikring av praksis. Komparativ kartlegging og analyse av de av HiOs heltids bachelorstudier som har ekstern, veiledet praksis som krav i rammeplanen*. Oslo, Høgskolen i Oslo.
- Hatlevik, I. K. R. (2009). *Avgangstudenten - Studentenes vurdering av undervisning, praksis, studieforhold, tilegnet kompetanse, studieatferd og fremtidig utdanning*. Oslo, Høgskolen i Oslo.
- Hatlevik, Ida Katrine Riksaasen; Caspersen, J., Nesje, K. & Vindegg, J. (2011). *Praksis og teori. En undersøkelse blant undervisningspersonalet ved fem profesjonsutdanninger*. Høgskolen i Oslo
- Hatlevik, I. K. R. (2012). *Praksis i studiene: en undersøkelse blant praksisveiledere, faglærere og studenter ved fem profesjonsutdanninger*. Oslo, Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Kunnskapsdepartementet (2008). *Rammeplan for sykepleierutdanning..*
- Utdannings- og forskningsdepartementet (2003). *Rammeplan for førskolelærerutdanningen*.
- Utdannings- og forskningsdepartementet (2004). *Rammeplan for fysioterapeututdanning*.
- Utdannings- og forskningsdepartementet (2005). *Rammeplan for 3-årig sosionomutdanning med Forskrift til rammeplan for sosionomutdanningen*.
- Utdannings- og forskningsdepartementet (2005). *Rammeplan for 3-årig barnevernspedagogutdanning og forskrift til rammeplan*.
- Utdannings- og forskningsdepartementet (2010). *Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanningene for 1.-7. trinn og 5.-10. trinn og forskrift om rammeplan for de samiske grunnskolelærerutdanningene for 1.-7. trinn og 5.-10. trinn*
- Utdannings- og forskningsdepartementet (2010). *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen 1. – 7. trinn*.

Dokumenter fra utdanningene

Sykepleierutdanningen

- Høgskolen i Oslo, Avdeling for sykepleierutdanning (2010). *Fagplan for bachelor i sykepleie, kull 2010*.
- Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for helsefag, Institutt for sykepleie, studiested Pilestredet (2011). *Arbeidshefte for 1. studieår, studieåret 2011-2012, kull 2011*.
- Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for helsefag, Institutt for sykepleie, studiested Pilestredet (2012). *Arbeidshefte for 2. studieår, studieåret 2012-2013, kull 2011*.

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for helsefag, Institutt for sykepleie, studiested Pilestredet (2012). *Arbeidshefte for 3. studieår, studieåret 2012-2013, kull 2010.*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for helsefag, Institutt for sykepleie, studiested Pilestredet (2012). *Arbeidshefte for 1. studieår, kull 2012.*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for helsefag, Institutt for sykepleie, studiested Pilestredet (2012). *Fagplan for Bachelorstudium studieåret 2012-13, 2. studieår (kull 2011) og 3. studieår (kull 2010).*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for helsefag, Institutt for sykepleie, studiested Pilestredet (2012). *Fagplan for Bachelorstudium i sykepleie kull 2012 heltid og deltid.*

Fysioterapeututdanningen

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for helsefag, Institutt for fysioterapi (2012). *Fagplan for bachelorstudiet i fysioterapi – studieretning fysioterapi, Kull 2011-2014.*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for helsefag, Institutt for fysioterapi (2012). *Fagplan for bachelorstudiet i fysioterapi – studieretning fysioterapi, Kull 2012-2015.*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for helsefag, Institutt for fysioterapi (2012). *Arbeidshefte, emne 10 Kunnskapsbasert praksis i fysioterapi, kull 2010-2013, 3. studieår.*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for helsefag, Institutt for fysioterapi (2012). *Arbeidshefte, emne 13, kull 2010-2013, 3. studieår.*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for helsefag, Institutt for fysioterapi (udatert). *Informasjonsskriv til praksissteder og veiledere.*

Grunnskolelærerutdanningen

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for lærerutdanning og internasjonale studier, Institutt for grunnskole- og faglærerutdanning (2010). *Programplan for grunnskolelærerutdanning, 1.-7.-trinn (godkjent 6. mai 2010).*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for lærerutdanning og internasjonale studier, Institutt for grunnskole- og faglærerutdanning (2010). *Plan for praksisopplæring (100 dager), trinn 1.-7 (godkjent 9. september 2010).*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for lærerutdanning og internasjonale studier (2011). *Retningslinjer for skoleleders oppgaver knyttet til praksisopplæring.*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for lærerutdanning og internasjonale studier, Institutt for grunnskole- og faglærerutdanning (2012). *Fagplan for pedagogikk og elevkunnskap (60 studiepoeng), trinn 1.-7.*

Høgskolen i Oslo og Akershus (udatert). *Samarbeidsavtale om praksisopplæring i lærerutdanningen mellom høgskolen i Oslo og Akershus, fakultetet for lærerutdanning og internasjonale studie (LUI), skoleeier og skoler.*

Førskolelærerutdanningen

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for lærerutdanning og internasjonale studier (2011). *Praksishefte førskolelærerutdanningen 3. klasse heltid våren 2013.*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for lærerutdanning og internasjonale studier (2011). *Samarbeidsavtale om praksisopplæring.*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for lærerutdanning og internasjonale studier, Institutt for førskolelærerutdanning (2012). *Plan for praksisopplæring (20 uker).*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for lærerutdanning og internasjonale studier (2012). *Praksishefte for førskolelærerstudenter, 1. årskull heltidsutdanningen.*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for lærerutdanning og internasjonale studier (2012). *Retningslinjer for praksisopplæring (studiested Pilestredet).*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for lærerutdanning og internasjonale studier (2011). *Fagplan for førskolelærere i et samfunn preget av mangfold (30 studiepoeng).*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for lærerutdanning og internasjonale studier (2012). *Fagplan for pedagogikk (18 studiepoeng).*

Sosionomutdanningen

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for samfunnsfag (2012). *Fagplan Bachelorstudium i sosialt arbeid.*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for samfunnsfag (2013). *Studieguide for Profesjonell samhandling og relasjonell makt og avmakt.*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for samfunnsfag (2012). *Studieguide SOS II Profesjonell samhandling.*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for samfunnsfag (2012). *Praksisheftet for praksisstudiet for 1. studieår våren 2013..*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for samfunnsfag (2012). *Praksisheftet for praksisstudiet for 3. studieår høsten 2012.*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for samfunnsfag (2012). *Plan for kontaktlærerarbeid i basisgruppene studieåret 2012-2013.*

Barnevernspedagogutdanningen

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for samfunnsfag (2012) *Fagplan Bachelorstudium i barnevern 2012-2013.*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for samfunnsfag (2012). *Studieheftet for profesjonelle samtaler, våren 2013*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for samfunnsfag (2012). *Praksishefte 1. studieår våren 2013. Praksis i det sosialpedagogiske feltet.*

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultetet for samfunnsfag (2012). *Praksis barnevern* (sist endret 15.06.12) URL: <http://www.hioa.no/Studier/SAM/Praksis/Praksis-barnevern>. Lest 26.04.13.